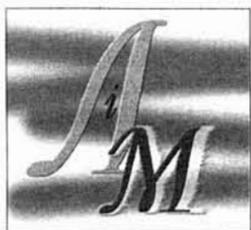

ЛІТЭРАТУРА і мастацтва

11 лістапада 2005 г. № 45/4332

АНОНС!

Восень, як вядома, адзін з самых плённых перыядаў у творчасці мастакоў слова, але натхненне часта суправаджаецца неадольнаю прагаю да філасофскага самаасэнсавання, часам, нават да своеасаблівага падвядзення рахункаў. Выдавочна, што некаторыя творцы літаральна атаясамліваюць свае пачуцці з восеньскімі настроямі, іншыя, трапляючы пад яе ўплыў, адно схіляюцца да мінорных інтанацый.

СТАР. 6

Выпускам кніг сёння заняты не толькі самавітыя дзяржаўныя выдавецтвы, але і прыватныя. І гэта вельмі добра: ёсць здаровая канкурэнцыя. Шмат хто выбірае недзяржаўнае выдавецтва з нотна-музычнай назвай "Чатыры чвэрці", якое існуе ўжо амаль чатырнаццаць год. На рахунку яго супрацоўнікаў — больш 1000 розных выданняў: ад нотных і паэтычных зборнікаў да строгіх навуковых манаграфій і альбомаў жывапісу з грунтоўнымі каментарыямі.

СТАР. 4

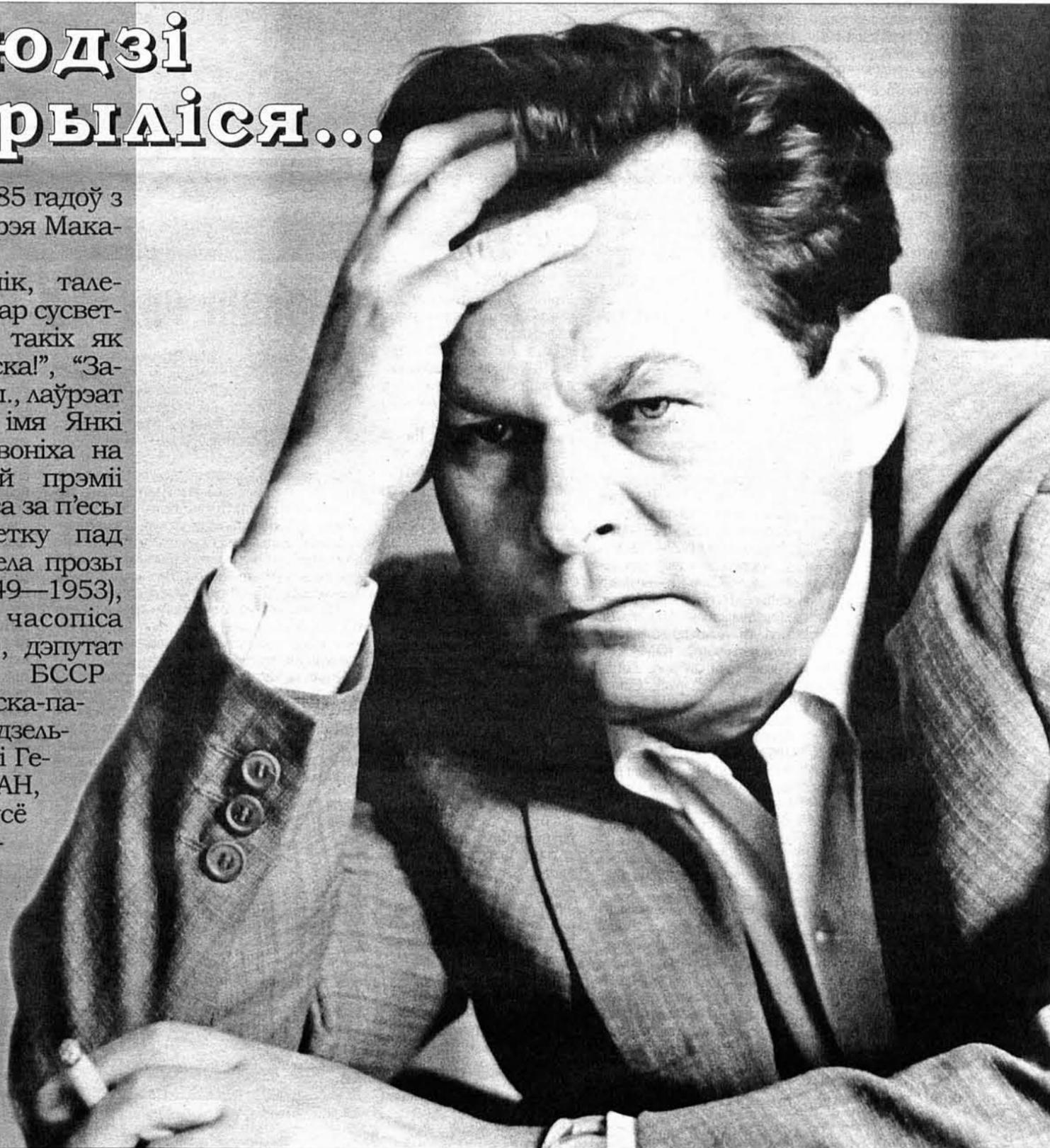
Каб людзі не журыліся...

Сёлета спаўняецца 85 гадоў з дня нараджэння Андрэя Макаёнка (1920—1982).

Народны пісьменнік, таленавіты драматург, аўтар сусветна вядомых твораў, такіх як "Выбачайце, калі ласка!", "Зацуканы апостал" і інш., лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы за п'есу "Лявоніха на арбіце", Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа за п'есы "Трыбунал" і "Таблетку пад язык", рэдактар аддзела прозы часопіса "Вожык" (1949—1953), галоўны рэдактар часопіса "Нёман" (1966—1978), дэпутат Вярхоўнага Савета БССР (1971—1982), грамадска-палітычны дзеяч, які ўдзельнічаў у рабоце XX сесіі Генеральнай Асамблеі ААН, Андрэй Макаёнак усё сваё жыццё прысвяціў барацьбе за светлае ў грамадстве і чалавеку. "Каб людзі не журыліся" — назва адной з яго камедый, было мэтай і творчым крэда пісьменніка.

СТАР.

15

У лекцыйнай зале Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылася прэзентацыя трохтомнага выдання кнігі "Скрыжалі памяці: 3 творчай спадчыны пісьменнікаў Беларусі, якія загінулі ў гады Другой сусветнай вайны" (2005г., наклад — 1000 асобнікаў, укладальнік — доктар філалагічных навук, прафесар, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя І. Мележа Аляксей Бельскі). Выданне прысвечана 60-годдзю Перамогі над фашызмам і 60-годдзю заканчэння Другой сусветнай вайны.

ПАЎСТАЛІ ПОМНІКАМ СТАРОНКІ...

На прэзентацыі прысутнічалі вядомыя вучоныя, пісьменнікі, архівісты, сваякі пісьменнікаў, якія загінулі падчас вайны, аўтары ўспамінаў, перакладаў, артыкулаў, уключаных у выданне, а таксама маладыя літаратары, студэнты і прадстаўнікі сродкаў масавай інфармацыі.

Павітаўшы ўсіх прысутных, укладальнік кнігі Аляксей Бельскі зазначыў: "Нас яднае агульная памяць. Мы сустрэліся тут, каб узгадаць пісьменнікаў, якія загінулі ў гады вайны. У трохтомніку "Скрыжалі памяці" сабрана ўнікальная гісторыка-культурная спадчына: упершыню прэзентавана творчасць 46 пісьменнікаў і журналістаў Беларусі. Многія з іх друкаваліся ў даваенны час на старонках газеты "Літаратура і мастацтва", "Чырвоная змена", у часопісе "Польмя". Па сутнасці, гэта літаратурны мемарыял у гонар памяці загінуўшых пісьменнікаў Беларусі.

Вярнуты з забыцця асобныя імёны, уключаны ў выданне многія вершы і апавяданні, расшуканы ў архівах і на старонках даваеннай перыёдыкі. Змешчаны

таксама ўспаміны і вершы, прысвечаныя памяці герояў і ахвяраў вайны. Кожны з пісьменнікаў, хто загінуў у палымі ваеннага ліхалецця, не паспеў да канца рэалізаваць свой талент, здзейсніць творчыя задумы, даспяваць сваю песню. Але і тое, што ацалела з іх творчай спадчыны, вартае, каб застацца ў гісторыі і культуры Беларусі".

Кніга "Скрыжалі памяці" выдана па замове і на сродкі Беларускага рэспубліканскага фонду "Узаемаразуменне і прымірэнне" Міжнародным грамадскім аб'яднаннем "Беларускі кнігазбор". У сваім выступленні дырэктар "Кнігазбору", пісьменнік, кандыдат гістарычных навук Кастусь Цвірка падкрэсліў: "Гэта выданне мы задумалі даўно, і адразу было зразумела, што адной кнігай тут не абыйсцяся. Як вынік, "Скрыжалі памяці" даволі прадстаўніча адлюстроўваюць творчасць пісьменнікаў, якія маглі б яшчэ шмат чаго зрабіць для нашай літаратуры. Бясспрэчна, Аляксей Бельскі здзейсніў тытанічную працу, бо сабраць усе матэрыялы, што ўваходзяць у кнігу, — работа сап-

раўднага вучонага і даследчыка".

Мікола Аўрамчык, адзін са старэйшых беларускіх пісьменнікаў, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы, цалкам пагадзіўся са словамі Кастуся Цвірка: "Нават праглядаючы толькі спіс змешчаных у кнізе прозвішчаў можна зразумець, што гэта тытанічная, ўнікальная праца. Я асабіста ведаю прыкладна на трэцюю частку названых прозвішчаў: з аднымі з гэтых людзей працаваў, з другімі сустракаўся... Напрыклад, Рыгор Му-

рашка мой літаратурны настаўнік, Уладзімір Кандраценя — добры сябар, з Тодарам Курбашкім, настаўнікам Івана Мележа, я на працягу месяца разам вучыўся на курсах маладых пісьменнікаў. Асабіста для мяне гэтая кніга — як памяць: буду чытаць, перачытваць і ўспамінаць маіх знаёмцаў".

Шмат слоў пра значнасць і своечасовасць выдання было выказана дырэктарам Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Г. Запартыкай,

паэтам і перакладчыкам Ф. Баторыным, старшынёй праўлення Беларускага рэспубліканскага фонду "Узаемаразуменне і прымірэнне" В. Герасімавым, а таксама гісторыкам, архівістам, загадчыкам аддзела Нацыянальнага гістарычнага архіва В. Скалабанам, галоўным рэдактарам часопіса "Польмя", паэтам М. Мятліцкім, прафесарам Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі В. Жураўлёвым ды інш.

Матэрыял трохтомніка (а кожная з кніг складаецца амаль з 600 старонак) уяўляе сабой ўнікальную культурна-гістарычную спадчыну, кранае самыя глыбіні душы і скіраваны да памяці, свядомасці сучаснага грамадства, якое знаходзіцца ў пошуку адказаў на пытанні гісторыі і на шляху да аб'яднання на аснове агульначалавечых каштоўнасцей.

Толькі разам, агульнымі намаганнямі можна дасягнуць паўстаўленай мэты, як гэта было з набліжэннем Вялікай Перамогі. Бо на франтах не існавала размежаванняў: змагаліся людзі розных нацыянальнасцяў ды прафесій. Поплеч былі і рабочыя, і пісьменнік, і інжынер...

"Ваенны час змусіў спазнаць цяжкія выпрабаванні і творчую інтэлігенцыю, — адзначае ў сваім уступным слове да кнігі Аляксей Бельскі. — Літаратары апраунулі вайсковыя шынялі і ішлі на фронт, многія змагаліся ў партызаных і антыфашысцкім падполлі, іншым давялося выжываць ва ўмовах акупацыі, асобныя былі вымушаны прайсці праз пакуты гета..."

Адным словам, выкарыстанне гэтай кнігі ў бібліятэках, навучальных і культурных установах Беларусі ды іншых краін будзе садзейнічаць прыцягненню грамадскай увагі, у першую чаргу маладога пакалення, да чалавечых лёсаў таленавітых людзей, якія загінулі на франтах, у блакадным Ленінградзе, канцлагерах...

В. ЗАЯЦ
Фота аўтара

Класіка заўсёды МАЛАДАЯ

ская вобласць Расіі). Вучыўся ў Веліжскай народнай мастацкай школе (1919—1922), Віцебскім мастацкім тэхнікуме (1924—1927), Вышэйшым мастацка-тэхнічным інстытуце (ВХУТЕІН) у Ленінградзе (1927—1931). А ў выстаўках пачаў удзельнічаць з 1927 г. Яго няўрымслівая натура па-творчы выяўлялася ў Аб'яднанні моладзі Асацыяцыі мастакоў рэвалюцыі (ОМАХР), Рэвалюцыйнай арганізацыі мастакоў Беларусі, Саюзе савецкіх мастакоў БССР. Ён двойчы абіраўся старшынёй Саюза мастакоў (1950—1954, 1982—1984). У пасляваенны час Андрэй Ануфрыевіч выкладаў у Мінскім мастацкім вучылішчы, а з 1953 па 1986 г. — у Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце (цяпер Беларускай дзяржаўная акадэмія мастацтваў).

У творчай спадчыне майстра ёсць работы, вядомыя многім і многім. Напрыклад, рэльефы для Дома ўрада і Дома афіцэраў (1932—1936), выкананыя ў гады вайны выява легендарнага лётчыка М. Гастэлы, скульптурныя партрэты партызанскага камандзіра Д. Гуляева ды інш., а пазней — гарэльеф для Манумента Перамогі ў Мінску,

помнік Д.Мендзялееву для Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта. І шэраг партрэтаў сучаснікаў: народнага паэта Янкі Купалы, народнага артыста СССР П. Малчанова, вядомых прадстаўнікоў сельскай гаспадаркі, медыцыны, педагогікі... Ён — аўтар 6-метровай скульптурнай постаці жанчыны з вянкам і сярпом у руках, якая ўпрыгожвала павільён Беларускай ССР на Усеагульнай сельскагаспадарчай выстаўцы ў Маскве (1950), удзельнік творчых калектываў, якія стваралі Курган Славы Савецкай Арміі-вызвольцельніцы, мемарыяльны комплекс "Брэсцкая крэпасць-герой".

Новая выстаўка — новая позірк на мастацкую спадчыну А.Бембеля. Вядома, беларуская скульптура за апошнія 20 гадоў перажыла перыяд эксперыментаў, пошукаў. Не заўсёды паслядоўных і плённых. Таму цікава параўнаць цяперашні вопыт з тым, што пакінуў нам выдатны майстар рэалістычнай школы. Асабліва — у партрэтным жанры, бо ён, хаця і запатрабаваны, сёння вельмі адстае ад развіцця іншых жанраў сучаснага мастацтва. Бембелеўскія партрэты ўражваюць з першага позірку — майстэрствам і духоўленасцю.

Людміла НАЛІВАЙКА
Фота забяспечана аўтарам

ВЫДАННІ РВУ — У КОЖНУЮ ШКОЛУ

На дзень супрацоўнікі Рэдакцыйна-выдавешкай установы "Літаратура і Мастацтва": галоўныя рэдактары часопісаў "Польмя", "Малодосць" і газеты "Літаратура і мастацтва", адпаведна, Мікола Мятліцкі, Раіса Баравікова ды Анатоль Казлоў, на чале з намеснікам дырэктара ўстановы Мікалаем Станкевічам, наведлі Акадэмію паслядыпломнай адукацыі, каб выступіць перад выкладчыкамі і настаўнікамі беларускай мовы і літаратуры, якія прыехалі на курсы павышэння кваліфікацыі з усіх куткоў Беларусі. Трэба адзначыць, што сустрэча адбылася адпаведна дамове аб супрацоўніцтве, падпісанай паміж акадэміяй і РВУ "Літаратура і Мастацтва".

На пачатку мерапрыемства намеснік дырэктара М. Станкевіч прадставіў прысутным сваіх калег і расказаў пра выданні, якія ўваходзяць у яе склад.

Мікола Мятліцкі ў сваім выступленні зазначыў, што ў выданні, якое ён узначальвае, і па сёння захаваліся ды шануюцца традыцыі друкаваць толькі самае лепшае, што ёсць у класічнай беларускай літаратуры. "Спецыяльна для настаўнікаў, — падкрэсліў Мікалай Міхайлавіч, — з пачаткам новага навучальна-

га года мы распачалі рубрыку "Школьны факультатыв", так бы мовіць, жывы, шчыры ўрок для выкладчыкаў... Хацелася б аднавіць з настаўнікамі беларускай мовы і літаратуры, бо мы ўсе разам працуем на культуралагічным полі нашай краіны".

Пра новыя рубрыкі часопіса "Малодосць" — "Партрэты нашых ВНУ" і "Мая прафесія", якія перш за ўсё тычацца вучняў старшых класаў, — расказала яго галоўны рэдактар Р. Баравікова. Раіса Андрэеўна асабліва падкрэсліла, што наша літаратура павінна працаваць на духоўнае ўзбагачэнне моладзі, сціроўваць чалавека на прыгожыя пачуцці.

Анатоль Казлоў распавёў пра планы газеты на будучы год, рубрыкі і тэмы, якія з'явіцца ў бліжэйшы час на старонках тыднёвіка і ў якіх будуць асвятляцца розныя падзеі нашага грамадства з літаратурнага жыцця і мастацтва. Ён падкрэсліў, што "ЛІМ", як і "Настаўніцкая газета", павінны быць на рабочым сталі кожнага выкладчыка школы краіны.

В. К.
Фота К. Дробава

ПРЫЯРЫТЭТ ДЗЯРЖАВЫ — РАЗВІЦЦЁ КУЛЬТУРЫ

Развіццё культуры — дзейсны сродак прадухілення духоўнага і сацыяльнага заняпаду дзяржавы, стварэнне сацыяльных умоў для поўнаснага, вартага чалавека быцця, фарміравання ўзаемаадносін паміж людзьмі рознай этнічнай прыналежнасці, умацаванне інтэлектуальнай і духоўнай сілы народа, яго маральнага здароўя. Вось чаму клопат пра сваю культуру і яе развіццё з'яўляецца прыярытэтнай задачай нашай краіны. Нездарма адпаведна ўказу "Аб дзяржаўных святах, святочных днях і памятных датах у Рэспубліцы Беларусь" устаноўлены Дзень работніка культуры, які адзначаецца ў другую нядзелю красавіка.

Сёлета да Дня работніка культуры прымяраваўся ўрачыстая імпрэза, якая адбылася ў новым Доме кіно; прайшла цырымонія ўзнагароджвання лепшых прадстаўнікоў гэтай сферы.

На сучасным этапе наша краіна будзе сваю палітыку ў галіне культуры, скіраваную на забеспячэнне культурных правоў як грамадства ў цэлым, так і асобнага чалавека, а таксама на палітычнае, эканамічнае і духоўнае абнаўленне краіны. З гэтай мэтай рэалізуецца Дзяржаўная праграма "Функцыянаванне і развіццё культуры Рэспублікі Беларусь да 2005 года", якая стала адной са складаючых частак нашай культурнай палітыкі. У ёй вызначаны важнейшыя напрамкі дзейнасці структур улады ў рэалізацыі дзяржаўнай палітыкі ў сферы культуры. Менавіта на рэалізацыю гэтых напрамкаў накіравана работа ўсіх устаноў культуры і мастацтва дзяржаўных структур Рэспублікі Беларусь.

Важным інструментам рэгулявання працэсаў у галіне культуры з'яўляецца стварэнне і ўдасканаленне адпаведнай прававой базы. Так, у нашай краіне прыняты закон "Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Закон Рэспублікі Беларусь "Аб культуры ў Рэспубліцы Беларусь", які падтрымлівае намагаючы кіраўніцтва краіны і работнікаў культуры па стварэнні найлепшых умоў для ўсебаковага духоўнага развіцця грамадства. Пастаўлена мэта па ўзбагачэнні культурнага патэнцыялу нашай рэалізацыі ў сістэмным павелічэнні бюджэтных укладанняў у сферу культуры. Таксама прыняты закон "Аб кінематаграфіі ў Рэспубліцы Беларусь", які паспрыяе пераўтварэнню кінематаграфічнай дзейнасці ў адзін з пазітыўных вектараў сацыяльнай палітыкі; разгледжана новая рэдакцыя закона "Аб бібліятэчнай справе ў Рэспубліцы Беларусь". У першым чытанні Палатай прадстаўнікоў прыняты новыя рэдакцыі законаў "Аб музеях і музейным фондзе Рэспублікі Беларусь" ды "Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны".

Распрацоўка і скарыстанне якасна новых падыходаў у арганізацыі творчай і эканамічнай дзейнасці ўстаноў і калектываў мастацкай творчасці, стварэнне найбольш спрыяльных умоў для іх жыццядзейнасці аказваюць станоўчы ўплыў на стан прафесійнага мастацтва. Сёння можна гаварыць пра фарміраваную сістэму фестываляў, якія ахопліваюць усе віды беларускага мастацтва, а таксама асноўныя рэгіёны краіны. Вялікім аўтарытэтам і прызнаннем карыстаюцца Міжнародныя фестывалі мастацтваў "Беларуская музычная восень" і "Мінская вясна", Міжнародны фестываль сучаснай харэаграфіі ў Віцебску, Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне, Міжнародны тэатральны фестываль "Белая вежа" ў Брэсце і шэраг іншых.

Бясспрэчна, унікальная з'ява, агляд лепшых узораў мастацтва Беларусі і іншых краін — Міжнародны фестываль мастацтваў "Славянскі базар" у Віцебску". Сёлета ўладальнікам галоўнай яго ўзнагароды, Гран-пры конкурсу маладых выканаўцаў эстраднай песні, зноў стаў прадстаўнік нашай краіны — таленавітая спявачка Паліна Смолва.

Усяго ў нашай краіне, як кажуць, пастаянную прапіску атрымалі больш як трыццаць міжнародных, рэспубліканскіх і рэгіянальных фестываляў, з агульнай глядацкай аўдыторыяй больш за мільён чалавек; і гэта не лічачы тэлеглядачоў.

У Беларусі працуюць 27 прафесійных тэатраў, у тым ліку сем — рэспубліканскага падпарадкавання. Прынята праграма "Прыярытэтная кірунка развіцця тэатральнай справы ў Рэспубліцы Беларусь", праводзіцца работа па падрыхтоўцы праекта закона "Аб тэатрах і тэатральнай дзейнасці ў Рэспубліцы Беларусь".

Апошнімі гадамі ў нашай краіне праводзіцца мэтанакіраваная работа па ўдасканаленні канцэртнай дзейнасці ў розных яе напрамках, бо канцэртная дзейнасць мае асабліва сацыяльную значнасць — забяспечвае прапаганду твораў розных відаў мастацтва, арыентавана на шырокае глядацкае масы, спрыяе не толькі эстэтычнаму, але і выхаваўча-

му ўздзеянню, з'яўляючыся адным з інструментаў ідэалагічнага ўплыву.

Штогод за кошт цэнтралізаваных сродкаў і грантаў з фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва Міністэрства культуры набывае шмат твораў (на гэта затрачваюцца значныя фінансавыя сродкі), якія ствараюцца беларускімі аўтарамі па сацыяльна-творчым заказе. Лепшыя творцы нашага мастацтва — рэжысёры, драматургі, кампазітары, акцёры і мастакі, музычныя выканаўцы — адзначаюцца штогадовымі спецыяльнымі прэміямі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь за дасягненні ў развіцці нацыянальнага мастацтва. А некаторым майстрам мастацтваў і малым талентам для рэалізацыі лепшых творчых праектаў выдзяляюцца дзяржаўныя стыпендыі.

ных майстроў, фальклору ды народнай творчасці. Найбольшым попытам карыстаюцца ўстановы культуры, якія спецыялізуюцца на праблемах адраджэння і развіцця традыцыйнай культуры. Гэтым садзейнічае прынятая Рэспубліканская праграма падтрымкі народнага мастацтва, народных промыслаў і рамёстваў. Амаатарскае мастацтва нашай краіны сёння прадстаўляюць каля трыццаці тысяч аб'яднаных ды калектываў: больш як паўмільёна ўдзельнікаў. Значная іх частка прыпадае перш за ўсё на вакальна-харавы, тэатральны, харэаграфічны і інструментальны жанры.

Трэба адзначыць, што значна павысіўся творчы ўзровень, сцэнічная культура ды выканаўчае майстэрства амаатарскіх творчых калектываў. Колькасць "народных" і "ўзорных" у

Міністэрства культуры прадаўжае сістэмную работу па ўмацаванні заканадаўчай базы кінематаграфіі, павышэнні канкурэнтаздольнасці беларускай фільмапрадукцыі на міжнародных кінарынках ды фестывалях, паліпшэнні кінаабслугоўвання насельніцтва.

Да слова, у гэтым годзе на міжнародных фестывалях атрымалі прызы наступныя беларускія кінастужкі: дакументальны фільм "Колла" (рэжысёр В. Аслюк), мастацкая стужка "Дунечка" (рэж. А. Яфрэмаў), дакументальная стужка "Божа мой" (рэж. Г. Адамовіч), мастацкая стужка для дзяцей "Маленькія ўцекачы" (рэж. Р. Грышкова), відэаальманах "Тэрыторыя супраціўлення" (рэж. А. Трафіменка, Я. Сяцько, Д. Лось) і іншыя. Паспяхова прайшлі Дні беларускага кіно ў Балгарыі, Малдове, Расіі ды Германіі.

Што тычыцца прыбыткаў ад продажу прадукцыі кінастудыі "Беларусьфільм", дык за першае паўгоддзе паступіла больш як 180 тыс. долараў ЗША. А пазабюджэтных паступленняў склалі паўтара млрд. рублёў.

Павялічылася колькасць паказаў фільмапрадукцыі на тэлеканалах краіны, напрыклад, на 1-ым Нацыянальным канале з 212 стужак у 2003 годзе да 639 сёлета. На міжнародным спадарожніковым тэлеканале "Беларусь-ТВ" кінавідэаказ займае каля трыццаці працэнтаў агульнага аб'ёму эфіру.

У сучасным сацыякультурным працэсе вялікую ролю адыгрывае народная творчасць, якая з'яўляецца важным складнікам народнай культуры. Сярод клубаў павялічваецца колькасць новых тываў устаноў: цэнтраў культуры і адпачынку, дамоў і цэнтраў рамёстваў, народ-

2005 годзе ў параўнанні з 2001-ым павялічылася на 227 і складае 1163.

Характэрнай рысай фестывальнага руху, які апошнім часам прыкметна актывізаваўся, стала яго пашырэнне на перыферыю, прыцягненне новых катэгорый насельніцтва, сярод якіх з'явіліся і сацыяльна неабароненыя (ветэраны ды дзеці-інваліды). Стымулам для ўдасканалення выканаўчага майстэрства артыстаў-амаатараў і далучэння да народнага мастацтва насельніцтва розных рэгіёнаў краіны сталіся VI Усебеларускі фестываль нацыянальных культур, VIII Міжнародны фестываль народнай музыкі "Звіняць цымбалы і гармонік" (г. Паставы) і інш. Часцяком фестывальныя акты становяцца заключнай часткай шматгадовай і доўгатэрміновай работы розных ведамстваў. У гэтай сувязі трэба адзначыць II Усебеларускі фестываль народнага мастацтва "Беларусь — мая песня", які надаў цэласнасць працэсу развіцця амаатарскай творчасці. Прадаўжаецца традыцыя правядзення штогадовага рэспубліканскага фестываля "Майстры мастацтваў — працаўнікам сяла".

Міністэрства культуры актыўна садзейнічае правядзенню рэспубліканскага фестывальна-конкурсу маладых выканаўцаў беларускай народнай песні "Галасы Радзімы", Міжнароднага фестываля харэаграфіі "Сожскі карагод". Станоўча зарэкамендавалі сябе рэспубліканскія фестывалі харавога, інструментальнага, харэаграфічнага ды тэатральнага мастацтваў. Харавыя калектывы традыцыйна збіраюцца на фестывалі "Пеўчае поле" ў Мядзелі, духавыя аркестры — у Баранавічах на фестываль "Беларускія фанфары", амаатараў на-

роднага гумару аб'ядноўвае фестываль "Аўшкі".

На сённяшні час у галіне гісторыка-культурнай спадчыны вызначана каля шаснаццаці тысяч аб'ектаў. Больш за чвэрць з іх уключана ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь. З мэтай адраджэння і захавання помнікаў архітэктуры ў гэтым годзе прынята пастанова Савета Міністраў РБ "Аб зацвярджэнні мерапрыемстваў па правядзенні рэстаўрацыйна-аднаўленчых работ на палацава-паркавым ансамблі ў г. Нясвіжы і палацавым комплексе ў г. п. Мір на 2005—2010 гады".

Значная роля ў фарміраванні духоўнага багацця грамадства належыць музеям. У нашай краіне дзейнічае толькі дзяржаўных музеяў ды філіялаў, адпаведна, — 131 і 58.

Культура дзяржавы, яе духоўны патэнцыял шмат у чым вызначаюцца працай бібліятэк (а іх у нас каля 11,5 тыс.), чытачамі якіх з'яўляюцца больш як сорак працэнтаў жыхароў рэспублікі. Дзякуючы дзяржаўнай падтрымцы ў Беларусі захавана бібліятэчнае селіва. Сёння ў аўтаматызаваным рэжыме працуюць усе буйныя бібліятэкі краіны, а таксама 97 працэнтаў цэнтральных гарадскіх ды раённых. Звыш паловы з іх маюць доступ да Інтэрнету. Да таго ж, прадмет асаблівай увагі і высокай дзяржаўнай значнасці — будаўніцтва новага будынка Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Таксама здзяйсняецца развіццё сістэмы вышэйшай адукацыі ў галіне культуры. Юнакі і дзяўчаты могуць атрымаць вышэйшую адукацыю ў трох навучальных установах па дваццаці дзевяці спецыяльнасцях культуры і мастацтва: у Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры і мастацтваў (мае статус вядучай ВНУ), Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі і Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Набыліце сярэдній спецыяльнай адукацыі па спецыяльнасцях культуры і мастацтва забяспечвае 21 вучэльня, з якіх 3 — рэспубліканскага, 18 — мясцовага падпарадкавання, дзе рыхтуюць спецыялістаў па 19 спецыяльнасцях.

Для паліпшэння кадровай сітуацыі ў рэгіёнах прынята раішэнне аб адкрыцці філіялаў ВНУ ў абласных цэнтрах. Ужо ёсць шматгадовыя станоўчы вопыт функцыянавання педагагічнага факультэта Акадэміі музыкі ў Магілёве і філіяла Універсітэта культуры ў Мазыры. Апошнім часам у Брэсце і Гродне, Гомелі ды Віцебску былі адкрыты і пастыхова працуюць філіялы кафедраў Акадэміі музыкі. Цяпер абмяркоўваецца пытанне адкрыцця філіяла Універсітэта культуры ў Пінску.

Кіраўніцтва нашай краіны робіць захады па падтрымцы творчай ініцыятывы работнікаў і дзяўчак культуры, захаванні ды выхаванні кадраў. Стымулам для гэтага служыць дзейнасць фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва і таленавітай моладзі. Апошнім часам дзяржаўная падтрымка набывае адрасны характар: прэзідэнцкія і дзяржаўныя стыпендыі, персанальныя надбаўкі ўстаноўлены многім дзедчам навукі, культуры, літаратуры, адукацыі ды малым навучоўцам. Ужо стала традыцыйна штогадовае ўручэнне кіраўніком дзяржавы спецыяльных прэміі і грантаў, прэміі "За духоўнае адраджэнне".

Пад дзяржаўным патранажам у Беларусі рэгулярна арганізуюцца міжнародныя фестывалі юных талентаў. Шмат увагі надаецца развіццю творчага патэнцыялу сацыяльна неабароненых дзяцей.

Сфера міжнароднага культурнага супрацоўніцтва Міністэрства культуры — гэта разнапланавасць кірункаў дзейнасці, удзел у фестывалях і конкурсах, замежная гастрольная дзейнасць, шматбаковыя сувязі, стварэнне дагаворна-прававой базы. Беларусь падтрымлівае творчыя кантакты ў галіне культуры і мастацтва з больш як 30 краінамі свету. Найбольш рэпрэзэнтатывная форма міжнароднага культурнага супрацоўніцтва — правядзенне Дзен культуры Беларусі за мяжой і, адпаведна, замежных краін у нашай рэспубліцы.

Напрыканцы варта адзначыць, што выдаткі дзяржбюджэту на ўтрыманне ўстаноў сістэмы Міністэрства культуры, а таксама на ажыццяўленне рэспубліканскіх ды рэгіянальных культурных мерапрыемстваў і праграм па падтрымцы культуры ў параўнанні з 2001 годам павялічыліся ў чатыры разы, склаўшы больш як 450 млрд. рублёў. Па ўсім адуцаецца, што і надалей падтрымка дзяржавы будзе толькі павялічвацца.

Падрыхтаваў Віктар КАВАЛЁЎ

Фота аўтара

Ліліяна АНЦУХ: «МЭТА АДНА — СЛУЖЭННЕ КУЛЬТУРЫ»

У пошуках прызначэння

Несумненны лідэр гэтай невялічкай установы — Ліліяна Анцух. Яна ж — генератар ідэй, галоўны рэдактар і проста рэдактар шматлікіх выданняў прадпрыемства, якое працягвае расці і няблага развівацца. Трапіць пад апеку Ліліяны Фёдаруны і яе аднадумцаў — гэта значыць, узняць даволі высокую планку. Толькі той, хто праявіў сабе як сапраўдны творца, можа адпавядаць патрабаванням «Чатырох чвэрці». Бо тут лічаць, што кніга — гэта перш за ўсё каштоўнасць духоўная. І адносіны да яе павінны быць адпаведнымі. Але заканамернае пытанне: з чаго ўсё пачыналася? З ім мы і звярнуліся да гаспадыні выдавецтва.

— Асабіста для мяне — мабыць, з адной, на той час магутнай, выдавецкай кампаніі, якая паўтары дзесяцігоддзі назад вельмі паспяхова асвойвала наш кніжны рынак. Туды я перайшла з сістэмы Міністэрства інфармацыі і культуры, дзе, дарчы, мела справу з кнігамі. Здавалася, у новым месцы змагу ажыццявіць свае ідэі, а яны ўжо спрэсаваліся, наконце выдання твораў на блізкія мне тэмы: дасягненняў нацыянальнай культуры, духоўнасці беларусаў. На жаль, мае спадзяванні не апраўдаліся.

Адзінае, што прынесла нейкае задавальненне, — гэта тое, што мы выпусцілі двухтомнік Іосіфа Бродскага. Сам жа занятак быў не па душы. Зразумела, фантастыка — добра, дэтэктывы — таксама. І яны давалі тады велізарны прыбытак. Але, згадзілася, грошы не ўсё вырашаюць. І калі мяне запрасілі ў Беларускае выданне культуры і прапанавалі арганізаваць дзейнасць самастойнага выдавецкага цэнтры, я з радасцю пайшла. Культурная прастора цягнула як магніт. І сапраўды, у цэнтры «Менск», які мы стварылі, змаглі ажыццявіць некалькі цікавых праектаў. Запомнілася выданне пра Мінск — ажно 200-тысячны тыраж! У той час усе ж кінуліся выпускаць дэтэктывы, кулінарныя зборнікі... А мы зрабілі гэтыя невялічкія кніжкі на чатырох мовах, у тым ліку і на беларускай, у цесным супрацоўніцтве з Мінгарвыканкамам, і... «паехалі» нашыя выданні ў «БелАЗах», «МАЗах», беларускіх трактарах, у дзіцячых руках за мяжу расказваць свету пра нашу сталіцу.

Шлях да духоўнасці

— Ліліяна Фёдаруна, як я зразумела, перш чым узняць за «Чатыры чвэрці», вы набылі пэўны камерцыйны вопыт... Але як усё-такі «нарадзілася» ваша выдавецтва?

— Шчыра кажучы, хацелася рабіць нешта іншае — больш песна звязанае з культурай. Тады ў мяне і ў некалькіх спецыялістаў, якія працвалі ў выдавецкай групе «Менск», узнікла ідэя: стварыць асобную структуру па выпуску нотна-музычнай літаратуры. На той час, як, дарчы, і сёння, гэта — нейкая баялая плямя. Выданні — такія некамерцыйныя, працаёмкія, затратныя, што яны нікому нецікавыя ў сэнсе атрымання прыбытку. «Чатыры чвэрці» — як вядома, тэрмін музычны, хача зараз яму ў дачыненні да нас даюць усялякія філасофскія тлумачэнні. Тады ж, у 93-м, мы пачалі рыхтаваць менавіта нотна-музычную літаратуру. Але вельмі кароткі час праіснавалі ў якасці такіх выдаўцоў. Не маглі не паўплываць на наш занятак акружэнне, якое складалася вакол «Чатырох чвэрці»: паэты, пісьменнікі,

Выпускам кніг сёння заняты не толькі самавітыя дзяржаўныя выдавецтвы, але і прыватныя. І гэта вельмі добра: ёсць здаровая канкурэнцыя. Шмат хто выбірае недзяржаўнае выдавецтва з нотна-музычнай назвай «Чатыры чвэрці», якое існуе ўжо амаль чатырнаццаць год. На рахунку яго супрацоўнікаў — больш 1000 розных выданняў: ад нотных і паэтычных зборнікаў да строгіх навуковых манаграфій і альбомаў жывапісу з грунтоўнымі каментарыямі.

навукоўцы, культурологі... Мы цягнуліся адзін да аднаго. Як вынік узамемнага супрацоўніцтва — узнікненне новых тэм, якія таксама мелі самае непасрэднае дачыненне да культуры.

— Калі ж вы па-сапраўдному заявілі пра сябе?

— Значны зрух, па сваёй глыбіні, па ўплыве на дзейнасць выдавецтва і на мой асабісты лёс, адбыўся тады, калі сустрэлася з Мітрапалітам Мінскім і Слуцкім Патрыярхам экзархам усяе Беларусі Філарэтам. Па нейкіх справах я зайшла да супрацоўнікаў Беларускага экзархата, і ў працэсе нашых зносін нарадзілася сумесная ідэя пра выданне твораў, якія маглі б пасупова ўвесці чытача ў свет духоўнасці. Уладыка благаславіў серыю кніг-альбомаў (12 выпускаў) «Нашы духоўныя каштоўнасці», якія па задумцы вялі б чытача па дарозе да Храма. І ўжо ў 95-м годзе ўбачыў свет першы выпуск серыі, які знаёміў людзей з хрысціянскімі ісцінамі.

Як нам цяжка ні было, мы прынышова не выдаём ні дэтэктываў, ні камерцыйных кніг. І хоць лічымся прыватным камерцыйным выдавецтвам, няма ў нас аніякай камерцыі, акрамя жадання зрабіць нешта для людзей, для сваёй краіны. І вельмі добра тое, што дзяржава разумее і падтрымлівае час ад часу нашы намаганні.

Прызнанне само не прыходзіць

— Вы прымалі ўдзел у шматлікіх конкурсах. Якія ўзнагароды паспелі ўжо «заваяваць»?

— Штогод пад Ражаство на высокім дзяржаўным узроўні вызначаюцца асобы і калектывы, якія зрабілі значны ўнёсак у развіццё беларускай культуры. У намінацыі «Духоўнае адраджэнне» яшчэ ў 96-м годзе мы, першыя з выдавецтваў, сталі лаўрэатамі. Крыху пазней асабіста мне, як прадстаўніку выдавецтва, далі медаль «2000-годдзе хрысціянства», шмат ганаровых грамад атрымана за гэты час. Але ж галоўныя ўзнагароды — кнігам, дыпламаў у іх — дастаткова. Заўсёды ўдзельнічаем у конкурсе «Мастацтва кнігі», які праводзіць Міністэрства інфармацыі.

Да ўсяго працуем з усёй краінай: Гомель, Брэст, Барысаў, Паставы, Мядзел, Валожын, Акцябрск і многія іншыя мясціны ў нашых кнігах — адным словам, уся Беларусь з намі. Са сваімі выданнямі даходзім да далёкіх райцэнтраў і вёсак. Стараемся ўдзельнічаць у самых розных канферэнцыях, семінарах, сустрэчах, бо добра разумеем, што не можа кніга самастойна знайсці шлях да свайго чытача, трэба дапамагаць.

— Відць па ўсім, у вас няблага арганізавана дзейнасць службы менеджменту...

— Як я ўжо казала, кніга павінна знайсці свайго чытача. А шлях гэты — няпросты, нягледзячы на тое, што ўзровень духоўнасці грамадства сёння значна вышэйшы, чым быў дзесяць гадоў таму. Мы ж працуем на свой народ — як бы высакамоўна гэта не гучала. Зараз не так проста купіць зацікаўленаму чалавеку нашу прадукцыю. Як ні кажыце, цяжка нашай інтэлігенцыі выдаткаваць грошы з сямейнага бюджэту на пакупку, напрыклад, змястоўнага і прыгожага альбома... Мы гэта разумеем і ні ў якім разе не скардзімся на лёс. Але паціху выданні «Чатырох чвэрці» даходзяць туды, куды мы іх адпраўляем. Зразумела, не маем вялікіх абаротаў, значнага прыбытку ў параўнанні з іншымі выдавецтвамі. Вялікая камерцыя — не наш стыль. Бізнес бачым у тым, каб выйшла кніга, у якую ўклалі душу і сэрца.

— Як складваюцца адносіны з аўтарамі?

— Паважаем тых, хто ідзе разам з намі да канца — пакуль не разыдзецца ўвесь тыраж. І амаль заўсёды атрымоўваецца так. Аўтары для нас — радныя. І калі тхосьці з іх адходзіць у нябыт (а гэта ж жыццё), вельмі шкадуем і перажываем.

Калі загарваюцца зоркі

— Ліліяна Фёдаруна, давайце вернемся да падрыхтоўкі кніг. Раскажыце, калі ласка, пра самыя яркія праекты выдавецтва.

— Па-першае, серыя «Нашы духоўныя каштоўнасці», у якой выйшла ўжо пяць альбомаў. Рыхтуецца шосты выпуск пад назвай «Праваслаўныя святыя зямлі Беларускай», выхад якога чакаецца ў наступным годзе. І адчуваем вялікую адказнасць за работу над гэтай тэмай: над альбомам «Праваслаўныя манастыры» працвалі два гады, але ён дае прадстаўленне аб тым, якія манастыры былі на Беларусі.

— А якія тыражы ў такіх выданнях?

— Мы заўсёды глядзім, што за тэма: калі першая кніга серыі выйшла тыражом у 15 тысяч асобнікаў, то сёння гэта вялікая рызыка. На беларускім рынку зараз шмат кніг. І расійскія выданні, і беларускія. Таму спачатку аналізуем погляд, а потым ужо прымаем канкрэтныя рашэнні па кожным, без выключэння, праекце.

— «Веткаўская ікона», на мой погляд, — таксама вельмі значны і знакавы праект, і беларусам можна ім ганарыцца.

— Падрыхтавалі гэты незвычайны і багаты па змесце альбом разам з дырэктарам Веткаўскага музея народнай творчасці Галінай Нячаевай, якая змагла падняць ды паказаць цэлы пласт старажытнай іконы, з чаго і пачыналася праваслаўе. Веткаўская школа іканапісу вядома далёка за межамі нашай краіны. Фатаграфавалі абразы для выдання на памежжы трох дзяржаў: Беларусі, Расіі, Украіны. І тое, што ёсць патрэба ў кнізе, а не засталася ні аднаго экзэмпляра, гаворыць аб вялікай адзнацы нашай працы.

— Якія беларускамоўныя выданні ўбачылі свет у «Чатырох чвэрціх»?

— Зборнікі паэзіі, прозы такіх аўтараў, як Анатоль Вяцінскі, Навум Гальпяровіч. Адкрылі мы імя Надзеі Салодкай. На яе вершы кампазітары пішуць песні, якія выконваюць вядомыя беларускія эстрадалы. Яе творы гучалі і на «Славянскім базары» ў Віцебску.

— Вы ахопліваеце і такую тэму, як турызм.

— Нельга раздзяліць культуру, гісторыю, турызм. Пакрыху мы пранікаемся гэтай тэмай. Цікавыя праекты з нашай нацыянальнай камісіяй па справах ЮНЕСКА. А пачаліся яны яшчэ тады, як Уладзімір Шчасны быў паслом Беларусі ў Вялікабрытанію. Там ён пазнаёміўся з нашчадкамі Міхала Клеафаса Агінскага, якога мы ведаем як аўтара паланезы «Развітання з Радзімай». А з дапамогай Уладзіміра Рыгоравіча чытачы ўбачылі нашага знакамітага земляка як палітычнага дзеяча, дыпламата, сем'яніна. І адкрыў дыпламат яго праз Андзея Залускага, які напісаў кнігу пра свайго родзіча, і з гэтым творам Шчасны прыйшоў да нас. Сёння ў планах — ужо другое выданне пра Агінскага пад назвай «Ген Агінскага». Яго падрыхтаваў родны брат Андзея — Іва Залускі.

Яшчэ адна работа — «Палац Тызенгаўзаў». Рыхтавалі яе сумесна з Міністэрствам культуры, Нацыянальным агенствам па турызме і з ЮНЕСКА.

Знаёмім чытачоў і з тым, што робіцца ў Паставах, Акцябрску, дзе не першы год праходзіць фальклорны фестываль «Звіняць цымбалы і гармонік». За намі — выдавецкае суправаджэнне.

Трымаць марку

— Ці ёсць у вас замежныя заказчыкі?

— Ёсць. Самі здзіўляемся, як людзі з іншых краін знаходзяць нас. Можа, праз знаёмых ці інтэрнет. Але прымаем у выдавецтва праекты, якія абавязкова маюць дачыненне да літаратуры, культуры.

Напрыклад, наведваючы ў час адпачынку Беларусь, заходзяць да нас муж і жонка Пагла-

завы, якія страцілі чатырнаццацігадовага сына Ігара. Хлопчык пісаў такія вершы, што Рыгор Барадулін лічыў яго будучай паэтычнай зоркай. Бацькі сабралі, наколькі змоглі, творы сына і вырашылі выпусціць яго зборнік.

— А як ажыццяўляецца выдавецкі працэс у сэнсе сродкаў?

— Выдавецкі працэс — такі разнастайны, разнапланавы, таму існуе шмат шляхоў да выдання кнігі. Канечне, ёсць у «Чатырох чвэрціх» грошы на выпуск тых твораў, у якіх мы адчуваем важнасць, значнасць тэмы, нават разумеючы, што тут ні пра які прыбытак нельга марыць.

Можна выдаць сёння кніжку і за сродкі аўтара. Юрыдычна гэта вельмі проста: заключаем з ім дамову, абмяркоўваем каштарыс і на разліковы рахунак выдавецтва аўтар пераводзіць свае грошы. Тады тыраж належыць яму. Але мы яго не кідаем і, чым можам, дапамагам: запрашаем на свае прэзентацыі, на іншыя мерапрыемствы.

Хачу падкрэсліць: нягледзячы на тое, што чалавек звярнуўся да нас прыватным чынам, яго твор праходзіць тую ж выдавецка-рэдакцыйную падрыхтоўку, як і ўсе выданні. У кніжкі павінны быць рэцэнзент, і гэта нават не абмяркоўваецца. І не адзін, а два-тры. Калі твор — навуковы ці навукова-папулярны, мы заўсёды патрабуем рэцэнзію, альбо самі аддаём на рэцэнзаванне камусьці з тэарэтыкаў і практыкаў. Калі ж гэта літаратурна-мастацкае выданне, самі звяртаемся да вядомых у краіне спецыялістаў, каб усё, што выходзіць з нашай маркай, не шакавала чытача.

Давер трэба заслужыць

— У вас шмат канкурэнтаў. Усё-такі, якім чынам вы трымаецеся на плыву?

— Я ўжо зазначала, што многія нашы праекты ажыццяўляюцца ў цесным кантакце з міністэрствамі культуры, інфармацыі, Беларускага экзархатам, упраўленнямі культуры з рэгіёнаў, іншымі ўстановамі і арганізацыямі рэспубліканскага ўзроўню. Мы вельмі ўдзячны Фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, які падтрымліваў у свой час фінансава найбольш значныя праекты «Чатырох чвэрці», нягледзячы на наш статус прыватнага выдавецтва. Напрыклад, робім кніжку пра Ларысу Александровічу. Для Беларусі — фігура значная. І калі мы звярнуліся з прапановай у Фонд, то атрымалі невялікую дапамогу. Але выдзеленая капеўка — пачатак руху па здзяйсненні задуманага. Далей ужо самі збіраемся з духам і крокчым наперад.

Калі мы рыхтавалі вельмі цікавы альбом, у якім паказалі, што маецца ў калекцыях Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі, таксама атрымалі Грант Прэзідэнта. Таму я шчыра ўдзячна тым, хто разумее, што мы ствараем. Нават, калі нас запрашаюць зрабіць выдавецкае суправаджэнне фестывалю, гэта ж выдзяляюць бюджэтыя сродкі. Дзякуй Богу!

— Адым словам, вам дзякуюць і Міністэрства культуры, і самі рэгіёны...

— Мы ўдзячны за гэты давер. Там, куды запрашаюць «Чатыры чвэрці», адпрацоўваем на поўную моц. І размова не ідзе аб камерцыйных інтарэсах. Для нас — гэта перш за ўсё павага. Таму за малыя грошы стараемся выканаць просьбу такіх заказчыкаў у найлепшым выглядзе, бо, разумеем, у культуры ніколі не было лішніх грошай.

— Чым парадвалі прыхільнікаў свайго выдавецтва сёлета і што чакаецца ў бліжэйшым будучым?

— Да 60-годдзя Вялікай Перамогі выпусцілі кнігу «Успамін пра горад». Яна, дарчы, атрымала дыплом на конкурсе «Мастацтва кнігі Беларусі — 2005». Усе нашы буйныя выданні маюць прэстыжныя дыпламы. Зараз жа распрацоўваем вялікі праект, галоўная мэта якога: паказаць на фактычным матэрыяле гісторыю галоўнай магістралі Мінска — Праспекта Незалежнасці.

Але сёння наш позірк скіраваны на вучэбную, вучэбна-метадычную літаратуру. І атрымалі адпаведную ліцэнзію. Такой справай яшчэ не займаліся, хача многімі кніжкамі закралі сферу адукацыі. А цяпер мэтанакіравана працуем: выйшлі дапаможнікі па англійскай мове, рыхтуюцца беларускамоўныя выданні. Адно з іх: «Як напісаць сачыненне?». Лічу, зацікавіць вучняў, настаўнікаў, ды наогул творчых людзей. Толькі што з трыфам Міністэрства адукацыі ўбачыла свет кніжка па экалогіі «Услед за сонейкам» аўтараў Надзеі Самерсавай і Анжалікі Байко, працягваецца праца ў серыі «У дапамогу настаўніку-арганізатару». лепшыя педагогічныя метадычныя сабраны, прааналізаваны ў творы доктара педагогічных навук Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Віктара Навумчыка «Воспитание свободой» (на рускай мове). Выдавецкі партфель напоўнены рукапісамі — толькі працуў. Але заўсёды адчыненыя дзверы рэдакцыі для тых таленавітых, удумлівых аўтараў, якія падзяляюць інтарэсы і выдавецкую палітыку «Чатырох чвэрці».

Раіса МАРЧУК

Фота забяспечана аўтарам

БЫЎ. ЁСЦЬ. БУДЗЕ.

Фонд Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва выдзеліў значныя фінансавыя сродкі (10 мільёнаў беларускіх рублёў) Аршанскаму гарвыканкаму на набыццё спецыялізаванага абсталявання і камп'ютэрнай тэхнікі для фондасховішча «Музейны комплекс гісторыі і культуры Аршаншчыны», які ўзнік дзесяць гадоў таму і аб'яднаў цэлую сетку адпаведных дзяржаўных устаноў.

Перш за ўсё гэта музей драўлянай скульптуры разьбіра Сямёна Шаўрова, мемарыяльная сядзіба, дзе ён жыў, а цяпер там экспануюцца творы мастака і работы яго вучняў. А яшчэ гарадская выставачная зала, Музей гісторыі і культуры г. Оршы, этнаграфічны музей «Млын» і «Аршанскі музей У. С. Караткевіча» — усе яны новыя, бо створаны ў 90-х гадах мінулага стагоддзя. А ў 1949 годзе адкрыта першая ўстанова — мемарыяльны музей Героя Савецкага Саюза Канстанціна Заслонова. За савецкім часам казалі, што Орша — гэта горад, дзе ёсць адзін музей і многа турмаў (раней іх было тры). Цяпер — дзве, а трэцяя, што размяшчалася ў будынку Езуіцкага калегіума, помніку архітэктуры XVII стагоддзя, ужо закрыта.

Як паведаміў дырэктар Музейнага комплексу Уладзімір Кузубаў, у памяшканнях былога калегіума плануецца размясціць яшчэ дзве ўстановы музеяў прыроды і экалогіі Аршанскага краю і мастацкі музей (ці мастацкую галерэю) — калекцыі ўжо збіраюцца, ёсць і чым ганарыцца, і што паказаць.

Сёлетняй восенню мы адзначым 75-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча. Рыхтуецца да гэтай даты экспазіцыя новай залы, якая будзе ўяўляць сабою навукова-культурны цэнтр, як для даследчыкаў, так і для навукоўцаў і студэнтаў. Сучасная мэбля, прадоўнае месца, дзе абстаўляюць бібліятэку, а таксама камп'ютэр, а ў яго базе — матэрыялы з жыцця і творчасці пісьменніка, якія маюцца ў музеі, бо ў экспазіцыі паказана толькі маленькая частка сабранага. Можна будзе пазнаёміцца і са здымкамі, якія не друкаваліся ніколі і нідзе, перапіскай, іншай цікавай інфармацыяй. Яшчэ плануецца перапісаць фільмы па сцэнарыях Караткевіча, а іх фрагменты дэманстраваць падчас экскурсій.

У музеі загучаць музычныя творы на словы Уладзіміра Сямёнавіча. Ужо сабраная добрая калекцыя, а супрацоўнікі пільна адсочваюць: дзе, хто і што выконваў. Тут часта ладзяцца літаратурна-музычныя гасцёўні, вечары, сустрэчы і іншыя імпрэзы, якія наведваюць пісьменнікі, мастакі, музыканты, маладыя людзі.

А ў першых музейных залах мы трапляем у часы дзяцінства і юнацтва паэта. Экскурсія пачынаецца ўжо на прыступках установы. Уладзімір Кузубаў распавёў, што музей уяўляе сабой узор грамадзянскай архітэктуры, у якім спалучаюцца стары, аўтэнтчны будынак, узведзены на пачатку XX стагоддзя, з сучаснымі надбудоўкамі і прыбудовамі. Кажуць, што тут некалі быў радзільны дом і што менавіта ў ім з'явіўся на свет У. Караткевіч.

Мне паказалі ганчак з металічным карункавым карнізам. Наталля Сямёнаўна Кручкоўская, сястра пісьменніка, узгадала пасля смерці пісьменніка, што Валодзя, калі быў зусім малады,

падчас моцнага дажджу схаваўся з кханай дзяўчынай пад дахам на гэтым ганчак і казаў ёй: «Ты ведаеш, я абвязкова стану славытым чалавекам, а ў гэтым будынку будзе мой музей». Так яно і сталася. «Аршанскі музей У. С. Караткевіча» — такая афіцыйная назва, і ён адзіны ў Беларусі. У Мінску плануецца стварыць музей-кватэру пісьменніка, але ён будзе прыватным.

У 2000-м да 70-годдзя з дня нараджэння У. Караткевіча ў Оршы была адкрыта невялікая экспазіцыя толькі ў адной, аўтабіяграфічнай зале. У гэтым жа годзе мастакі з Мінска пасля пленэру пакінулі каля 20 работ будучаму мастацкаму музею — на сённяшні дзень сучасная, хораша і прафесійна абсталяваная ўстанова з дастаткова саліднай экспазіцыяй, якая не так проста і лёгка збіралася. Аднак хацелася б распавесці пра тое асаблівае, вызначальнае, на што павінны звярнуць увагу будучыя наведвальнікі аршанскага музея пісьменніка.

Вялікая яго спадчына: рукапісы і лісты, малюнкi і здымкі, перапіска і нават паштоўкі, спісаньня бісерным почыркам пісьменніка, — усё гэтае багацце надзейна захавана ў аршанскіх і мінскіх сховах.

Мне пашанцавала сысці ў музейны сховаў у Оршы і ўбачыць, дакрануцца да рукапісаў, лістоў. Тут даволі вялікая калекцыя: недзе больш 500 адзінак, сярод іх — яго асабістыя рэчы. Акрамя таго, супрацоўнікі гэтай установы вядуць збор інфармацыі, дакументаў, публікацый, якія звязаны з імем У. Караткевіча. Большая частка фонду — так званыя плакатныя матэрыялы: рукапісы, фотаздымкі, дакументы.

— Самае ж цікавае, і такога нідзе не пабачыце, — з гонарам раскажае захаваўшыца музея Ірына Воранава, — гэта дзіцячыя малюнкi Караткевіча. Адзінае, што засталася з даваеннай пары, — два малюнкi і ліст (аніводнай памылкі ў пісьме!) з малюнкам на адваротным баку, якія аднаццацігадовы Уладзімір Караткевіч даслаў у 1941 годзе сваёй цётцы Жэні, што жыла на Далёкім Усходзе. Яна любіла пляменніка і захоўвала яго рэчы, а потым перадала іх сястры пісьменніка Наталлі, якая і аддала іх у музей.

У сховах ёсць вельмі цікавая літаратурная віктарына на 50 пытанняў. Іх падрыхтаваў Уладзімір Караткевіч для сваіх старшакласнікаў, калі працаваў настаўнікам у Оршы. Пытанні не такія і простыя: Хто з рускіх паэтаў напіў мorkвіну замест гальштукa і лыжку замест кветачкі ў пятліцы? Хто такі Казьма Пруткоў? Што азначае па-руску слова «Міцыры»?

Між іншым, сярод экспанатаў шмат неагублікаванага, хопіць працы навукоўцаў і даследчыкаў творчасці У. Караткевіча. Ён пісаў цэлыя пісьмы-пaслaннi на старабеларускай мове проста на паштоўках. Вось, напрыклад, яго допіс пра храм на Нэрлі, што ля Загор-

ска: «Наведалі храм Пакрова на рацэ Нэрль XII ст., прычым я ў поўным сэнсе слова плакаў ад захаплення, замілавання ім, плакаў сапраўднымі слязмі і не саромеўся. Гэта такая райская прыгажосць, якую трэба бачыць, інакш не паверыш, таму што знешні выгляд зусім просты. Але я закаханы ў яго. І хочацца жыць і бачыць гэта. І хочацца працаваць і кахаць. Вельмі добра пасля гэтага. Жыццё вярнулася, уся яго каштоўнасць і радасць...»

«Я нарадзіўся на Дняпры. Ён у Кіеве цячэ з майго сэрца», — так называецца адзін з раздзелаў экспазіцыі музея У. Караткевіча. Вучыўся ён у Кіевскім дзяржаўным універсітэце. Захавалася шмат дакументаў тае пары, фотаздымкаў. І студэнцкі білет, і заліковая кніжка, і студэнцкі альбом можна пабачыць.

Пасля універсітэта ён працаваў два гады на Украіне, а потым вярнуўся ў Оршу, дзе выкладаў у 8-й школе. Вельмі важны перыяд у жыцці пісьменніка: ён пачынае больш пісаць, друкавацца і збіраецца прафесійна заняцца літаратурнай дзейнасцю. Гэта быў пачатак, станаўленне. Вось рукапіс самай першай п'есы «Млын на сініх вірах», за якую ён атрымаў заахвочвальную прэмію на конкурсе. Тут і самая дэбютная кніжка «Матчына душа». І першыя непрыемнасці, звязаныя з аршанскай газетай, дзе ў 1957 годзе ў першы выхадзілі артыкулы пад назвай «Не ў нагу з жыццём». У іх проста бясціліся вершы Караткевіча. Распачалося сапраўднае цкаванне маладога паэта: яго абвінавачвалі ў тым, што не піша на калгасную тэматыку, не бачыць будоўлі сацыялізму, што адгарадзіўся ад жыцця. Асабліва «білі» за верш «Вадаварот», у якім ён папярэджаў: калі няправільна выкарыстоўваць меліярацыю, то гэта можа стаць сапраўднай пагібельлю. Яго не разумелі. Палічылі: малады чалавек ахоплены чорнай меланхоліяй, таму прапракае пагібель зямлі і г. д. Партыйнае начальства вельмі зацікавілася арыгінальным пісьменнікам.

Ён любіў мора і горы. Любімая птушка — чайка. Сябры параўноўвалі яго з гэтай птушкай, бо ён быў прыньцывым, вельмі ранімым, далкатным, з чулівай душой. У экспазіцыі музея — цікавыя фотаздымкі з падарожжаў, вандровак Караткевіча па ўсёй Беларусі і асабліва па Полаччыне, Ушаччыне. Гэта радзіма Рыгора Барадулліна, яны былі добрымі сябрамі. Цудоўны, душэўны здымак Караткевіча з Барадулліным. Кажуць, апошні як убачыў яго, праслязіўся.

Аднак афіцыйных здымкаў пісьменніка, такіх, каб выкарыстаць для букле-

таў ці афіш нават у музейных сховах практычна няма. Ёсць, праўда, адна выява, на якую я б не раіла ўзірацца тым, хто добра ведаў і памятае Уладзіміра Караткевіча. Гэта пасмяротная маска пісьменніка.

Акадэмічных здымкаў, партрэтаў пісьменніка няма і ў музейных вітрынах. А між тым, ён шмат фатаграфавалі, бываючы ў шматлікіх вандроўках. Вось і фотаапарат ягоны ў музеі захоўваецца. Сам жа заўжды нібыта ўхіляўся ад аб'ектыва, як бы саромеўся і не хацеў, ды й не ўмеў пазіраваць. А тут — гэтая халодная, застылая маска... Але глянуўшы яшчэ раз на белы злепак, я са здзіўленнем адзначыла, што ён... усміхаецца. Душа мая адтаяла і адмякла. І захацелася зноў схадзіць на Маскоўскія могілкі да вялізнага камяніскавалуна, што так хораша адштукаваны,

таксама ўжо нябожчыкам, скульптарам Анікейчыкам.

Музейныя супрацоўнікі паспрабавалі стварыць творчую майстэрню паэта, штосьці накшталт кабінета. Тут усе рэчы арыгінальныя: крэсла, стол, лампа, гадзіннік, кнігі, сувеніры... Захоўваюцца яго ўзнагароды і дыплом лаўрэата Дзяржаўнай прэміі за раман «Леаніды не вернуцца да зямлі». Заўсёды вісеў у яго кабінете партрэт К. Каліноўскага. Салдата Швейка ён прывёз з Чэхаславакіі. Па расповедах, любяў рэч, якая несла ў сабе штосьці забаўляльнае і цікавае, набывалася Караткевічам. На яго стала, пра які Адам Мальдзіс казаў, што гэта быў стол-рамантык і стол-працаўнік, як і сам гаспадар, шмат цікавага можна было адшукаць: прыгожы камень, ракавіну альбо драўляны выраб. Сябры ведалі пра гэта і са сваіх падарожжаў у падарунак Караткевічу што-небудзь абавязкова прывозілі.

Тут жа і кніжка, рукапіс якой знайшла пасля смерці Караткевіча яго сястра на гарышчы аршанскай хаты. Гэта самы першы твор — «У снягах драмае вясна». Пра яго ён ніколі не прызнаваўся, толькі ўжо перад смерцю сказаў Наталлі Сямёнаўне, што ёсць рукапіс кнігі, загорнуты ў тканіну. Яна вийшла пасля смерці паэта, таму і называюць яе экскурсаводы першай і апошняй кнігай Уладзіміра Караткевіча.

Хто ж стваральнікі музейнай экспазіцыі? Аўтар канцэпцыі — аршанец, мастак Аляксандр Іваноў. Праект макета абмяркоўвалі ўсе вядучыя мастакі. А канцэпцыю распрацоўвалі калектыўна навуковыя супрацоўнікі.

— Зараз гарадскія ўлады добра дапамагаюць. Горад выцягнуў на сваіх плячах гэты будынак, і першую экспазіцыю, і другую цяпер поўнасьцю фінансуе, — падкрэсліў Уладзімір Кузубаў. — Аршанцы аддаюць даніну павагі і пашаны свайму земляку.

Сёлета, 26 лістапада, адбудзецца адкрыццё новай экспазіцыі Аршанскага музея У. С. Караткевіча, плануецца Міжнародная навуковая канферэнцыя. Тут збяруцца даследчыкі, крытыкі, пісьменнікі, адбудуцца афіцыйныя мерапрыемствы, святочныя вечары, літаратурныя гасцёўні і конкурсы... Аршанцы шчыра запрашаюць у госці ўсіх, хто цікавіцца творчасцю Уладзіміра Караткевіча, хто шануе памяць пра знакамітага паэта, празаіка, драматурга, сцэнарыста, публіцыста, крытыка, перакладчыка, які

Быў. Ёсць. Будзе.

Галіна СУША

Фота забяспечана аўтарам

Восень, як вядома, адзін з самых плённых перыядаў у творчасці мастакоў слова, але натхненне часта суправаджаецца неадольнаю прагаю да філасофскага самаасэнсавання, часам, нават да своеасаблівага падвядзення рахункаў. Відавочна, што некаторыя творцы літаральна атаясамліваюць свае пачуцці з восеньскімі настроямі, іншыя, трапляючы пад яе ўплыў, адно схіляюцца да мінорных інтанацый. Атрымліваецца амаль па Купалу:

Вось і па леце... Няма яснай гожаасці;
Восень запела пагудку сваю;
Нудна, жаль нейкі адцвіўшай прыгожаасці,
Гіне ахвота к пацехам, к жыццю.

«Восень запела пагудку сваю...»

«Полымя» № 10

Роздумныя, элегічна-спавядальныя радкі вершаў Міколы Мятліцкага з цыкла «На берэзе маім» яшчэ раз пераконваюць у трывалай павязі чалавека і прыроды. У большасці твораў паэт апявае родныя краявіды, а ў заключным вершы меланхалічна заўважае:

На берэзе маім —
зеусіла фарбы восень.
Плыве бульбяны дым.
Вятры ўзахлёб галосіць.

Самотаю напоўнены творы Уладзіміра Паўлава, лейтматыў якіх выяўляецца ў радках: «наша юнь адышла, нашы леты прайшлі...», «пра тое святое маладзейшыя хлопцы дапішучы», «ты, браце, расці. Мне — дакошваць пара».

Шырокі тэматычны дыяпазон паззіі Віктара Шніпа. Тут перадусім дамінуюць патрыятычныя матывы, бо аўтар лічыць, што «сорамна шчаслівым быць паэтам і дзяўчатам вершы прысвячаць...» Адрозніваецца верш Броўкі, які ўвайшоў ва ўсе падручнікі, як прыклад памылковага разумення аўтарам прыроды свайго таленту: «Любоўны рамантык цяпер я нягеллы. // Я гэтай рамантыкі вырасту выпай. // Мне трэба, каб слова падносіла цэглу, // А вершы ў альбом і другія напішучы». Але, па ўсім відаць, што Віктар Шніп не можа прырачыць голасу сэрца... Ад грамадзянскай паззіі ён нязмушана пераходзіць да арыгінальнай любоўнай лірыкі: «Быццам бы пра каханне мой верш // У блакноце залітым крывёю».

«Вірлавокая рыжая восень» моцна экзальтавала чулую паэтычную душу Фелікса Баторына, які зухавата, не раўнуючы, па-ясенінску, усклікае:

Ах, ты, восень, мая каханка,
І сяброўка мая, і муза!
Проста з ганка

аднойчы ўранку
Я ў нябёсы твае ўздзімуся.

Зінаіда Дудзюк у апавесці-хранографі «Славянскія князі» задаецца пытаннем: «Хто расцвітае, як выпрацоўваюцца ў чалавека пэўныя схільнасці, цяга да нейкага пэўнага занятку?» Аўтар сцвярджае, што «на генным узроўні» мы назаўсёды паяднаны з нашымі продкамі і нясем на сабе «не толькі адбітак знешніх рысаў сваіх прапрадзедкаў, але і характары, манеры паводзін...» і г. д. У апавесці прасочваецца этымалогія назваў паселішчаў, прозвішчаў, а таксама радаводы славянскіх князёў, вылучаюцца дамінуючыя рысы ў характарах першых родавых лідэраў. Так што пры жаданні

ледзь не кожны чытач можа адшукаць тут свае генеалагічныя карані і, адпаведна, паспрабаваць нанова рэалізавацца — з улікам вопыту продкаў.

Якраз восеньскаму настрою адпавядае сюжэт апавесці Анатоля Разановіча «Аб чым іграе піяніст». Тут раскрываюцца душэўныя перажыванні мужчыны, якога, па ўсім відаць, напаткаў так званы крызіс сярэдняга ўзросту. Аўтар спрабуе прадставіць свайго персанажа гэтакім адзіночым самотнікам, якому ўрэшце пашанцавала сустрэць каханне. Але па сутнасці яго герой — інфантальны эгаіст, заглыблены ва ўласныя пачуцці, няздольны стварыць сям'ю, пазбаўлены імкненняў да пэўнай прафесійнай самарэалізацыі. Аб'ектам кахання герой абраў жанчыну якраз сабе да пары — меркантильную, няўдзячную і даволі жорсткую (пра тое сведчыць яе стаўленне да законнага мужа) рэстаранную спявачку...

У рубрыцы «Навука» гаворка ідзе аб праблемах і перспектывах развіцця айчыннага мовазнаўства. Свой пункт гледжання выказваюць прафесар Аляксандр Лукашанец, дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі, і акадэмік НАН Беларусі Аляксандр Падлужны. А з матэрыялу Марыі Шамякінай мажліва даведацца пра гісторыю, структуру і асноўныя кірункі дзейнасці Інстытута мовазнаўства.

Рубрыка «Школьны факультатыв» прапануе матэрыял Яўгена Гарадніцкага, прысвечаны творчасці Яўгеніі Янішчыц.

«Крытыка і літаратуразнаўства» прадстаўлена артыкуламі Серафіма Андраюка «Вялікая Айчынная вайна і мастацкі вопыт «філалагічнага пакалення» і Ігара Валасевіча «Ява і міражы (Чытаючы Анатоля Казлова)».

У рубрыцы «Спадчына» друкуюцца ўспаміны Віктара Дайліды пад назвай «Сэрца Івана Мележа». Аўтар з удзячнасцю згадвае таленавітага майстра, «пад чым непасрэдным кіраўніцтвам працаваў і адчуваў з яго боку добра-творную апеку».

«Малодосць» № 10

Заклучныя раздзелы «кнігі першай» Анатоля Разановіча «Лавец мастацтва» (пачатак у «Малодосці» № 9) не асабліва прасвятляюць цьмяную сітуацыю, якая разгарнулася ў папярэдніх раздзелах. Відавочна, што ў ахвяру сваёй хваравітай апантанасці старажытнымі рытэмі героя прыносіць каханне. Немалыя высілкі персанажа па роспуску каштоўнасці, якая з'яўляецца прадметам канфлікту ў творы, не прыносяць карысці, — лёс Кубка Пуслоўскага па-ранейшаму невядомы. Карцей, застаецца спадзявацца, што ў

«кнізе другой» праблісне прамень святла.

Трагічны сюжэт апавесці Таісы Бондар «Матылькі» ўзбудзіў сацыяльную з'яву, якая стала ледзь не тыповай для сучаснасці: насілле ў сям'і, безбароннасць дзіцяці перад жорсткасцю дарослых. Паралельна з дамінуючай праблемай у творы ўздымаецца і шэраг іншых, не менш актуальных пытанняў: аб прыродзе чалавечай абьяквасці і міласэрнасці, аб чэрствасці і спагадзе... Глыбіню драмы дзяўчынкі, якая сталася ахвярай уласнага бацькі, пісьменніца дасканала адлюстравала на кантрасце паміж вытанчанай абмалёўкай крышталёва чыстага духоўнага свету маленькай гераіні і грубай, цынічнай рэальнасцю.

Аповед Леаніда Маракова «Санька» — гэта асабліва востры ўражанні і эпізоды з жыцця хлопчыка-падлетка, зафіксаваныя ў яго памяці. Тэматычна розныя гісторыі — ад успамінаў самаахвярнасці сваёй маці да сустрэчы з мацярыкам-забойцам — пэўным чынам даманструюць этапы пасталення героя, пашырэнне яго светапогляду.

Паэтычныя старонкі часопіса прапануюць чытачам вершы Тацяны Барысюк, Віктара Шніпа, Уладзіміра Паўлава, Надзеі Шук і Алеся Пісьмянкова.

Публікацыі рубрыкі «Партрэты нашых ВУН» прысвечаны Беларускаму дзяржаўнаму педагагічнаму ўніверсітэту імя Максіма Танка. Матэрыял пад назвай «Настаўнік — фігура дзяржаўнага значэння» — гэта гутарка Ірыны Клімковіч і Сяргея Трафілава з рэктарам ўніверсітэта. Пра шматгранную дзейнасць факультэта народнай культуры мажліва даведацца з артыкула Сяргея Трафілава і Ганны Дзімітрук «Універсітэцкі калейдаскоп». А з размовы Сяргея Трафілава з Міколам Шабовічам — старшым выкладчыкам кафедры беларускага мовазнаўства, кіраўніком ўніверсітэцкага літэра-дзялення «Крокі» — пачэрпнуць звесткі пра маладых літаратараў, якія падаюць «найбольш значныя літаратурныя надзеі». Красамоўнай ілюстрацыяй да апошняй кампліментарнай рэплікі з гаворкі сталася публікацыя вершаў шэрагу студэнтаў пад агульнай назвай «Радкі кладуцца на паперу...», апавяданніў Сяргея Трафілава і Ганны Рамбальскай.

Рубрыка «Творчыя партрэты» прапануе ўвазе чытачоў артыкул Івана Штэйнера «Беларусь з Палесся пачынаецца», прысвечаны асобе і творчасці Алеся Наварыча. З тым, што Наварыч — таленавіты мастак, наўрад ці хто паспрачаецца. Але гэтулькі кампліментнаў, як у названым артыкуле, пісьменнік, відаць, яшчэ ні ў адной рэцэнзіі не атрымаваў. Аж боляз: хаця б не сурочылі...

Пазнаёміцца з мастаком-графікам Паўлам Татарнікавым прапануецца ў матэрыяле Алеся Бадака.

«Нёман» № 10

«Нёману» — 60! — гэтым публіцыстычным нарысам, прысвечаным юбілею выдання, галоўны рэдактар «Нёмана» Ніна Чайка вітае чытачоў і расказвае пра гісторыю часопіса, пра мэты і задачы, якія ставіць перад сабою сённяшні рэдакцыйны калектыв.

Паэтычныя старонкі прадстаўлены ў часопісе вершамі Васіля Макаравіча, вячком санетаў Ізяслава Катлярова, вершамі Андрэя Скарынікіна і Волгі Русілікі (пераклад з белар. Т. Красновай-Гусачэнкі).

Заканчэнне рамана «Зона тени» Юрыя Саланевіча пакідае ледзьве не шокавае ўражанне. Тое, што пачыналася як «дэтэктыўна-бытавая гісторыя», якая надарылася з трывіяльным «дальнабойшчыкам», разгарнулася амаль у сюррэалістычны сюжэт. Мроі, трызненні, сны, што набліжаюцца да галюцынацый, біблейскія прыпавесці, даволі тлумныя разважанні пра сэнс быцця... Усё гэта, відаць, павінна апе-ляваць да чытацкай інтуіцыі, актыўна ўздзейнічаць на асацыятыўнае мысленне. Шчыра кажучы, да класікаў жанру — Брэтона ды Элюара — аўтару далёкавата, а да шараговага чытача — яшчэ далей.

Апавяданні Міколы Бусько — чарговая інтэрпрэтацыя захаплення роднымі відарысамі. Мастацкая вобразнасць абодвух твораў вельмі нагадвае школьныя сачыненні, якія стракаццяць моўнымі штампамі: «искристые брызги», «бархатная трава», «могучие сосны», «голубоглазые незабудки» і г. д. Ды і ключавую думку аўтар даводзіць «не мудрствуя лукаво»: у апавяданні «На ладонях Природы» — «Какая это сила — красота!», у апавяданні «Комариная гора» — «Какая сила — водица! Целебная энергия!»

Глыбокае ўражанне пакідаюць два апавяданні Івана Стадольніка. У сюжэце «Скворечника» ўвасоблена даволі распаўсюджаная сітуацыя, калі мужчына робіцца «парабкам» ва ўласнай сям'і, механізм па выбаце грошай. Вечны клопат пра дабрабыт дачкі і жонкі не дае яму ні хвіліны ўласнага часу, нават дзеля таго, каб наведваць магілу маці... Гэтае апавяданне — сведчанне таго, што дасканала мастацкая персаніфікацыя здольна паказаць, здавалася б, зусім не новую з'яву, асабліва выразна, праблемна. У другім творы — «Бортка» — гісторыя жанчыны, лёс якой уражвае сваім трагізмам. Вобразы герояў аўтар абмалёўвае рэалістычна, у сюжэтах уздымае актуальныя ва ўсе часы маральна-этычныя праблемы.

Узяць удзел у надзвычай цікавай дыскусіі выпадае ў рубрыцы «Літаратурная крытыка». Палеміка адбываецца паміж Міхасём Южыкам (артыкул «Пространство белорусского слова») і Алесем Марціновічам (артыкул «Сжигая мосты — построй собственную переправу»). Прадметам дыскусіі з'яўляюцца дасягненні, выдаткі і перспектывы сучаснай беларускай прозы. Аўтары выказваюць свае меркаванні як пра творчасць класікаў — І. Шамякіна, У. Караткевіча, В. Быкава і інш., так і пра мастакоўскі плён маладзейшага пакалення — А. Казлова, А. Федарэнкі, А. Наварыча і інш. У гутарцы закранаюцца гэтаксама праблемы літаратурнай крытыкі.

Матэрыял Пятра Радзечкі «Чародей русского слова» прысвечаны 110-годдзю з дня нараджэння Сяргея Ясеніна.

...Як бачна, восень — гэта не толькі пара года, але яшчэ і стан душы: аднаму яна — хараство і раскоша, другому — беспрасветная шэрасць. У вершы Марыны Бабіч, якая ўпершыню друкуе свае творы ў «Нёмане», выдатна прыкметана:

Желтокрылая кружит листва,
Храм воздушный для осени строя...
Осень — это не день и не два.
Осень длится годами порою.

Лада АЛЕЙНИК

«І СЭРЦА ЗНОЎ НАДЗЕЯМІ ЖЫВЕ...»

“Зязюля напярарочыла”, — так называецца кніга паэзіі Сяргея Карыцькі, якая нядаўна выйшла ў свет у выдавецтве ТДА “Раўнадзенства”.

Родам Сяргей Сяргеевіч са Століншчыны. Усё жыццё цягнуўся да навукі. Скончыў Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі інстытут, ад сельскага доктара вырастае галоўнага ўрача Рэспубліканскай клінічнай бальніцы медыцынскай рэабілітацыі ў Аксакіўшчыне, затым кіруе Рэспубліканскім цэнтрам рэабілітацыі і бальнеалячэння.

Друкавацца пачаў у дзевятым класе, але сур’ёзна захапіўся паэзіяй — ужо ў сталыя гады. Успаміны дзяцінства, сяброўства, каханне, родная вёска, работа, роздум аб роднай зямлі — такія шырокі тэматычны дыяпазон яго твораў. У адносна невялікай кнізе (125 старонак) цэлых сем раздзелаў.

Кніга двухмоўная, але гэта — не дзіва. У свой час вядомы наш паэт Валянцін Тарас выдаваў кнігі на рускай і беларускай мовах, у маім юнацтве многія маладыя паэты блукалі паміж беларускай і рускай — Леанід Дайнека, Уладзімір Някляеў, Святлана Каробкіна, Алесь Нікалайчанка — і, на шчасце, абралі родную, беларускую, сталі добрымі, цікавымі паэтамі. Вось і Сяргей Карыцька пачынаў калісьці з роднай мовы, потым пад уплывам асяроддзя і спецыфікі работы перайшоў на рускую, а цяпер даволі ўпэўнена аднаўляе веданне і ўдасканалванне зноў жа ў беларускай.

Пранікнёна гучыць канцоўка першага ж верша пра дзяцінства:

*У такім сугуччы цесным
Вырас я сярод людзей.
Каб дзівіцца*

*птушчы-песні,
Як вянку маіх надзей.*

Чалавек расце, сталее, уцягваецца ў працу. Рамантыка работы і жыцця гучыць навокал:

*Разгараецца дзень, і за шчасцем
сачы — не усочыш.
Разбрыдзецца яна на лясках,
на палях, на лугах.
Але ўсюды гучыць звонкай чыстаю
песняй рабочай
І іскрынкаю смеха ў заборных
юначых вачах.*

Назапашваецца жыццёвы вопыт, а душа яшчэ маладая і доўга будзе такой заставацца. Бывае часам і тужлівы настрой, не ўсё і не заўжды ладзіцца, і многае не ўдаецца, і страчваецца:

*Серые мысли осенние
Серым туманом легли.
Серая жизнь
без цветения,
Серые дни потекли.*

Аднак самота не можа доўжыцца бясконца — нават у старых людзей, не кажучы ўжо пра моладзь. Прыходзяць і сонечныя дні, і песімізм змяняецца аптымізмам...

Звяртаючыся ж да тэмы кахання ў вершы “Монолог уходящего” аўтар сціпла апраўдваецца перад сабой і сваімі былымі каханымі, прыгадвае душы трапятання:

*Но вот надежд не оправдаю
И по секрету всем скажу:
В любви всегда*

*то опоздаю,
То вдруг, некстати,
поспешу.*

І ўдалечыні, у Японіі, паэт у тамтэйшай дзяўчыне бачыць

сваю, каханую, беларуску, родную: яе вочы, позірк, паставу...

А час бяжыць, жыццё цячэ. Ды паэт знаходзіць важныя, патрэбныя і ў той жа час аптымістычныя словы для апраўдання сваіх памкненняў і надзей.

*Ды, мабыць, так прызначана
на свеце:
Чым больш сівых валос
на галаве,
Становімся, старэючы,
як дзеці.
І сэрца зноў надзеямі жыве.*

У кнізе ёсць невялікія раздзелы сатырычных мініячур (на розныя тэмы) і метамарфоз. Сказана каратка, трашна і дасціпна. Ёсць удалыя мастацкія вобразы, дзе лучыцца ўзнёсласць і дакладнасць думкі:

*Паэзія! Трывога ты мая,
Мой ручаёк. Пачатак твой
у сэрцы.*

*Твая мне невядома
глыбіня,
Дык што ж, у шлях, пара
яе прамераць!*

Сяргей Карыцька даўно ўжо адбыўся як цікавы чалавек і выдатны вучоны. А зараз ён сцвярджаецца і як пісьменнік. Пажадаем яму поспехаў і на гэтай нялёгкай дарозе.

Мікола ВЯРШЫНІН

СЮІТА НАТХНЕННЯ

На творчым палетку валожынскай “Руні” сабраны першыя важкі ўраджай — у сталічным выдавецтве “Чатыры чвэрці” пабачыў свет паэтычны зборнік “Зямлі маёй і землякам”. Выданне ажыццёўлена пры фінансавай падтрымцы раённага выканаўчага камітэта, дзякуючы энтузіязму саміх рунейцаў і было прымеркавана да 605-годдзя горада Валожына.

У зборнік увайшлі творы паэтаў, якія нарадзіліся ці доўгі час жылі ў гэтым цудоўным куточку Беларусі і пакінулі значны след у беларускай літаратуры, а таксама тых, хто жыве і працуе тут цяпер — сённяшніх удзельнікаў народнага літаратурна-мастацкага аб’яднання “Рунь” раённага Цэнтра культуры.

Як адзначыў ва ўступным слове лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь Анатоль Вяргінін, паэтычны радкі ў гэтай кнізе “належаць вельмі розным аўтарам (ад колішняй семнаццацігадовай Канстанцыі Буйло да сённяшняй семнаццацігадовай вучаніцы Івянецкай сярэдняй школы Валерыі Саўлевіч), нараджаліся ў розны час, у розных гістарычных і сацыяльных абставінах, але аднае іх, як бачым, адно і тое ж нязменнае, непазбыўнае, непадуладнае часу пачуццё і складаюць яны своеасаблівую натхнёную сюіту ў гонар роднай зямлі”. Пачынаецца ж гэтая “сюіта” “Тімам Валожынскай зямлі”, словы якога напісаў старшыня раённага Савета дэпутатаў і разам з тым таленавіты паэт Сяргей Маляўскі, а музыку — вядомы беларускі кампазітар Эдуард Зарыцкі. Удала дапаўняюць зборнік здымкі фотакарэспандэнта раённай газеты “Працоўная слава” Дзмітрыя Мікітовіча, у якіх адлюстраваны цікавыя моманты жыцця Валожыншчыны і валожынцаў.

Мы ж усе разам, са шчырай удзячнасцю ўсім, хто дапамог у выданні гэтай кнігі, радуемся свайму першаму “ўраджaju” і спадзяёмся, што “Рунь” не перастане даваць усё новае “ўмалотнае калоссе”, бо як была, так і застаецца шчодраю на таленты зямля валожынскай, на якой нарадзіліся слаўныя творцы: Дунін-Марцінкевіч, Стары Улас, Канстанцыя Буйло...

Валянціна ГІРУЦЬ-РУСАКЕВІЧ,
кіраўнік народнага
літаратурна-мастацкага
аб’яднання “Рунь”
Валожынскага РЦК

прыстойнасці і не запэкаць брудам газету, бо, на вялікі жаль, пакуль што няма ў нас культуры дыскусій, пра якую некалі пісаў Л. Галубовіч.

Ж. Рэнар гаварыў, што аптыміст паўсюль бачыць зялёнае святло, песіміст — чырвонае, а сапраўды мудры чалавек лічыць за лепшае з’яўляцца далготонам. Некаторым літаратарам не зашкодзіла б прытрымлівацца падобнай пазіцыі: не варта зусім абыякава ставіцца да крытычных заўваг, як і не трэба змрочна ўспрымаць крытыку — лепш быць памяркоўна-мудрым.

Час ад часу чуюцца напрокі ў слабасці сучаснай крытыкі. Аднак дазвольце нагадаць: крытыка — другасная творчасць, якая цалкам залежыць ад першаснай — мастацкай. Іншымі словамі, якая літаратура, такая і крытыка. Цяжка знайсці яркую вобразнасць, свежасць ідэі, наватарства, арыгінальнасць і таму падобнае там, дзе гэтага сапраўды няма. А калі па сутнасці не існуе твора, то няма пра што і крытыку пісаць.

Як з’явілася магчымасць выдаваць кнігі ўласнымі сродкамі і ў літаратуру сталі валам валіць не тыя, у каго ёсць здольнасці і талент, а хто мае грошы, істотна занізілася планка патрабаванняў да мастацкага ўзроўню нашага прыгожага пісьменства. Таму малой колькасці прафесійных мастацкіх твораў адпавядае малапрафесійная крытыка. Патрэбны высокі крытычны ўзровень? Дайце стымул — высакаяскавую літаратуру. Між іншым, тады і крыўдзіцца не трэба будзе з-за таго, што дваццаць гадоў назад хвалілі, а зараз — не...

Наталля ЯКАВЕНКА

З НАДЗЕЯЙ НА ЎЗАЕМНАСЦЬ

“Я вам пішу...”, бо накіпела: крытыку, як і любому чалавеку, часам хочацца і трэба выказацца — не ў рэцэнзіі, а “проста так”. Менавіта таму з’яўляліся ў “ЛіМе” артыкулы Леаніда Галубовіча, Ляды Алейнік, Святланы Явар, Ірыны Шаўляковай, прысвечаныя стану і асаблівасцям сучаснай літаратурнай крытыкі, розным крытычным праблемам, у прыватнасці, супрацьстаянню “пісьменнік — крытык”. Недарэмна існуе выслоўе: “Крытык спрабуе зразумець мастака — на жаль, без узаемнасці” (Л. Кумор). У прынцыпе не ўсё пра тое ж буду гаварыць і я — паспрабую яшчэ раз, упарта спадзеючыся на ўзаемнасць, пагрукаць у шчыльна зачыненыя дзверы, што аддзяляюць літаратараў ад нас, крытыкаў.

Калі іх прыадчыніць, можна ўбачыць наступнае: паэт незадаволены, што яго чарговую паэму, напісаную на тэму “Чаму ж мы такія бедныя і няшчасныя?”, назвалі традыцыйнай, не знайшлі там яркіх вобразаў і свежых метафар; праязіў крыўдзіцца, што яго не чытаюць, а калі часам чытаюць, то не даюць станоўчай крытычнай ацэнкі і не ўключаюць у школьную праграму; яшчэ некаму са страшна развітым комплексам паўнаважнасці любое слова ці, крыўдзіцца, заўвага з вуснаў крытыка здаецца абразай на ўсё жыццё, спробай перакрэсліць яго творчасць і г.д.

Найбольш “пакрыўджаныя” і нервовыя рашуча адчыняюць дзверы для таго, каб... не, не гаварыць, а плюнуць “крыўдзіцелю” ў твар. Для гэтага ўсе сродкі добрыя: можна пасквіль

напісаць, пакалупацца ў асабістым жыцці крытыка, паслухаць плёткі пра яго, прыбавіць ад сябе, дадаць пару абразлівых слоў і сакавітых выслоўяў (трэба ж паказаць літаратурныя здольнасці), прыдрацца да твораў “гэтага гада” — знайсці там “недаравальныя памылкі”, перавярнуць усё з ног на галаву і абнародаваць вынікі свайго грунтоўнага даследавання. Гэта яшчэ не ўсё. У арсенале “пакрыўджанага” ёсць таксама тэлефонныя званкі крытыку і рэдактару выдання, які дазволіў “несправядлівым заўвагам” пабачыць свет, істэрыкі ды “наезды” з пагрозамі пры асабістай сустрэчы, спасылкі на ўхвальныя словы аўтарытэтных пісьменнікаў, пачутыя ў свой адрас пару дзесяцігоддзяў таму і інш.

Яшчэ можна зразумець абурэнне, выкліканае неаб’ектыўнай крытыкай. Не хачу паказваць пальцам — называць прозвішчы, але даволі частымі сталі выпадкі, калі рэакцыяй на справядлівыя заўвагі становяцца агрэсія і жаданне адпомсціць, вынікам чаго з’яўляюцца з’едлівыя артыкулы і сатырычныя творы, дзе аўтары дэвалююць сабе карыстацца пералічанымі забароненымі прыёмамі, тады як яшчэ ніводзін крык, як бы “дрэнна” не пісаў, да такога не апусціўся.

Думаецца ў нечым перабольшваю? Ніколькі! Усю прывабнасць гэтага экстрэму па-беларуску (паводле слоў Л. Алейнік) я і маю калегі адчуваем на сабе, а сведчыць пра тое і адлюстроўвае баталія лімаўская палеміка. Толькі тут многае пакідаецца “за кадрам”, каб не перайсці межы

Мікола МЯГЛІЦКІ

З кнігі
«На беразе маім»

Выгнаннем змораная,
Цэзіем стручаная,
Душа мая прытулак знайшла
Над зеленачубай вілейскай кручаю
Каля чужога жылла.

Дый тут вось – пара сыходзін,
Канчаецца вёскі прагорклы век.
З суседзяў маіх – усяго адзін
Тубылец, душа-чалавек.

Прысунецца з раніцы, ладна падпіты,
І плача – на самім сабе й толькі, відаць.
А вокам пасе алюмініевае карыта:
Украці ды за бутэльку прадаць.

Я ведаю: неўзабаве прыйдзеца рушыць
За вёскаю зніклай услед.
Але ці магчыма зрушыць-панесці душы,
Калі канчаецца свет?

Душа пярэчыць, сыходзіць не хоча,
Адпрэчыць вязьмо сыходных пакут.
І будзе павечна, пакуль бульбочка
Вілія тут.

Усталі горда сосны над кар'ерам,
І рыжы жвір асунуўся-аплыў,
Пад каранямі-плёткамі – абрыў.
Вяршаліны цікуюць з недаверам,
Як блізка згубна падступае смерць,
Ім хочацца ў тугіх вятрах шумець.

Ды прайдзе час – і крэкчучы на ветры,
Кульнуцца меднабокія ствалы:
У прорвіны прытоеныя нетры
Панёшы прыпах мёртвае смалы.
Сыходны дзень прадбачачы, жалосна
Гляджу на круглавіны вершалін.
І мне здаецца: ў неба рушаць сосны,
А ўнізе – застануся я адзін.

Вузлы дарог – і лёсу пуцявіны.
П'ючы крыніцы чыстую брую,

Пад гронамі барвянымі каліны,
Красою ашаломлены, стаю.

Нібы сышліся ў гронах зоркі неба
І вось – усе! – мігцяць перада мной.
І што яшчэ для ўсплёску
шчасця трэба,
Каб глянула сапраўднаю цаной?

Ранак выбліснуў – зара
На вяршалінах хваін,
Як шуготны ўзвей кастра,
Як стагоддзям прыпамін.

Бы з язычніцкай пары
Над зялёнаю ракой
Паляць прашчурны кастры,
Сцерагуць вякоў спакой.

Тут, дзе смольных сосен дух,
Іх прысутнасць пазнаю.
Ад духоўных галадух
Сцерагуць душу маю.

Я не першы на зямлі,
Не апошні ў цугу тым.
Сёння прашчурны прайшлі
Полем ранішнім маім.

Зайтра з імі рушу ў даль
Часаў шыраю зямной.
Патушыўшы боль і жаль,
З імі памяццю адной

Буду грэцца на зары
Ў лесу зацішы сырой.
Будуць прашчурны кастры
Вечна ўспыхваць тут зарой.

Прайшоўся сцежкаю ля возера,
Вітаючы агністы ранак.
І зноўку з ночы падмарозіла,
І сівер б'е неспадзявана.

І воды спяць, свінцова-стылыя,
У зацішы камлістых сосен.
І чараты трымцяць пахілыя,
Цяпла чакаючы запросін.

Куды цяплынь вясны падзелася,
Куды сышла з лясных палянак?
Ў люстэрка возера глядзелася
Віма свавольна ў гэты ранак.

Клопат жыццёвы з падвор'я знік,
Гулка схаваўся за далеччу год.
І толькі нястомны крот-працаўнік
Капае па вёснах здзіцэлы гарод.

Агонь-хіжак з гарачлівым падскокам
Прабегся ўсцяж нізоўем баравіны
І языком, нібы змянім джалам,
Ўсе аблізаў старыя камлюкі.

Іду праз год знаёмаю Латокай,
Гарэлы дух працяў да сарцавіны
Яе, што век някранута ляжала,
І чарната ва ўсе плыве бакі.

Між чорна перапаленай ігліцы,
Што год назад на доле
шапкай рыжай

Разлеглася, хаваючы ад вока
Чароды баравічных чарнышоў, –
Зіяюць пні, ды рэдкія суніцы,
Ды моху пляйстры,

што сумелі выжыць,
Ды нізкая, панікляя асока –
Нібы па днішчы пекла я ішоў.

Спыняюся ля возера ляснога,
І боязна назад мне азіраюцца,
Бы за спіной не гэты лес гарэлы,
А царства зла няходнага сталюе
Свае ўладарствы;

там чарцей замнога,
Дзе хтось з сумленнем
прагне размінуцца,
Дзе чалавека сутнасць азварэла,
Дзе прагнасць непамерная балюе.

Спадае вечар росамі на травы,
І хор птушыны кметна пажвавеў.
І чуюцца ўлагоджаны і млявы
Над пльынню рэчкі ветрыка павеў.

Змыкае вочы небная сінеца,
Зліваецца сутонліва з ляском
І хутка-хутка зырка затрапеча
Над мрокам свету зорным касніком.

Астынуць у зарэччы адгалоскі,
Край неба гляне месяца ражком.
І над ракою вокны блізкай вёскі
У мроку бліснуць
жоўтым ланцужком.

І ноч уп'ецца водарам надрэчча,
Дзе вільгаць і расяны траўны дух.
І цьмяная, таемная далеча
Атуліць, быццам дзедаўскі кажух.

Трое

Няма калішніх сябрукоў –
Ні Тадзіка, ні Стася.
Дальш ад магіл жвіроў-грудкоў
Іх памяць адышлася.

У Перавозніках штоноч
Яна жыве тужліва,
І не звядзе ў бясонні воч,
І паліць, як крапіва.

Іду ля селішчаў былых –
І чую: памяць тужыць
(То ў ветры яблыні ўскалых!)
Зажураная, кружыць

Над хаты колішняй грудком,
Што ўкрыты палынамі.
Ступаю дальш, а ў горле – ком.
Услед – гудзе званамі.

Яны былі... І тут жылі.
І згаслі маладымі.
І дні надрэччых плылі
Над імі залатымі.

Не шкадавалі ў працы жыл,
Рабілі чын па чыну.
Наспех стругалі для магіл
Абодвум дамавіны.

Быў горкім, вусцішным зыход
Жыльцоў спадзеўных вёскі.
І я знаходжу што ні год
Быцця іх адгалоскі.

Кручу над зрубам – звычайны круг –
Дзяржанку калаўрота,
І кажа зычна мне ланцуг:
Тут Стасева работа.

Сяджу на лаўцы, з-пад рукі
Гляджу: віры вірацца.
І зыраць вочкамі сучкі:
Тут Тадзікава праца.

Касу бяру – і пот-гарох.
І сцішуся ў бяссілі,
Згадаўшы тое, як утрох
Размашыста касілі.

Развітанне з
Перавознікамі

Бывай, лясная казка.
Горад тлумны
Разбегам руху
выстудзіць-глыне

І гэты ранні хвой
аповед шумны,
І гімн птушыны –
сонцу і вясне.

І буду зноў чаканнем
жыць сустрэчы,
На маршы часу гнаць гадзіны,
дні,
Каб зрынуць збрыдлы
побыт чалавечы,
Сюды ступіць – пад крылы цішыні.

І ўжо, прапахлы першымі грыбамі,
Мяне спаткае меднастволы бор.
І пацалую смяглымі губамі
Наліты пахкім водарам
прастор.

І азярыны белая лілея
Адкрые вока – зазыўна зірне,
А толькі адвячорак зашарэе, –
Нібы дзіця, змарыўшыся, засне.

А потым жнівень ступіць
з важкай ношай,
У рыжы колер вытча далягляд.
І пабягу, нібы хлапчук, латошыць
Над стромаю даўно нічыны сад.

І цінькне першай ластаўка струною,
У вырай пешна рынуцца буслы.
І будуць Перавознікі са мною
Над Віліяй час памінаць былы.

Алёна ЛЯШКЕВІЧ

Забыцца пра крыўду, падман і тугу,
На момант зрабіцца бязгрэшнай,
Прайсці праз трывог і нягодаў смугу,
І прайды крануцца адвечнай.

Не ісічны – прайды, якая сплыла.
У ёй патануць. І абмыцца.
Яна – як крыніца празрыстай вады,
Яна – як у небе арліца.

Кружыць, летуценіць
сярод праманёў,

Затоена слушаць маўчанне.
Душэўны спакой,
разуменне без слоў.
І толькі паветра дыханне.

Трыялеты

Чырвоная гронка рабіны –
Казачнай восені дар,
Пачуццяў і думак пажар –
Чырвоная гронка рабіны.
Сарваў яе нехта адзіны,
Сэрца твайго уладар...
Чырвоная гронка рабіны –
Казачнай восені дар.

Я ведаю, што ты мяне кахаеш,
Я ведаю, што значу для цябе.
Але, прашу, не злуйся на мяне.
Я ведаю, што ты мяне кахаеш.
Здаецца, ўсё дарэмна.

Ты знікаеш...
Я і сама злуюся на сябе.
Я ведаю, што ты мяне кахаеш.
Я ведаю, што значу для цябе...

Малонак Ул. ЛУКШЫ

Камарыная гара

Затравелая сцэжка, пярэстая, як гадзюка, віхляе па расквечанай лугавіне мядовага колеру. Паабапал узвышаецца лясісты ўзгорак. Квітнее кустоўе і паўсюдна разносіцца ветрам духмяны іней бэзу, водар медуницы ды ядлоўцу. Тут пануе лагодная цішыня, утульная ад гарадскога тлуму і балбатні крыклівых варон.

Мне варта падняцца на скамяную страху прыгорка, і я ўжо на фоне празрыстай вышні — пылінка ў неабсяжнасці: зусім каля маіх ног звісае Камарыная гара.

Слухаю цішыню, стаю нерухама тварам да агністага сонечнага дыска: зверху насядае на мяне, прыціскае плечы шэра-змутнелы паўзмрок, знізу абнохвае з усіх бакоў, тузае порткі, як сабачаня, злосны вецер. А перад вачыма чырвонае неба захаду, быццам аблітае бурачным квасам, сцякае ў ёмістую, цёмна-сінюю міску далагляду.

— Якое хараство! Чырвонае неба — да цяпла!

Перада мною, недзе збоку чуваць плёскаць бруістых звонкагалосых ручаін. Адсюль, з вышні выразна віднеюцца ўзорчатая зігзагі чарнеючага лесу. Нічога, як быццам, не парушае цішыні, якая, здаецца, усталывалася векавечна. Ацішэла ў душы, пасвяжэла на сэрцы.

Я стаю і занатоўваў у кандуіт свае ўражанні, яны варушыліся, бунілі, раскідалі радкі. Разважаю аб мінулым і здзіўляюся ўбачаным, мяне радуе і ўсцешвае сваёй багатай фантазіяй мая прырода. Нейкае ўнутранае пачуццё падказала, што і я ўдзельнік гэтай таямніцы хараства. Яно так і ёсць.

Стаю на гары, як заварожаны, затрымліваю дыханне, углядаюся ў прастору прыцемкаў. Бясконца, неабсяжная прастрань стварае ў душы адчуванне палёту. Здаецца, вось выцягну рукі насустрач патоку ветру, а ён падхопіць мяне і паімчыць у загадкавую таямніцу нябёс.

Адсюль здаецца мне ўсё такое маленькае, як дзіцячыя цацкі: талерачкі азярын, нітачкі ручаёў, істужкі дарог, пэндзікі дрэў.

Пераводжу пагляд далей: ізноў, што хлапчук, гарэзіць, падымае вопратку, вольны вецер, ён даносіць сюды пахі лесу і няздзейснены жадаванні.

Аднекуль з захаду цяжкія хмары ўпэўнена атачылі Камарыную гару. Толькі ярка-срабрыстае святло ўзыходзячага маладзіка прабіваецца вонкі. Вочы ловаць непаўторныя моманты начнога хараства.

Убачанае зачароўвае, наводзіць на роздум. Нечакана хмары расунуліся, зазяла палоска святла і пачуўся голас неба:

— На свеце няма нічога немагчымага для яе вялікасці — Прыроды!

— Так, так — згаджаюся. — Сапраўды, няма!

Аблокі ізноў злучыліся ў адну суцэльную хмарыну.

Гара кладзецца спаць: агортваецца імглістымі сумеркамі, спускаюся і я, паглядаю навокал, шворачы вачыма, каб заспець дакрануцца яшчэ да чагосяці непаўторнага.

Недзе поблізу, нібы адчуўшы гэта, чародка імклівых качак з шумам малое дугу па ружовым небасхіле, па стальной сінечы захаду і раствараецца ў чарнільным змроку Камарынай гары.

Я выйшаў вонкі. Наперадзе святлела азярцо. Недзе з-пад ног пыхнула птушка.

— Ах ты!..

Асвятлю твар прахалоднай вадзіцай. Шчокі прыемна паколвае.

— Якая сіла — вадзіца!

Неба, нібыта прыраўнавалася да вады і неяк неспадзявана, няўзніка зрабілася празрыстым і нават крыштальным, як лядок у шклянцы.

Возера, здаецца, не мае дна, і вада зрабілася нейкай цяплейшай. На беразе лагодна раскашуе шырокая палюшка чарнічкі.

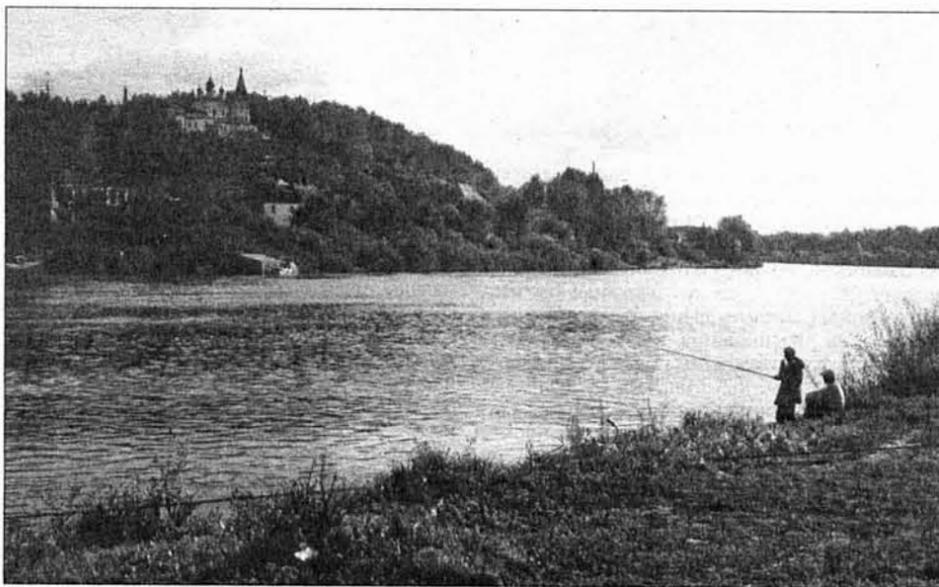
— А во, нейкія сляды? — зацікавіўся.

Мусіць гаспадар гэтых мясцін часцяком ласуецца ягадамі, ды іншай

Мікола БУСЬКО

Два апавядданні

лясной смакатаю, а пасля не супраць выцягнуцца ў засені галінастага арэшніку.

Сяджу, думаю.

Знаёмства з хараством прыроды — заўсёднае адкрыццё. На нейкі час душа замірае, заспакойваецца, напэўняецца гаючай энергіяй нябёс, тады не пазнаю сябе, нават забываюся, чаму я тут.

— Непаўторныя мясціны — пуща, Камарыная гара!

Гудзе паветра, поўнае камарэчы. Падбэдзэраны сімфоніяй заедзі, сяджу, спрабую напываць. Утварылася жменя камароў, яна расце, павялічваецца, нібыта хтосьці намотвае на клубок кужэльняны ніці. Клубок расце, таўчэцца на месцы, спружыніць уверх-уніз. Пабачанае перанесла мяне ў тыя, цяпер далёкаватыя часы, калі мая мама, седзячы за прасніцай, намотвала на верацяно жыццёвую нітку нелітасцівай долі.

Адзін камарык, відаць, неслах, ці смяльчак адлучыўся ад клубка, заляцеў са спіны, і я чую, як ён прывязвае спехам танюсенькую нітку свайго голасу да майго вуха.

Седзячы нерухама, паглядаў у далечынь, разважаў аб нашым зямным жыцці, аб месцы чалавека ў гэтым свеце. Вось і камарык, ды і я з зямлёю, неба — усё гэта толькі ніткі сусветнай тканіны. Яна мае размаітыя пласчцы і формы развіцця... Як цікава створаны Сусвет! Ён непаўторны і разумны!

У прыбярэжным трыснягу нешта заварушылася.

— Будзе цёпла і заўтра, — з упэўненасцю пачулася ад рыбалова, што затаіўся ў плюшніку.

Ды і камарык пераканаў мяне ў справядлівасці прыкметы. Людзі кажуць, што калі таўкуцца камары, то абавязкова будзе цёпла, а на гэтым месцы, дзе яны спраўляюць баль, калі выкапаць калодзеж, у ім заўсёды будзе багата вады.

Цішыня каля возера абуджае забытыя думкі. Прыцемак пагусцеў і зачпіў усё наваколле: чалавека, звяроў, насякомых. Заіскрылася зорамі неба, укучваюцца ў яго верацёны выносістых ялін. А тут каля мяне неадчэпна таўпехаюцца клубкі насякомых. Гэта яны, як і я атрымліваюць энергію Камарынай гары.

Позірк перакінуўся на гару. На шырокім валуне, як на табурэтцы, сядзеў сіні маладзік і выдуваў шэрыя аблачынкі. А над берагам рытмічна, бы маятнік, гойдаецца камарыны клубок. Гучыць іхняя музыка, славачы яе вялікасць — прыроду.

— Пачакайце, — прашу і падыходжу да мосціка. — Зараз разбяромся, а вы будзьце аспярожнымі.

— Вунь, бачыце колькі іх!..

Зрабіўшы некалькі крокаў убачыў... змянае царства: шэрыя, пярэстыя, зеленаватыя. Яны поўзалі па сваях, пралётах, і нават па галінках прырочнага вербалозу.

Змеі ведалі, што выбіраюць: у іх уладаннях меліся сухія бяровенні, дошкі мосціка, рознакаляровыя травы.

— Паглядзіце, — я злёгка прыціснуў кіем паўзуна. — Гэта самы звычайны вужака. Ён не кусаецца, не шкодны, а прыносіць шмат карысці: знішчае шкодных насякомых, грызуноў.

— А змяя, гадзюка? — спыталася дзяўчынка, — як распазнаць?..

— Вельмі проста: у вужа па баках галавы дзве жоўтыя, ці аранжавыя плямкі, чаго няма ў гадзюкі. А калі нават былі б гэта і гадзюкі? Ну, дык што... Не чапайце іх і ніводнага вас не ўкусіць, хіба што дзеля абароны.

— Гэтая ўсё ўжо, не варушыцца, — радасна крычаў адзін з мальцоў.

— Ну, навошта было яе знішчаць? — ушчуваю.

Неўзабаве падуў ветрык, прыгнаў чорную, як сажка, аблачыну. "Калі ты пойдзеш у лес, то перад гэтым абавязкова патрэбна з'есці рэдзкі, — павучала мяне калісьці матуля, — і нават калі ўкусіць змяя, усё роўна ніякай шкоды не будзе".

У тыя часы часцяком даводзілася слухаць на вячорках захапляльныя пераказы вяскоўцаў пра тое, як гадзюкі ды розныя драконы нападаюць на людзей. У прымхлівых жанчын гэтыя забабоны выклікалі пачуццё няўпэўненасці і страху. У байках жартаўнікоў усё магчыма тэарэтычна, а на самай справе... Неверагодныя здарэнні пра змеі ды розных драконаў выдумлялі часцей паляўнічыя, рыбалоўны ды пастухі, і ўвогуле — людзі з гумарам.

Змеі сур'ёзнай шкоды не наносіць. Нейк, ідучы ў лес, запытаўся ў вяскоўца:

— Скажыце, а ў гэтым лесе ёсць змеі?

— Бываюць, ды яшчэ колькі...

Дзед падышоў да мяне і прапаштаў:

— Каб не навесці злы дух на сваю гаспадарку, у свеце іх столькі, што, здаецца, зямля круглая, а нагу паставіць няма куды — усюды гады.

— Ну, а ў вашай вёсцы ці кусалі змеі каго?

— У нас, дзякуй Богу, не, — дзед пастукаў па дрэве. А вось у суседскім сяле, казалі, што чалавек лавіў рыбу, і тут да яго падкралася змяя, абвіла, моцна сціснула, да пацягнула ў ваду, гэта ж утапіць хацела. Ён давай крычаць крычма на ўсё наваколле. Пачулі людзі, якія былі на сенакосе, падаспелі і ўратавалі небараку. А вы кажаце, ого-го-го, усё бывае, о...

— А той рыбак цвярозы быў, — пытаюся.

— Я ж не ведаю, не нохаў яго, і не быў з ім.

Мне падабаюцца змеі за іх мудрасць, рапучасць, за уменне жыць у гармоніі з зямлёй, адольваць свой век някідка і цішком...

Хутка надыйдзе свята — Узнясенне Крыжа Гасподняга — той час, калі змеям прыродай вызначана спаць да вясны. Дрэвы распануцца, а на іх голых галінах усядуцца сарокі ды вароны. "Ты-ы-р-р-р, кра-крак!" — разнясецца па ўсім лясным абшары. Якая маркота ды холад! З вялікай цяжкай хмары вырвецца вонкі і пакрые наваколле светлы снег. І нічога пад ім не будзе відаць, але ж пад белай коўдрай будзе працягвацца іншае, нябачнае нам жыццё.

Змяіная зборня

Назаўсёды застаецца ў памяці тая пара, калі мне папчасціла патрапіць у гэтыя казачныя прынямонскія мясціны. Каля драўлянага мосціка, што горбіцца над Ушою, заўсёды ўлетку шаптае вясковае дзятва. У гэты час хлопцы-падшыванцы менавіта тут, дзе рачулка, зрабіўшы паварот, уліваецца ў воды Нёмана, каб затым зліўшыся разам несці сваю святасць аж да Балтыйскага мора, а адтуль па ўсім свеце.

Па той бок ракі цягнуцца аж да самага далагляду шырокая лугавіна, упрыгожана духмянымі стагамі. Недзе, аж з-пад Стубіцаў левы бераг Нёмана, аточаны шматлікай расліннасцю, набліжаецца да Ярэмч, дзе ўзвышаецца на ім спічастымі купаламі Вазнясенская царква.

Пасля сустрэчы з Богам, кіруюся да мосціка. Наўкола чуецца, як перазвонваюць у траве руплівыя конікі.

Падыходжу бліжэй да ракі. Раскашуе трава, гамоніць лес, усё жыве тут сваім адмысловым жыццём.

Некалькі хлапчукоў унізе пад мостам бегаюць туды-сюды з доўгімі дубчыкамі.

— А, во яна! Бі, яе бі, о так, давай!..

— Хлопцы, што робіце?.. — пытаюся.

— Гадзюкі тут, ды іх многа.

— Адкуль вы ведаеце, што гадзюкі?

— Ну хоць і не гадзюкі, дык што... будзем біць ды ўсё, — упэўнена выказаўся адзін з іх.

Праз сем гадоў маўчаньня...

Гэтага дня, а дакладней — музычнага вечара чакалі сотні людзей: і слухачоў, і музыкантаў. Ён адбыўся ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі 19 кастрычніка, і летапіс нашага культурнага жыцця адлюстравалі яшчэ адну сапраўды гістарычную падзею...

Галоўная канцэртная ўстанова краіны лясць вярнулася ў свой капітальна абноўлены дом. Усё тут пасля рэканструкцыі прыемна здзіўляла, радавала вока. Усё — апроч, бадай, аднаго. Зноў, і на які ўжо сезон, заставаўся маўклівым наш самы вялікі канцэртны арган. Ён “захварэў” і замаўчаў яшчэ ў тыя часы, калі пра рэканструкцыю філарманічнага будынка не было і гаворкі. Трывога за лёс магутнага інструмента літаральна працінала публікацыі “ЛіМа” (пачаткам, нагадаю, была гутарка са Станіславам Чарняўскім — майстрам, які даглядае і настрайвае арган, даўно прапаноўваў, нават настойваў, і ўжо быў сам гатовы зрабіць грунтоўны рамонт). Пасля на старонках нашага тыднёвіка з’яўляліся афішныя адказы з Міністэрства культуры, тлумачэнні кампетэнтных асоб... І хваляванне музычнай грамадскасці ды аматараў-слухачоў не аціхала.

Падчас капітальнага рамонту філармоніі зноў ажывіліся-пайшлі колішнія небеспастаўныя чуткі: маўляў, адрамантаваць арган проста немагчыма, бо на гэта няма сродкаў, паслугі фірмы-вытворцы каштуюць надта дорага. Але надзея на яго хуткае вяртанне ў канцэртнае жыццё сталіцы жыла. І — спраўдзілася! Праз сем гадоў чакання...

Афішы запрашалі спрычыніцца да падзеі сціпла, але з годнасцю: “Новае жыццё вялікага аргана. Першы канцэрт пасля рэканструкцыі”. Вядучая праграмы мастацтвазнаўца Вольга Савіцкая, між іншым, адзначыла, што гэтая доўгачаканая падзея, спраўджаная мара, — вынік рэканструкцыі, якая магла ажыццявіцца толькі пры падтрымцы кіраўніцтва краіны і Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Магутны і велічны інструмент з магчымымі галасам, створаны для Мінска паводле замовы на чэшскай фірме “Рыгер Клос”, — адзін з найбуйнейшых арганаў у Еўропе. Спецыялісты вызначаюць яго як інструмент універсальнага кшталту, у якім спалучаюцца элементы нямецкіх, французскіх, галандскіх канструкцый. Яго 78 рэгістраў кіруюцца чатырма мануаламі (клаватурамі), педаллю. Багацце тэмбравых, выразных магчымасцяў дазваляе выканаўцам пераканаўча ўвасабляць і тонкі гукі музыкальнага рамонтызму, і аскетичныя вобразы эстэтыкі сярэднявечча.

Арган быў устаноўлены спецыялістамі фірмы ў маі 1963 года, і тады ж аўтар праекта, прафесар Іржы Райнбергер даў у Мінску канцэрт.

Дзіўна, але тады многія жыхары нашай сталіцы ўспрымалі жывое гучанне аргана як экзотыку. І пра тое, што праз чатыры дзесяцігоддзі адбудзецца канцэрт з удзелам чатырох вышэйшых класаў беларускіх выканаўцаў, можна было толькі марыць. Гэта мы цяпер ведаем, што ў айчынай гісторыі былі розныя часы і што арганнае мастацтва як частка беларускай культуры зведала немалы перыяд развіцця і росквіту. У Мінску, напры-

клад, плённа працавала школа арганістаў. Аднак у не такім ужо і далёкім ад нас 1963-м годзе сваіх прафесійных выканаўцаў у гэтай сферы Беларусь не мела. І тады прыехаў да нас выпускнік Маскоўскай кансерваторыі, малады, таленавіты і энергічны Алег Янчанка. Гэта быў першы саліст-арганіст, з творчай дзейнасцю якога распачалася новая старонка ў канцэртным жыцці Мінска. Міналі гады, адна адну змянялі самыя розныя падзеі. Урэшце, арганіст Алег Янчанка вярнуўся ў Расію, набыў шырокае прызнанне як рознабаковы музыкант: кампазітар, дырыжор, стваральнік камерных музычных калектываў. Але да апошніх дзён свайго жыцця ён заставаўся сябрам беларускіх музыкантаў і меламаўнаў, часта прыезджаў з канцэртамі. Імя Алега Янчанкі — незабыўны знак гісторыі галоўнага канцэртнага аргана Беларусі.

Так, ён быў тут першым салістам у гэтым жанры. Прыязджалі таксама выступаць або нават працаваць у Мінску іншыя арганісты. Сёння ёсць у нас ужо некалькі сваіх салістаў, дзякуючы якім, напэўна, будзе адроджана і нацыянальная школа беларускага арганнага выканальніцтва.

Дык хто ж удзельнічаў у канцэрте? Гэта і прафесар, народны артыст Беларусі, найперш вядомы як піяніст-віртуоз, — Ігар Алоўнікаў. Гэта і саліст Беларускай дзяржаўнай філармоніі, уладальнік Гран-пры Міжнароднага фестывалю “Музыка сакра”, заслужаны артыст Беларусі, сапраўдны рыцар арганнага мастацтва Канстанцін Шараў. Гэта і прадстаўнік больш маладога пакалення — лаўрэат Міжнароднага конкурсу, арганіст, педагог, музыказнаўца, галоўны арганіст

мінскага Архіафедральнага касцёла Уладзімір Неўлаха. І — лаўрэат Міжнароднага конкурсу, салістка канцэртнай залы “Поліцкі Сафійскі сабор” Ксенія Пагарэлая. Зладкаваная імі праграма стала сваёадметнай прэзентацыяй амаль 300-гадовай гісторыі каралеўскага інструмента.

Маляўнічай рэгістраванай уразлі, можна сказаць, кананізаваных харальных прэлюдыі І. С. Баха ў інтэрпрэтацыі І. Алоўнікава (успаміналіся яго таленавітыя фартапійныя і арганныя транскрыпцыі, якія маюць асаблівы поспех у канцэртах). Ксенія Пагарэлая грала зусім іншую і менш вядомую музыку — П. Карэт, А. Бельман, Г. Кароткіна, — і публіка гарачымі авацыямі ганаравала яе выступленне, адзначаючы яркі тэмперамент, віртуознае валоданне педаллю, лёгкае “тушэ”. Высокая і строга культура гучання вылучала гранне У. Неўлаха — эрудзіраванага спецыяліста, педагога, практыка з грунтоўнай еўрапейскай адукацыяй. Фурур выклікала гучанне музыкі М. Рэгера ў інтэрпрэтацыі К. Шаравы, які не проста граў, а нібыта з болей перажываў кожную фразу. То хваля за хваляй наплывалі магутныя жарсці і ў густых сутучках чуўся водглас таго, што было, выпявала прароктва таго, што будзе: з чалавекам. З душой. З чалавечтвам. А следам — незямны, светлы, узнёслы зварот: “Не пакідай мяне, Госпадзе”...

Абавязкова трэба яшчэ раз назваць імя Станіслава Чарняўскага. Майстар-захаваўнік галоўнага філарманічнага аргана, нябачны для публікі анёл-ахоўнік, больш як 40 гадоў даглядае гэты інструмент ці не з першага дня яго з’яўлення ў Мінску. Любіць, як жывую істоту, ведае ўсе асаблівасці, тэхнічныя і выразныя творчыя магчымасці, усе сакрэты магутнага музычнага арганізма. Станіслаў Мацвеевіч не раз выратаваў інструмент, а значыць, і выступленні выканаўцаў, у складаных акалічнасцях. А гэтым разам ён літаральна вярнуў нам арган з небыцця, правёўшы разам са сваімі памочнікамі капітальны рамонт і рэстаўрацыю. Дзеля гэтага давялося перагледзець, пачысціць, настроіць больш як шэсць з паловай тысяч труб, мадэрнізаваць механіку...

Давялося ў антракце перамоўіцца з С. Чарняўскім. Нешматслоўны, але шчаслівы, паўтарыў ён тое ж, што ўжо казаў гадоў 10 таму. Маўляў, значная частка магутнай гукавой масы, якую “выдае” галас аргана, скіроўваецца, на жаль, на каласнікі, знікае дзесьці пад столлю самой сцэны. Камусьці падаецца, што арган гучыць глухавата? Але ж гэтая зала не разлічаная на такі інструмент, у ёй можна вызначыць некалькі асобных кропак, дзе больш-менш факусіруецца гук. Для аргана патрэбны храм, купал, іншыя сцены. А што наконт рамонта... Яго і можна было, і трэба было зрабіць раней. Дарэчы, К. Шараў падкрэсліў, што майстар Чарняўскі зрабіў немажлівае і нават выправіў хібы, закладзеныя ў гэтым вялікім арганізме яшчэ “фірмачамі” — напрыклад, зрабіў больш далікатным і мяккім гучанне педалі...

Пасля авацыі, адрасаванай усім удзельнікам вечара, прагучаў твор на “біс”: “Медьгацьця” А. Янчанкі ў выкананні К. Шаравы. Сымвалічны, высакародны пастэрып-тум. У духу сентыментальнага рамантызму ўжо мінулага XX стагоддзя.

Гэты канцэрт — ужо гісторыя. І — першая старонка новага жыцця самага магутнага беларускага аргана...

С. БЕРАСЦЕНЬ

Фота К. Дробава

Кветкі мірнай зямлі

Выстава, прымеркаваная да 80-годдзя з дня нараджэння вядомага беларускага жывапісца Міколы Залознага (1925—1982), разгорнута ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. Родам гэты мастак з Украіны: нарадзіўся ў вёсцы Княжычы, што ў Кіеўскай вобласці, але ўсё жыццё яго было звязана з Беларуссю. Скончыў Мінскае мастацкае вучылішча (1954), затым Беларускае дзяржаўнае тэатральна-мастацкае інстытут (1959). У 60—80-я гады выкладаў у абедзвюх гэтых навучальных установах.

Як вядома, 1960—1970-ыя гады ў беларускім выяўленчым мастацтве былі адметныя моцным уздымам жывапісу. У гэтай сферы вылучылася творчая пазіцыя новага пакалення выпускнікоў Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, сярод якіх быў Мікола Залозны. Першыя ж яго работы вызначаліся неўтаймаваным каларыстычным гучаннем, спалучэннямі густых і напружаных колераў сіняга неба і чырвона-тэракатавай зямлі. Гэта і зразумела. Мастак спрабаваў спраўдзіць складаную і драматычна задачу жывапісу, натхнёнага вобразам нашай Радзімы, якая перажыла надзвычайную трагедыю XX стагоддзя. Гэты жывапісны пафас, змяшаны са смуткам па стратах і гнятлівым змрокам ваенных успамянаў, характарызуе ўсю далейшую творчасць М. Залознага.

На юбілейнай выстаўцы дэманструюцца яго знакавыя творы 1960 — 70-х гадоў: «Салдаткі», «Макі», «Бэз», —

праз якія раскрылася вялікая моц жывапіснага таленту і грамадзянскай пазіцыі іх аўтара. Захапленне выклікаюць індывідуальныя жывапісныя прыёмы, дзе цалкам пераадоўваецца натуралістычныя прынцыпы выяўлення. У кожным мазку пэндзля нібыта адчуваеш вулканічны характар творцы, подых жывых эмоцый, шчырых пачуццяў, пэўнага настрою. Таму і ў цэлым творы М. Залознага ўспрымаюцца, як жывапісная лава, што прарываецца з неўтаймаванага вулкана яго творчай душы. Гэтыя каштоўныя якасці жывапісу захавалі свой свежы і яскравы характар: углядаешся ў карціны — і ўзнікае ўражанне, быццам яны створаны толькі ўчора. Здаецца, што яшчэ не высахла фарба на палотнах...

Мікола Залозны быў выдатным настаўнікам, перадаў свой досвед, вопыт і сваё шчодрое натхненне многім ма-

стакам-жывапісцам. Сярод такіх — і яго дачка Наталля Залозная.

Дзякуючы М. Залознаму беларускі жывапіс замацаваў сваю сучасную стылістыку, дзе вялікі колеравы патэнцыял пераканаўча сцвярджае сябе як вядучы сродак вобразнай выразнасці.

Людміла НАЛІВАЙКА

На здымку: М. Залозны, “Гладыёлусы”.

Фота забяспечана аўтарам

Акадэмія творчых талентаў

Яе называюць скарбонкай талентаў, калыскай творчасці, афіцыйна ж завецца яна Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў. Сёлета — святая: 60 год з дня яе заснавання. А пачыналася ўсё з лічбы "13", дакладней — з невялікага пакоя ў мінскай сярэдняй школе №13, дзе калісьці мясіўся педагагічны інстытут. Потым выйшла пастанова аб адкрыцці інстытута па падрыхтоўцы тэатральных кадраў, ад ахвочых вучыцца там не было адбою...

І вось 12 лістапада далёкага 1945-га распачаўся навучальны год. Першымі "праваднікамі" ў творчае жыццё для дзяўчат і юнакоў былі мастацкі кіраўнік інстытута, народны артыст рэспублікі Еўсцігней Міровіч і выкладчык акцёрскага майстэрства Самуіл Новак. На курсе — 28 чалавек і толькі дзве навучальныя аўдыторыі... Здаралася, заняткі па спецыяльных дысцыплінах праводзілі нават уначы ў рэпетыцыйных

пакоях Дзяржаўнага тэатра оперы і балета, а часам і ў падвалах, і ў напайразбураных кватэрах.

З цягам часу жыццё ў інстытуце паляпшалася. У 1946-м была створана кафедра майстэрства акцёра і тэатразнаўства, а ў 1958 годзе — кафедра рэжысуры. Праз год Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут атрымаў чатырохпавярховы будынак, які пасля рэканструкцыі 1978 г. набыў цяперашні выгляд.

Сёння Акадэмія мастацтваў мае тры факультэты: тэатральны, мастацкі, дызайну і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, дзе на дзевятнаццаці кафедрах навучаецца 1275 студэнтаў, з іх — 931 на дзённым навучанні, 335 — на завочным.

Пра жыццё і планы Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў мы гутарым з яе рэктарам, доктарам мастацтвазнаўства, прафесарам Рычардам Смольскім.

— Рычард Бяляславіч, як сустрэкае Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў сваё 60-годдзе?

— Калектыў выкладчыкаў, супрацоўнікаў, студэнтаў, аспірантаў, магістрантаў нашай акадэміі, безумоўна, з вялікім хваляваннем рыхтуецца сустрэць юбілей. Зраблю такую рэмарку. Адна справа, калі чалавек адзначае свой уласны юбілей — 50, 60, 70, тады яму з кожнай датай робіцца ўсё больш сумна, — зразумела, куды ідзе дарога. А што датычыць устаноў адукацыі, то тут усё наадварот: чым больш галоў, чым больш старэйшая — тым, адначасова, мацнейшая і малалейшая. З кожным годам акадэмія назапашвае вопыт, развівае лепшыя традыцыі навучання нашых студэнтаў. Таму гэты юбілей мы сустракаем з вялікімі надзеямі, спадзяваннямі, і, безумоўна, з хваляваннем. Юбілей — гэта адначасова і справядзача калектыву акадэміі перад дзяржавай у тым, як мы выконваем свае галоўныя задачы па падрыхтоўцы творчых кадраў; гэта і справядзача нашых студэнтаў, нашых выкладчыкаў. Юбілей — гэта і добрая нагода паглядзець на пройдзены шлях, яшчэ раз прааналізаваць тэа забыткі, што ёсць у Беларускай мастацкай школе, і вызначыцца з тым напрамкам, па якім далей будзе развівацца наша alma-mater.

Мы спрашчалі праграму святкавання юбілею, якая ахоплівае два тыдні. 8 лістапада ў Палацы мастацтваў урачыста адкрылася Рэспубліканская выстаўка лепшых студэнцкіх работ мастацкага факультэта і факультэта дызайну і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Карыстаючыся нагодай, хачу выказаць падзяку Міністэрству культуры за фінансавую дапамогу ў арганізацыі гэтай выстаўкі і Беларускаму саюзу мастакоў, які таксама дапамог нам у вырашэнні арганізацыйных праблем. На суд глядача, грамадскасці нашай сталіцы і краіны прадстаўлена ўсё лепшае з творчых здольнасцей нашых студэнтаў за апошнія гады. А нам ёсць што паказаць, бо нашы выхаванцы ўдзельнічаюць у розных конкурсах, выстаўках і заўсёды адзначаюцца прызамі, нават галоўнымі. Дастаткова назваць Дар'ю Мароз, якая ў 2000 годзе на Сусветнай алімпіядзе мастакоў сярэд удзельніцаў з 52-х краін свету заваявала Гран-пры. Гэта безумоўнае сведчанне таго, што ў нас выдатная мастацкая школа.

9 лістапада правалі традыцыйнае свята — Прысвячэнне ў студэнты першакурснікаў. Сёлета мы набралі больш як 200 першакурснікаў на ўсе факультэты. Вельмі хочацца, каб нашы новыя студэнты адчулі і эмацыянальна, і інтэлектуальна, што яны трапілі вучыцца не проста ў звычайную ВНУ — хача ўсё ўстановы маюць сваю важкасць, значэнне, — але яны трапілі ва ўнікальную ўстанову, адзіную на Беларусі. Гэтае свята прайшло пад знакам юбілею, з удзелам і ветэранаў акадэміі. Сёння ў нас прафесарамі акадэміі працуюць былыя студэнты першага набору на акцёрскае аддзяленне — Эльвіра Пятроўна Герасімовіч, Ілья Львовіч Курган, іх "аднакашнікі" — Арсен Аляксандравіч Лабовіч, Аляксандр Іванавіч Бутакоў — таксама павіншвалі нашых першакурснікаў.

11 лістапада — урачыстае пасяджэнне Савета Акадэміі, на якім мы адзначаем і ганаруем

лепшых нашых супрацоўнікаў і студэнтаў. З юбілеем нас павіншуюць і былыя выхаванцы: артысты, рэжысёры, мастакі, якія сёння плённа і паспяхова працуюць у тэатрах, на кінастудыі, на тэлебачанні, у творчых саюзах. Мы рады вітаць гасцей нашых урачыстасцей.

14, 15 лістапада пройдзе Рэспубліканская навукова-тэарэтычная канферэнцыя, прысвечаная юбілею Акадэміі мастацтваў і 100-годдзю з дня нараджэння нашага выдатнага скульптара, народнага мастака Беларусі Андрэя Бембеля. У канферэнцыі возьмуць удзел вядучыя творцы, нашы мастацтвазнаўцы, журналісты. Будзем вызначыцца з прывяржэтай далейшага развіцця вышэйшай мастацкай адукацыі, якая ў сваю чаргу ўздзейнічае на развіццё мастацтва.

16 лістапада чакаем высокіх гасцей у Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі, дзе адбудзецца ўрачысты сход і нам будзе ўручана прывітальнае пісьмо ад Прэзідэнта нашай краіны. Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка ўжо быў у нас два гады таму, 15 мая 2003 года. На працягу пяці гадзін ён знаёміўся з умовамі нашай працы і вучобы студэнтаў. Выступіў з лекцыяй, адказаў на шматлікія пытанні. Потым быў прыняты адпаведны працякол даручэнняў Прэзідэнта па аказанні дапамогі акадэміі. Мы добра адчуваем клопат, і таму я спадзяюся, што гэтае прывітанне будзе ўспрынята ўсім і з вялікай увагай і ўдзячнасцю. Таксама чакаем, што на ўрачыстым сходзе будзе прысутнічаць прадстаўнікі Савета міністраў Беларусі, Міністэрства культуры, якія адзначаць сваімі ўзнагародамі лепшых нашых супрацоўнікаў і выкладчыкаў. І на завяршэнне адбудзецца вялікі святоточны канцэрт з удзелам нашых студэнтаў і былых выхаванцаў, якія сёння з поспехам працуюць і ў Беларускай дзяржаўным музычным тэатры, і ў іншых вядучых творчых калектывах нашай краіны. На гэтае пасяджэнне запрошаны ўсе нашы ветэраны, выкладчыкі і выхаванцы, якія шмат зрабілі на ніве прафесійнага мастацтва для ўзбагачэння Беларускай культуры. У гэты ж вечар адбудзецца прэзентацыя некалькіх кніг, выдзеленых спецыяльна да юбілею. Дарэчы,

чарговы нумар часопіса "Мастацтва" цалкам прысвечаны нашай установе, як і наш альманах "Запіскі Беларускай акадэміі мастацтваў".

Увогуле, мы пастараліся зрабіць усё магчымае, каб юбілей быў праведзены на належным узроўні і пакінуў добры эмацыянальны след у грамадскім жыцці нашай краіны, у нашай памяці.

— Сістэма выкладання ў акадэміі адрозніваецца ад іншых ВНУ: чым?

— Безумоўна, сістэма выхавання, навучання ў сценах нашай ВНУ адрозніваецца ад "класічных", перш за ўсё, спецыфікай нашай дзейнасці. Мастакоў нельга навучыць у аўдыторных класах, чытаючы ім лекцыі, хача яны і праходзяць курс агульнаадукацыйных дысцыплін, вывучаючы гісторыю, філасофію, логіку, палітэканомію, эстэтыку, псіхалогію, этыку і шмат іншых важных і карысных дысцыплін, якія інтэлектуальна ўзбагачаюць чалавека, даюць яму адпаведныя веды. Але ёсць асноўны і галоўны блок спецыяльных дысцыплін, дзе навучанне пераважна індывідуальнае. Так, у гэтым асноўнае адрозненне. У нас выкладчыкі з кожным студэнтам займаюцца індывідуальна. З мастакамі, акцёрамі, рэжысёрамі, дызайнерамі, мастацтвазнаўцамі, тэатразнаўцамі, кіназнаўцамі і г. д. А такія заняткі абумоўліваюць вялікую патрабавальнасць да прафесарска-выкладчыцкага складу, бо ад педагога вельмі шмат залежыць. І наш клопат пра тое, каб у нас быў моцны прафесійны, высокаадукаваны, творчы педагагічны калектыў. Да выкладчыцкай дзейнасці ў акадэміі заўсёды прыцягваліся самыя выдатныя дзеячы Беларускага прафесійнага мастацтва: Е. Міровіч, Д. Арлоў, К. Саннікаў — гэта тыя волаты Беларускай тэатральнай культуры, якія заклалі моцны падмурак. І сёння ў нас працуюць народныя артысты Беларусі В. Раеўскі, Б. Луцэнка; народны мастак Беларусі Б. Герлаван; заслужаныя артысты У. Мішчанчук, Ф. Варанецкі, З. Белавосцік; заслужаныя дзеячы мастацтваў Беларусі А. Яфрэмаў, Л. Манаква; лаўрэат Спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Беларусі Р. Таліпаў, вядомыя рэжысёры В. Катавіцкі,

А. Гарцуеў і інш. Тое ж можна сказаць і пра мастацкі факультэт: дэкан факультэта заслужаны дзеячы мастацтваў нашай краіны У. Уродніч, кафедрай жывапісу заадавае народны мастак, прафесар М. Данцыг. У складзе мастацкага факультэта шмат заслужаных дзеячаў мастацтваў: У. Зінкевіч, А. Бараноўскі, У. Тоўсіцкі, У. Савіч, М. Кірзеў. Сіла наша і адрозненне ў тым, што індывідуальныя заняткі па спецыяльнасцях вядуць лепшыя творцы. Гэта асабліва каштоўнасць для краіны, таму што далёка не кожны выдатны акцёр, рэжысёр і мастак можа быць настаўнікам з вялікай літары, бо гэта рэдкі дар, нашым выкладчыкам, безумоўна, уласцівы. Але я мушу дадаць вышэй: "Замежнай мове навучыцца нельга, замежную мову можна вывучыць". Тое самае можна сказаць і пра мастацтва. Навучыцца мастацтву ў поўным сэнсе гэтага слова нельга, можна навучыцца. Тут галоўнае залежыць ад самога студэнта, ад яго адоранасці, працаздольнасці, апантанасці, веры ў свае сілы і ў тое, што Бог яго падалаваў і наканаваў выключны лёс у мастацтве. І калі ён у гэта фанатычна верыць, значыць ён дасягне мэты. Калі не верыць, а яшчэ пачынае і ленавацца, то і калі ён дзесяць выкладчыкаў паставіць ля яго мальберта, а ўсё роўна нічога не адбудзецца.

— Якія актуальныя пытанні і праблемы існуюць у акадэміі?

— Праблемы ёсць, і ў мяне як у рэктара баліць галава за розныя аспекты нашай дзейнасці. Пачынаючы з таго, што мы стаім на парозе рэфармавання вышэйшай школы, хутка будзе прыняты закон аб вышэйшай адукацыі, трэба будзе пераглядаць нашы адукацыйныя стандарты, навучальныя планы, праграмы. Па некаторых спецыяльнасцях будуць скарачацца тэрміны навучання. Існуе вялікая праблема, якую пакуль мы яшчэ не можам вырашыць, але пастаянна думаем пра яе. Гэта каардынацыя нашага супрацоўніцтва з сярэднімі спецыяльнымі навучальнымі ўстановамі культуры і мастацтва. З тым, каб лепшыя выхаванцы мастацкіх вучылішчаў, паступіўшы да нас, маглі адразу ісці не на першы курс, а на другі ці трэці.

Безумоўна, ёсць праблема змены выкладчыцкіх пакаленняў. Трэба шукаць годных пераемнікаў нашым майстрам праз магістратуру, аспірантуру, дактарантуру.

Як і ў іншых ВНУ, у акадэміі існуе праблема з абнаўленнем матэрыяльна-тэхнічнай базы. Бо дызайнер сёння без камп'ютэрнай адукацыі — гэта не дызайнер. Таму для заняткаў трэба мець сур'ёзную камп'ютэрную тэхніку. Тэлерэжысёры, гукарэжысёры, кінатэлеаператары таксама павінны навучацца на сучаснай тэхніцы.

— І — пра планы на будучыню.

— Узняць на адпаведны ўзровень навуковую дзейнасць выкладчыцкага складу, бо калі не мы, то ніхто за нас не зробіць нашу справу. Трэба рыхтаваць айчыныя навукальныя дапаможнікі па асноўных кірунках дзейнасці акадэміі: тэатральнаму мастацтву, акцёрскім і рэжысёрскім майстэрствам, кінамастатву, выяўленчым мастацтвам, дызайне. Зразумела, з улікам таго, што назапашана нашымі блізкімі і далёкімі суседзямі, але не абмінаючы нашых асаблівасцей, ментальнасці і патрабаванняў.

Тэрмінова трэба рэканструаваць Студэнцкі тэатр. Наша мара і надзея — на сучасным узроўні тэхнічна абсталяваць яго сцэну, каб нашы выпускнікі-сцэнографы і рэжысёры, прыходзячы на працу ў сучасны тэатр, не выглядалі правінцыяламі.

Ужо ідзе рэканструкцыя інтэрната, якая завершыцца ў 2007 годзе, і мы атрымаем новы, выдатны інтэрнат з сучасным абсталяваннем і камфортнымі ўмовамі жыцця. На яго першым паверсе плануецца студэнцкая кавярня, размешчана выставачная зала, дзе мастакі і дызайнеры будуць выстаўляць свае творчыя працы, а студэнты тэатральнага факультэта паказваць эксперыментальныя спектаклі. Але сёння, на жаль, нашы студэнты свайго інтэрната не маюць, таму я выказаваў шчырую падзяку кіраўнікам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, якія часткова дапамаглі нам вырашыць важную жыллёвую праблему.

На завяршэнне размовы, калі ласка, раскажыце які-небудзь анекдот ад Рычарда Бяляславіча Смольскага.

— Сустрэкаюцца два рэктары, пачынаюць размову, і першы пытае ў другога, як жыццё, якія праблемы, а калега адказвае: "Ды ўсё нармальна, каб толькі не студэнты..."

Гэтым самым Рычард Бяляславіч даказвае, што галоўны клопат у акадэміі, канечне, пра студэнтаў. І іншым часам хачелася б ад іх большай адказнасці за сваё навучанне і за паводзіны.

Гутарку вяла
Ганна СЕЛЯДКОВА-КЛІШЭЎСКАЯ

Фота забяспечана аўтарам

Пераважная большасць з нас (МЫ ў дадзеным выпадку — гэта сучаснікі-суайчыннікі як збіральны “вобраз-персонаж”) выпрацавалі адну з самых каштоўных для выжывання ў вірлівым сёння здольнасцей — здольнасць не заўважаць складанай сітуацыі там, дзе яна не проста ёсць, але пагражае незваротнымі наступствамі. Напрыклад, лобы, што мае дачыненне да бягучага літаратурнага працэсу, амаль фізічна адчувае, як паскараецца яго герметызацыя: сустрача жывога пісьменніка з рэальным чытачом пачынае ўсведамляцца як сапраўдная ўдача, бо для першага “шырокая чытацкая аўдыторыя” паўстае прывідам, а для другога існаванне “сучаснага беларускага літаратара” падаецца амаль містыфікацыяй.

Калі ніхто не сумняваецца ў тым, што Чалавека (асобу, грамадзяніна, патрыёта і г.д.) трэба выходзіць, дык ці варта браць пад сумненне такую ж відавочную неабходнасць выходзіць Чытача (праніклівага, чулага, эстэтычна падрыхтаванага і да т.п.), што здолеў бы адэкватна ўсведамляць заканамернасці і варункі сённяшняй мастацкай славеснасці?

Пытанне гэтае, насуперак цвярозаму розуму і культурнай логіцы, далёка не рытарычнае (заўважым, — не толькі для беларускай літаратурнай прасторы). Складанасць праблемы, бадай, абвострана адчуваюць тыя пісьменнікі, што маюць стасункі (у тым ліку — прафесійна-педагагічныя) са школьнай і студэнцкай аўдыторыяй, прадстаўнікі якой (анекдатычны, але далёка не адзінаковы выпадак!) найчасцей не могуць назваць ніводнага прозвішча сучасных трыццаці-, сарака-

пяцідзясяцігадовых літаратараў... Атрымліваецца, што ва ўяўленні нашых патэнцыйных чытачоў НЯМА не аднаго схільнага да парадаксалізму творцы, а цэлых літаратурных пакаленняў!..

“ЛіМ” наважыўся замест адзінакавых рэплік у СМІ, спарадычных выступленняў спецыялістаў на нарадах ды канферэнцыях па праблемах суадносін сучаснай мастацкай літаратуры і сучаснай жа адукацыі (розных ступеняў) прапанаваць сваім чытачам панарамнае бачанне сітуацыі; якраз з гэтай мэтай было прапанавана выкладчыкам, настаўнікам, пісьменнікам, студэнтам, выдаўцам і проста людзям неаб'яковым адказаць на наступныя пытанні:

1. Наколькі з вашага пункту гледжання змест падручнікаў па беларускай літаратуры адлюстроўвае сучасны літаратурны працэс?

2. Не падаецца вам, што школьнікаў, асабліва падлеткаў, лепш пачынаць знаёміць з нацыянальнай літаратурай праз творы займальна-прыгодніцкага жанру, каб спачатку зацікавіць, а пасля навучыць?

3. Ці павінен падручнік выглядаць як мастацкі твор?

4. Як павінен быць арганізаваны вучэбны (крытычны) матэрыял падручніка і якой мовай напісаны?

Менавіта вашае меркаванне можа стаць самым важкім.

РЭДАКЦЫЯ

Алесь БЕЛЬСкі:

доктар філалагічных навук, прафесар, галоўны рэдактар часопіса “Беларуская мова і літаратура”

1. Наколькі я правільна зразумеў, маюцца на ўвазе найперш падручнікі для старшых класаў і заключная ступень навучання, дзе ў курсе беларускай літаратуры вывучаецца сучасны перыяд яе развіцця. На аглядавы тэмы па сучаснай літаратуры праграмай 2002 г. было адведзена 10 гадзін, на павышаным узроўні — 16, а праграмай 2003 г. для ўстаноў з паглыбленым вывучэннем беларускай літаратуры крыху больш — 20 гадзін. Аднак, трэба заўважыць, на знаёмства з творчасцю сучасных пісьменнікаў стане менш часу, паколькі на ўсіх узроўнях школьнай адукацыі на вывучэнне мастацкай літаратуры колькасць гадзін не павялічваецца, а наадварот, скарачаецца. Так, праграмы для IX—X класаў 2005 г. на базавым і павышаным узроўнях адводзяць на беларускую літаратуру 54 і 72 гадзіны адпаведна, пры ранейшых (2002 г.) 72 гадзінах. На паглыбленым узроўні ў XI—XII класах таксама змяншаюцца гадзіны, у чым я ўпэўніўся, калі не так даўно дапрацоўваў раздзел па сучаснай беларускай літаратуры для школьнай праграмы. Так што не хапае вучэбных гадзін і на класіку, і на сучасных пісьменнікаў. Па сутнасці зважана сфера духоўнага ўтварэння на асобе вучня, літаратура з яе чалавечаснага, народнага і культурна-творчай функцыяй вылічана пакрысе на перыферыю адукацыі. Робіцца гэта, думам, неабачліва, як і неабачліва зняты ў школе аб'язковы экзамен па беларускай і рускай літаратурах. Страчана вельмі істотнае — матывацыя да вывучэння прадмета. Скажыце, калі ласка: на якім яшчэ экзамене кожны вучань можа раскрыць сваю душу, выявіць маральную пазіцыю, эстэтычны густ, прадэманстраваць, што ён, апрача іншага, трымае экзамен на годнасць Чалавека і Грамадзяніна?!

Што мы маем сёння? У выніку скарачэнняў, герметызацыі змест праграм і падручнікаў атрымліваецца перапоўненым, нават перапаўненым. Настаўнікі не маюць магчымасці засяродзіцца на аналізе мастацкага тэксту, а мусяць спышацца, выконваць вучэбны план і “браць штурман” аўтара за аўтарам, твор за творам. Па сутнасці шлях экстенсіўны, звязаны з бяскончым назапашваннем і засваеннем інфармацыі, туліковы. У сённяшніх умовах неабходна інтэнсіфікаваць працэс літаратурнага навучання, што прадугледжвае якаснае засваенне ведаў, звязанае з жыццёпазнаннем, духоўным развіццём асобы, выпрацоўкай крытычнага і мадэлюючага тыпаў мыслення.

На мой погляд, сучасны літаратурны працэс як комплекс уземазвязаных з'яў і фактаў цэласна, шматаспектна і грунтоўна неабходна вывучаць у ліцэях, гімназіях і класах філалагічнага профілю, на філалагічных і педагагічных факультэтах. Дарэчы, ці не нонсенс гэта? На лекцыйны курс па сучаснай беларускай літаратуры на філфаку БДУ (IV курс, спецыяльнасць “Беларуская філалогія”) адведзена ўсяго 20 гадзін (ці 10 лекцый). У базавай агульнаадукацыйнай школе, на маю думку, пажадана вывучаць пры дастатковай колькасці гадзін найбольш значныя і знакавыя творы сучаснай беларускай літаратуры. Інфармацыйна насычаныя агляды, якія стракацця пералікам імёнаў і твораў, бачацца мала эфектыўнымі. Дастаткова пазначыць агульныя тэндэнцыі развіцця мастацтва слова на сучасным этапе (напрамкі, стыльыя плыні і інш.). Самае важнае і істотнае, каб вывучэнне літаратуры ў школе было працэсам духоўнага самапазнання, пастаяннага эстэтыка-культурнага і гуманістычнага ўзбагачэння асобы, здольнай

жыць у суладнасці з прыродай, іншымі людзьмі, адчуваць сябе ў канкрэтнай этнапрасторы. Мастацкая літаратура фарміруе ментальнасць, закладае важныя духоўныя сэнсы і архетыпы, яна валодае вялікім патэнцыялам, каб у выніку атрыманых эмоцый і ўражанняў чалавек меў незаштампаванае, жывое мысленне.

Зрэшты, падручнік можна паспрабаваць скласці па гісторыка-эстэтычным прыняццях. І, галоўнае, не трэба баяцца ўводзіць у школьную праграму сучасных аўтараў. Бо камусьці здаецца, што калі ўключыць у праграму пісьменніка маладзейшага пакалення, то тым самым яго ўжо, фігуральна кажучы, кананізаваў, зрабіў класікам. Напрыклад, украінцы адвільі ў школьным падручніку па літаратуры манаграфічны раздзел пра постмодэрніста Юрыя Андруховіча, і нічога, свет не перакулься. А хіба мы не можам прапанаваць для манаграфічнага вывучэння, скажам, творчасць Леаніда Дранько-Майскага? Ці творчасць незабыўнага, светлай памяці цудоўнага паэта Алеся Письмянкова? Памятаю, як у свой час у аглядах па сучаснай літаратуры я загадаў некалькі імёнаў саракагадовых аўтараў, то а на асоба не магла ўразумець, навошта “маладзёны” ў школе, і рэакцыя яе была “Ха-ха!” Не хацеў бы надаваць зашмат значнасці сваёй спіялай персоне, але тое, што пры мадэрнізацыі школьных праграм у аглядах (хай пакуль сабе хоць у аглядах!) па літаратуры і спісак твораў з'явіліся многія сучасныя пісьменнікі, — ёсць частковая рэалізацыя майго падыходу да вывучэння сучаснай літаратуры ў школе. Сёння можна смела, нават без ваганняў уключыць у праграмы і падручнікі нямала выдатных пісьменнікаў і іх твораў для абавязковага вывучэння. Таму, зразумела, неабходна прапанаваць якасна новыя адукацыйныя мадэлі курсаў літаратуры. Для гэтага патрабуюцца падтрымка, час і адпаведнае фінансаванне забеспячэнне, стварэнне спрыяльных умоў для аўтараў.

2. Зрэшты, так яно насамрэч і ёсць: у V—VI класах 12-гадовай школы дзеці знаёмяцца з творами прыгодніцкага і фантастычнага зместу: М. Лынькова “Пра смелага ваяку Мішку і яго слаўных таварышаў”, Д. Шульцэ “Роберцік” і інш. А яшчэ малодшыя падлеткі чытаюць народныя і літаратурныя казкі, міфалагічныя творы, біблейскія паданні, байкі, апавяданні пра жывёл і інш. Калі я працаваў загадчыкам лабараторыі літаратурнай адукацыі НІА, і мы пачалі рыхтаваць праграмы і падручнікі для 12-годкі, то вырашылі найперш “разгрузіць” падручнік па беларускай літаратуры для V класа, у якім было каля 70-ці літаратурных тэрмінаў і паняццяў. Абнавіўся яго змест за кошт цікавых твораў для дзяцей. У новым падручніку, створаным для VI класа (аўтары-складальнікі А. Бельскі, Л. Цітова) змешчаны творы больш 20-ці сучасных пісьменнікаў: У. Ліпскага, В. Адамчыка, А. Вялюгіна, А. Васілевіч, Ю. Свіркі, Р. Барадзіна, А. Письмянкова, У. Бутрамева, М. Зарэмбы і інш. Да таго ж шасцікласнікі займелі магчымасць пазнаёміцца з беларускай батлейкай і творами фантастыкі, якія да гэтага адсутнічалі ў школе і ўведзены ў праграму ўпершыню. Такім чынам, мы свядома пашырылі курс літаратуры, каб найперш зацікавіць дзяцей мастацкімі творами, нязмушана, спакваля іх падвесці да больш сур'ёзнага ўспрымання літаратуры. Але займальных прыгодніцкіх і фантастычных твораў можна было б прапанаваць школьнікам, асабліва падлеткам, значна больш. Сёе-тое мы маем, напрыклад, апавесць А. Федарэнкі “Шчарбаты талер”, якая, праўда, трапіла ў спіс твораў для пазакласнага чытання, але мае ўсе падставы для абавязковага вывучэння. Аднак давайце задамо праблема-

нае пытанне: а ці багата ў сучаснай літаратуры ёсць яркіх, таленавітых займальна-прыгодніцкіх і фантастычных апавяданняў ды апавесцяў для дзяцей? А пра ўзаемаадносінны сучасных падлеткаў, іх жыццё? Ці, скажам, выдатных твораў пра юнацкае каханне, сяброўства, моладзевыя праблемы? Безумоўна, я маю на ўвазе творы хрэстаматыйнага ўзроўню. Таму беларускім пісьменнікам, мусіць, ёсць тут пра што падумаць, разважыць і ўзяцца за працу, каб “сплаціць доўг” нашай школе. І на-конт таго — зацікавіць, а пасля навучыць: гэта рэчы ўзаемазвязаныя. Сапраўды, неабходна зацікавіць мастацкімі словам, завабіць у свет літаратурных герояў і падзей, абудзіць унутраную матывацыю і патрэбу чытаць, а затым падвесці да больш складанага разумення літаратуры як чалавечаснага і мастацтва слова.

3. Падручнік — гэта мегатэкст, які можа быць цэласным творам пры ўмове “цэментуючай” ідэі, кампазіцыйнай зладжанасці, прадуманага структуравання. Падручнік, можна сказаць, албыўся, калі ён уяўляе адзінацтва зместу і формы, цудоўна аформлены, мае ілюстрацыі, надрукаваны на выдатным папірачным узроўні. Навучальнае кіраўніцтва ўспрымае як пуд, дзіва, таямніца, чытацца на адным дыханні. Добра было, каб да падручніка настаўнік і вучні, асабліва ў сярэдніх класах, атрымлівалі аўдыёхрэстаматыю на кампакт-дыску ці магнітафоннай касеце. Зрэшты, такая задума ўзнікла яшчэ падчас майей працы ў Нацыянальным інстытуце адукацыі і рабіліся спробы яе рэалізаваць: быў падрыхтаваны сцэнар, вяліся перамовы, узгадненні. А яшчэ, добра ведаю, настаўнікі хацелі б выкарыс-

тоўваць на ўроку альбомы жывапісу і дапаможнікі, якія забяспечвалі б міжпрадметныя сувязі пры вывучэнні літаратуры.

4. У школе, на маю думку, павінны быць прадстаўлены розныя канцэптуальныя мадэлі падручнікаў. Тут неабходна пазбягаць адна-тыпнасці, схематызму, калі, скажам, вучэбны матэрыял структуравана выключна па ідэіна-тэматычным прыняццях. Сёння, як ніколі, павінны быць запатрабаваны арыгінальныя ідэі, ноў-хаў, пажадана ўліваць і тэхналогіі стварэння навучальнай кнігі, распрацаваны ў іншых краінах. Падручнік ва ўсіх адносінах павінен быць прэзентабельным. Вядома, нічога ідэальнага няма. Але да гэтага трэба імкнуцца — да ўзорнасці, ідэалу. Галоўнае, важна аб'ядаць намаганні тых, хто працуе на школу і для школы. А такіх зацікаўленых людзей, здаецца, не так і шмат. Прапаноўваючы штосьці інавацыйнае, эксперыментальнае, неабходна лічыцца з настаўніцкай думкай, меркаваннямі выдатных педагогаў-практыкаў.

Якой мовай павінен быць напісаны падручнік? Тут адказ, думам, адназначны: зразумелай, даступнай, даходлівай, пазбаўленай залішняй мудрагелістасці і ўсялякай лішніцы. Бясспрэчна, пры ўмове захавання навуковасці, тэарэтычных выкладак. Школьны падручнік не павінен рыхтаваць літаратуразнаўцаў, ён абавязаны быць чымсьці нашым большым і значным — падручнікам жыцця, дарадцам і цікавым суразмоўцам. Але адна справа — тэорыя і ўстаноўка на ідэал, іншая — яе рэальнае ўсабленне, бо напісаны выдатны падручнік — гэта як песню праспяваць, выдыхнуць паэму ці стварыць сімфонію.

Таяцяна Шамякіна:

доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры беларускай літаратуры і культуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, сябра Саюза пісьменнікаў

1. Я не думаю, што ў цэнтры ўвагі аўтараў падручнікаў павінен быць усеахопны літаратурны працэс. Усеахопнасць у пры-цыпе недасягальная. Відаць, неабходна імкнуцца да іншага: каб творы паказвалі наш народ у багаці розных тыпаў, адлюстроўвалі складанасць чалавечых адносін і прыгажосць беларускай прыроды. Важна, безумоўна, каб літаратура паўставала ў сваёй тэматычнай і стылявой разнастайнасці. Разгляд кожнага твора — як бы вырашэнне новай загадкі быцця.

2. Усё майстэрства аўтара падручніка заключаецца ў тым, каб “вучыць, забавляючы” (К. Станіслаўскі). Бясспрэчна, школьнай праграме неабходны сюжэтна займальныя творы, і выбраць іх у беларускай літаратуры магчыма.

3. Падручнік, на маю думку, можа вы-

Таяцяна Мацюхіна:

студэнтка філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

1. На маю думку, змест падручнікаў па беларускай літаратуры ў цэлым рознабакова адлюстроўвае сучасны літаратурны працэс. У іх падаюцца толькі тыя матэрыялы і факты, якія правяраны і пацверджаны часам, высока ацэнены крытыкамі і навукоўцамі.

2. Мне здаецца, што школьніку, асабліва падлетку, карысна было пазнаёміцца з нацыянальнай літаратурай праз творы займальна-прыгодніцкага жанру,

глядзець як эсэ. У ім павінен змяшчацца значны пазнаваўчы матэрыял, прычым з “выходамі” ў іншыя пласты культуры: у філасофію, сацыялогію, гісторыю мастацтваў, прыродазнаўчыя навукі і інш. І ўсё гэта лёгка, натуральна. Думаю, што ўласнай думкі можна выказаць, але пры гэтым памятаць і пра акадэмічнасць. Добра было б, каб падручнікі па літаратуры пісалі творчыя людзі, з шырокім кругазглядом.

4. Для выкладання матэрыялу неабходна інтрыга, кожны раз — свой сюжэт. Дэфініцыі і тлумачэнні тэарэтычных паняццяў павінны арганічна класіцца ў расповед. Не перагружаць падручнік фармулёўкамі. У цэлым ён павінен быць цікавы — гэта галоўнае, бо неабходна ўлічваць, што перад намі — “тэлекамп'ютэрныя” дзеці. Яны прызвычаліся да “карцінкі”, да кіно, і вельмі цяжка зацікавіць іх літаратурай, таму што ўваходзіць у яе “віртуальную рэальнасць” — многа цяжэй, чым у тэле-кіна-камп'ютэрную. Нам неабходна навучыцца выкарыстоўваць у выкладанні літаратуры ўсе магчымасці слова і прыгажосць думкі, выказанай у слове.

аднак не трэба забываць пра класічную літаратуру з глыбокім духоўна-маральным зместам, неабходна памятаць пра яе ста-ноўчы ўплыў на асобе вучня.

3. Перш за ўсё, падручнік павінен быць цэласным і завершаным у ідэіна-сэнсавым плане, як і мастацкі твор, уяўляць адзінацтва формы і зместу.

4. Вучэбны ці крытычны матэрыял падручніка, напісаны пісьменнікам ці таленавітым крытыкам, выклікае асабліва цікавасць. Фрагментарнасці, эскізнасці ў падачы матэрыялу лепш пазбягаць. Культурна мова павінна быць узорнай, неабходна прытрымлівацца літаратурнай нормы.

А ДОМА — ЛЕПШ

Выпадкова разгаварылася са сваімі суседзямі, братамі Мішам і Алёшам Майсакамі, вучнямі 7^В і 2^В класаў сталічнай гімназіі № 2. Яны сёлета ў час летніх канікул пабывалі ў Паўночнай Італіі, у горадзе Берганціна, які можа на параўнаць з нашым райцэнтрам.

Вядома ж, зараз паездкай за мяжу нікога ўжо не здзівіць. І гэта, лічу, вельмі добра. Бо дарослыя ды іх дзеці бачаць іншы свет, нясуць другім народам інфармацыю пра Беларусь, прывозяць з далёкіх вандровак шмат уражанняў. А потым хлопчыкам і дзяўчынкам ёсць аб чым распавесці ў школьных сацыяльных гуртках.

Старэйшы брат не першы раз адпачываў у гэтай сонечнай краіне, а малодшы адправіўся ў такую вандроўку ўпершыню. Як зазначыў Міша, яшчэ некалькі гадоў таму італьянцы, якія іх прымалі, нават не ведалі, што ёсць у Еўропе такая краіна, як Беларусь.

Але я вырашыла запытацца ў Мішы і Алёшы, што ж найбольш уразіла хлопчыкаў у Італіі. Яны дружна адказалі: наведванне велізарнага парку, які мае назву "Gardaland"

або «Вялікая зямля». Тут знаходзяцца «Пячора страху», шмат забаўляльных і невядомых раней братам атракцыёнаў. Дарэчы, у гэтым горадзе ёсць фабрыка па іх выпуску. Адсюль яны разыходзяцца па ўсім свеце, у тым ліку паступаюць у Беларусь.

У Італіі Міша і Алёша жылі ў звычайнай сям'і пенсіянераў Івано і Казеты Куоні, якія маюць дзвюх дарослых дачок. Але іх любові і ўвагі хапае і на беларускіх дзяцей: браты амаль не адчувалі, што знаходзяцца ў гасцях. Паспелі за кароткі тэрмін пабываць у дэльфінарыі, на моры.

Калі ж гаспадары не мелі магчымасці застацца дома з дзецьмі, тады братоў адвозілі ў лагэр, які вельмі падобны на наш летнік пры навучальнай установе, дзе хлопчыкі і дзяўчынкі бавяць вольны час са сваімі ровеснікамі: разам гуляюць, знаходзяць агульныя тэмы для размоў — давялося, асабліва меншаму брату, хусянька асвойваць італьянскую мову.

Але вернемся да майго бліц-апытання. І вось што распавёў Міша:

«У Італіі няма чорнага хлеба, таму мы ўзялі з сабою некалькі боханаў "Нарачанскага" ў падарунак. А яшчэ захапілі беларускі мёд. Хлеб так спадабаўся нашым гаспадарам, што яны змясілі яго ў халадзільнік, каб даўжэй захоўваўся. І кожны дзень урачыста даставалі бохан, адразу ж яго невялікую лусту, мазалі яе мёдам і з асаляю елі. Казалі, што вельмі ўжо смачна. Нам было прыемна».

А Алёша, вярнуўшыся дадому, усё ўспамінаў, як яны праводзілі з італьянскай сям'ёй вечары. Справа ў тым, што ў гэтай краіне не прынята пасля працоўнага дня сядзець дома перад тэлевізарам, як звычайна робяць у нас. Таму некалькі сямей збіраюцца разам і адпраўляюцца ў цэнтр адпачынку, дзе ў дарослых — свой занятак і свае размо-

вы. Адзёці, атрымаўшы "дробязь" на кішэнныя расходы, выбіраюць бильярд альбо гульнявыя аўтаматы. Актыўны адпачынак і актыўнае жыццё — такі дэвіз жыхароў гэтай прыгожай краіны.

А яшчэ Алёша заўважае, што ў Мінску яму не "хапае" ліхтароў. У італьянскім гарадку і ноччу светла, як днём — усё падсвечана. Ніхто не спяшаецца дахаць, людзі спакойна і палюгу гуляюць на вуліцах.

Асабліва братам спадабалася тое, што ў Берганціна пастаянна праходзяць розныя фестывалі, святы. Самі ж італьянцы — вельмі непасрэдня, бадзёрыя. Ніхто не зацывілаецца на сваім узросце: як кажуць, у душы ўсе яны — маладзі.

Бацькі хлопчыкаў заўважылі, што браты прыехалі дамоў зусім іншыя. І самае галоўнае, пачалі больш цаніць сваё, роднае. Што ні гавары, у гасцях добра, а дома — лепш. Ды чаму б не пераняць штосьці і ў італьянцаў?

Раіса МАРЧУК

Фота забяспечана аўтарам

СІНДРОМ АБЫЯКАВАСЦІ?

"Рэкордным" па ўсіх параметрах стаў мінулы год у Смалявіцкім раёне — у двухкоссі таму, што лідэрства ў сферы падлеткавай злучнасці не толькі не радуе, але і дае падставу для самых неспрыяльных прагнозаў на будучыню. Найбольш значны ўнёсак у Мінскай вобласці ў сумную статыстыку зрабілі падлеткі з Барысава, Мінскага, Слуцкага і Смалявіцкага раёнаў.

І калі ў першых трох рэгіёнах прычыны падобнага становішча ляжаць на паверхні: напрыклад, у Мінскім несумненна ўплывае блізкасць сталіцы, а Барысаў і Слуцк — вялікія гарады ды буйныя прамысловыя цэнтры, што само па сабе тлумачыць многае. Незразумела толькі, як у такой кампаніі апынуліся, здавалася б, ціхія Смалявічы? Адказ на гэтае пытанне на месцы шукалі ўдзельнікі выязнога пасяджэння абласной камісіі па справах непаўналетніх.

Галоўнай тэмай пасяджэння стаў аналіз работы органаў дзяржаўнай улады, іншых зацікаўленых арганізацый і ўстаноў Смалявіцкага раёна па папярэджванні п'янства, наркаманіі і таксікаманіі сярод непаўналетніх.

Амаль кожны чацвёрты падлетак, з тых што здзейснілі тут летась злачынствы, "геройстваў" папярэдне падзарадзіўшыся для смеласці чым-небудзь з віна-гарэлачнага аддзела. Ужо сёлета з цяжкамі траўмамі, якія сталі вынікам алкагольнага ап'янення, у райбальніцу трапілі шэсць падлеткаў. На сённяшні дзень пад апекай псіхіятра-нарколога знаходзіцца амаль 60 непаўналетніх, большасць з іх — з длыгачасным ужываннем алкаголю са шкоднымі вынікамі". Адзін хлопчык з сіндромам залежнасці ад таксічных рэчываў знаходзіцца на дыспансерным ліку.

— Распаўсюджванне п'янства сярод падлеткаў застаецца сур'ёзнай праблемай, аказвае негатыўны ўплыў на іх здароўе, а таксама на стан падлеткавай злучнасці, — адзначыла намеснік старшыні Смалявіцкага райвыканкама і па сумяшчальніцтве старшыня раённай камісіі па справах непаўналетніх Тамара Кудрыцкая. — Асабліва непакоіць тое, што ў сферу п'янства і звязаных з ім правапарушэнняў уцягваецца ўсё больш школьнікаў, навучэнцаў ПТВ, а таксама малалетніх.

Прычым не без дапамогі дарослых. Напрыклад, тых жа "спагалітых" прадаўцоў: у першым паўгоддзі да адміністрацыйнай адказнасці за водпачае спіртнога падлеткам прыцягнуты пяць работнікаў гэтай сферы (дарэчы, з вялікай верагоднасцю можна дапусціць, што многіх іх калег пакаранне пакуль абмінула).

У рамках дзяржаўнай праграмы нацыянальных дзеянняў па папярэджванні і пераадоленні п'янства і алкагалізму ў Смалявіцкім раёне распрацаваны план адпаведных мерапрыемстваў на 2004—2007 гады, які прадугледжвае канкрэтныя меры, праводзіцца спецаперацыя "Клопат". Аддзелам адукацыі распрацавана рэгіянальная выхаваўчая праграма, сваю лепту ў вырашэнне гэтай праблемы ўносяць і ўстановы культуры: запрашаюць хлопчыкаў і дзяўчынак у гурткі, на дыска-тэкі. Наогул на паляпшэнне сітуацыі з падлеткавай злучнасцю працуе кожная раённая служба, арганізацыя, установа, і некаторыя могуць падзяліцца спраўды ўнікальным вопытам. Напрыклад, на базе раённага цэнтру сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва створаны клуб "Школа маці", дзе кансультацыі праводзіць вядучы спецыяліст камісіі па справах непаўналетніх Мінаблвыканкама, вопытны псіхолаг Надзея Драбышэўская.

Аднак усе пералічаныя намаганні пакуль значна карціну не мяняюць, а ўважлівы погляд на рэчы адкрывае недахопы, якіх асабліва шмат непасрэдна ў дзейнасці камісіі па справах непаўналетніх. Бадай, самы сур'ёзны з іх — камісія не рэалізуе ў поўнай меры свае магчымасці і не выконвае ролі каардынатора ў арганізацыі дзейнай прафілактычнай работы. А ў гэтай сферы самастойнасць і аўтаномнасць зацікаўленых служб не ідзе на карысць справе. Падобная незалежнасць, ці наогул пасіўнасць, памнажае ў рэальным жыцці няшчасці і пакуты.

Вольга ЖЫГАР

Фота запяспечана аўтарам

На здымку: удзельнікі "Тэатра моды".

Наталія ЯРМАК

З клопатам аб выпускніках

Стары будынак у самым цэнтры горада. У архітэктуры — лішняя няма, выгляд даволі казённы. Ды і ўнутры без лоску багатых устаноў з еўраамонтам. Здаецца, усё знаёма. Але гэта на першы погляд, пакуль не адчуеш нейкай аўры, што вітае ў кожным кутку, у кожнай праяве творчага духу пры афармленні аўдыторыі, у вясёлай ажыўленасці пералынкаў, у дзелавітай стрыманасці ўрокаў.

А як толькі адчуць, пачынаеш разумець: у старога будынка непаўторны воблік і... свая душа. Таму хочаша раптам апынуцца на студэнцкай лаўцы, акунуцца ў бурліваю атмасферу маладзёжных вечарын і спартыўных спаборніцтваў. І усё пачынае здавацца знаёмым і бліскім, бо такі магнетызм мае Баранавіцкі каледж лёгкай прамысловасці — адна са старэйшых навучальных устаноў горада.

У 1970 годзе ёй прысвоілі імя Васіля Чарнышова, які ў гады Вялікай Айчыннай вайны быў першым сакратаром падпольнага Баранавіцкага абкама партыі і адначасова камандаваў Баранавіцкім партызанскім злучэннем. Дастойны чалавек з мноствам дзяржаўных узнагарод і званнем Героя Савецкага Саюза.

Безумоўна, за 45 гадоў існавання каледжа ўсё кардынальна і непазнавальна змянілася. За гэты час тут падрыхтавалі звыш 26 тысяч спецыялістаў, якія сёння працуюць не толькі на прадпрыемствах рэспублікі, але і за яе межамі.

У каледжы дзве формы навучання: дзённая і завочная, дзе зараз займаецца каля 1800 навучэнцаў. Дзённае навучанне вядзецца на трох аддзяленнях: тэкстыльна-трыкатажным, швейным, эканамічным. На швейным аддзяленні, дарэчы, будучыя канструктары-модэльеры набываюць вопыт і навыкі дызайну верхняга адзення, засвойваюць мастацкае і інжынернае канструаванне, выпрацоўваюць умённе арыентавацца ў пытаннях сацыялогіі, эка-

номікі, што спрыяе фарміраванню творчай інтуіцыі і дапамагае адчуваць новыя накірункі і тэндэнцыі, якія дыктуюць час і мода.

Штогод навучэнцы ўдзельнічаюць у абласным конкурсе маладых дызайнераў "Стыль", які праводзіцца ў Брэсце. Сёлета калекцыя Юліі Зайкоўскай "Батэрфляй" у кампазіцыі "Школа моды" заняла першае месца, за што аўтар і атрымала адпаведны дыплом. А ў маі дзяўчына з гэтай жа калекцыяй паспрабавала сябе ў беларускім паўфінале Міжнароднага конкурсу маладых дызайнераў адзення, што праводзіўся добрачынным фондам "Рускі сілуэт" у Мінску і зноў заваявала дыплом.

З 2000 года існуе тут "Тэатр моды", які ўжо праз год на конкурсе "Зорка Венгера" быў узнагароджаны дыпламам І ступені. "Тэатр моды" задзейнічаны на разнастайных мерапрыемствах у вобласці, горадзе і каледжы. Калекцыі мадэляў для яго распрацоўваюць самі навучэнцы падчас вучэбных практык. Гэты вопыт можа стаць для выпускнікоў добрай візітнай карткай у будучым, бо не сакрэт, што пры пераходзе да новых рыначных адносін узнікла неабходнасць у высокакваліфікаваных спецыялістах, здольных прадуктыўна працаваць у новых эканамічных умовах.

У каледжы робіцца ўсё магчымае, каб лепшыя гады юнацтва сталі для яго навучэнцаў незабыўнымі. Але і пасля выпуску alma-mater клопаціцца пра сваіх "ітушаняў", дае пра тое, каб юнакі і дзяўчаты змаглі вучыцца далей. З гэтай мэтай за апошнія гады заключаны дамовы з Беларускім дзяржаўным эканамічным універсітэтам, Віцебскім дзяржаўным тэхналагічным універсітэтам, Гродзенскім дзяржаўным універсітэтам імя Янкі Купалы, Гомельскім беларускім гандлёва-эканамічным універсітэтам, Санкт-Пецярбургскім дзяржаўным універсітэтам тэхналогіі і дызайну, у якія выпускнікі каледжа маюць права паступаць на льготных умовах, чым ужо летась скарысталіся 172 чалавекі.

Юбілей пры няпоўным літаратурным застоллі

весці і апроч мяне. Дзякаваць Богу, распачае не намі жыццё не намі канчаецца. І колькі ні крытыкуй яго Творца-у(аў) — ані горшым, ні лепшым яго не робіцца. Жыццё ёсць нашым адлюстраваннем... Давайце ж самі рабіцца лепшымі.

А зараз, як магу, распавяду пра жыццё Галіны Казіміраўны Тычкі. Народзілася яна 11 лістапада 1955 года ў вёсцы Сташулі на Міёршчыне. Яшчэ жывое тады і паўнагучнае ў глыбінных вёсках беларускае слова завабіла юную дзявочую натуру і яна, скончыўшы мясцовую сярэднюю школу, у 1973 годзе паступіла на філалагічны факультэт БДУ. Па тым — *алегадойкавым* — часе філалагі і асабліва філалагіні западалі на вершаскладанне. На філфаку тады было шырокавядомае ў рэспубліцы літаратурнае аб'яднанне "Узлёт", якое перыядычна выдавала свае паэтычныя альманахі. Не абышоў Феб і гарачае сэрца студэнткі з Міёршчыны. Адзін яе верш выдрукавала нават "Чырвоная змена". Аднак далей не пайшло. Будучы натурай самакрытычнай Галіна паставілася да сваёй паэтычнай хэці не як да прызначання, а як да часовага захаплення. Ужо працуючы настаўніцай на Шклоўшчыне, яна пачала актыўна пашыраць свой літаратурны досвед ды інтэлект і ў 1979 годзе была залічана перакладчыцай польскай мовы ў Бюро міжнароднага турызму моладзі "Спутнік". Неадступны літаратурны сверб і крытычны самааналіз падказвалі адзіна правільны накірунак далейшага жыццёвага шляху. І ў 1983 годзе яна стала аспіранткай-завочніцай БДУ. Неўзабаве пайшлі і крытычныя публікацыі ў "ЛіМе". Ды якія! На балявыя і зладзённыя тэмы літаратурнага працэсу (чаго, у дужках зазначым, сёння нам адчуваць бракуе). Адныя назвы тых артыкулаў Галіны Тычкі гавораць самі за сябе: "Калі паглядзець наперад. Сучасная беларуская проза: тэндэнцыі

развіцця", "Як вярнуць давер чытача? Нататкі пра сучасную прозу", "Ці патрэбна ўдасканальвацца праведніку? Тэндэнцыі развіцця сучаснай прозы", "Вяртанне даверу. Праблемы сучаснай прозы"...

Даўно заўважана, пакуль на крытыка не цісне груз літаратурнага сяброўства, таварыства, залежнасці ў той ці іншай форме, ён намагасца быць аб'ектыўным і шчырым. З узростам і вопытам гэта, на жаль, губляецца. Не кожны вытрымлівае немінучай крыўды, апеляцыі, пагрозы, неразумення: "І ты, Брут?" Але вядома і тое, што ў кожнай прыстойнай літаратуры такія *крытычныя індывіды* час ад часу з'яўляюцца. Сярод іх, на мой погляд, была і Галіна Тычка. Чаму была? Таму, што цяпер з розных прычын адыхаў ад жывога сучаснага літаратурнага працэсу. Спадзяёмся, на нядоўгі час. Аднак, працягваючы жыццё, дамамо, што, нарэшце, у 1987 годзе, літаратура прыбрала яе да сваіх клейкіх рук. Яна стала супрацоўніцай аддзела крытыкі твднёвіка "ЛіМ". Гэта якраз быў час буянні і росквіту беларускай літаратуры і яе крытычнай нацыянальнай думкі ў прыватнасці. Менавіта тады з'явіліся ў друку яе помныя, нярэдка палемічныя артыкулы: "У чарзе, па-за чаргою... Маладая беларуская проза", "Яшчэ раз пра вайну. Праблемы сучаснай вайнавай прозы", "Пра тое, што хвалюе. (Нататкі аб прозе маладых)"... Ясны літаратурны стыль і вобразнае аналітычнае мысленне заўжды вылучалі яе тэксты сярод калег-прафесіяналаў. У 1993 годзе Г. Тычка перайшла на працу ў часопіс "Польмя"...

І я пералічу толькі імёны некаторых літаратараў (вядомых і розных), творчасцю якіх яна "алекавалася": М. Воранаў, Я. Лейка, Н. Маеўская, В. Іпатава, В. Адамчык, В. Вітка, А. Глобус, У. Арлоў, М. Сяднёў, І. Жарнасек, У. Бутрамеў, П. Васючэнка, В. Быкаў, Л. Дранько-Майсюк, В. Гігевіч,

Я. Брыль, С. Яновіч, М. Танк, Г. Тварановіч, А. Міцкевіч, Э. Ажэшка, І. Жук, В. Зуёнак, Я. Сіпакоў, А. Куляшоў, Ю. Віцьбіч, Я. Чыквін, С. Мінскевіч, У. Сыракомля, А. Клышка, Ю. Станкевіч, М. Лукша, А. Жук, М. Андрасюк, К. Цвірка... Выдала манаграфію пра творчасць Янкі Купалы.

Ці не праўда, уражвае?... Пасля Г. Тычкі занялася выкладчыцкай дзейнасцю. Цяпер — працуе на факультэце журналістыкі БДУ. Доктар філалагічных навук (2003). Прафесар па спецыяльнасці "Літаратуразнаўства" (2005). Віншуйце! Сфера яе сённяшніх навуковых інтарэсаў — гэта кампаратывістычны даследаванні працэсу фармавання новай беларускай літаратуры, у прыватнасці творчасці Янкі Купалы, аналіз беларуска-польскіх літаратурных і культурных сувязяў, а таксама даследаванне сучаснага літаратурнага працэсу на Беларусі ў еўрапейскім кантэксце. А калі ўлічыць яшчэ і яе грамадскую дзейнасць — навуковы кансультант выдавецтва "Беларускі кнігазбор", рэцэнзент-кансультант навукова-метадычнай установы "Нацыянальны інстытут адукацыі" Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, член рэдакцыйнай рады часопіса "Веснік БДУ" — то разумеш, што твая шчырая павага да гэтага чалавека мае больш чым важкія падставы.

Бадай, на тым і скончу гэты амаль сяброўскі расповед, у якім, на жаль, сёння не хапае той узаемнасці, якая называецца дзікім словам — *карпаратыўнасць*. Мы пра Галіну Тычку пішам, віншуйце, а яна нас як бы ігнаруе. Ці я памыляюся, і неўзабаве атрымаю ад яе *файл* з новым поглядам на праблемы нашай сучаснай нацыянальнай літаратуры?..

З чым віншую і ўсіх тых, хто далучыцца да гэтых юбілейных цёплых зычанняў!

ЛЕГАЛ

ПЯСНЯР РОДНАЙ БЕЛАСТОЧЧЫНЫ

Беларусь, працягні рукі дружбы народам
І наперад ідзі да шчаслівае долі,
Хай палюшчць сяга ідэалы свабоды
І хай воля тут стане сапраўднаю воліяй.

"Каб не забыць"

Даўно ўжо ў гісторыі нашай літаратуры надзейна і ганаровае месца заняў паэт, даследчык гісторыі беларускай літаратуры, фалькларыст, аўтар успамінаў і публіцыстычных артыкулаў, перакладчык, педагог, грамадска-культурны дзеяч, актыўны змагар за беларускую нацыянальную свядомасць Аляксандр Барскі (Аляксандр Андрэевіч Баршчэўскі), якому 2 лістапада 2005 года споўнілася 75 гадоў. Наратзіўся ён на Беластоцчыне ў малой вёсцы Бандары ў працавітай сялянскай сям'і. Бацька Аляся Андрэя Антонаў (у вёсцы не карыстаўся формай "Антонавіч") разлічваў, што сын яго, як вырасце, будзе даглядаць гаспадарку і такім чынам зберажэ яе і для наступных пакаленняў. Так яно і было б, калі б гісторыя не распарэзала яго лёсам па-свойму.

Навуковую дзейнасць ён спалучаў — і вельмі плённа — з паэтычнай творчасцю. Першы паэтычны зборнік "Белавежскія матывы" апублікаваў у Беластоку ў 1962 г. пад псеўданімам Аляксандр Барскі. Тут вызначыліся асноўныя асаблівасці творчай манеры аўтара, якія з цягам часу ўсё больш удасканальваліся і ўзбагачаліся. Ён перш за ўсё абапіраўся на традыцыйныя ўзоры мастацкай творчасці. Пры гэтым заўсёды ўмеў знайсці сваё свежае слова, такі адметны вобраз, што дазваляў жыва ўвасабіць непадробныя, шчырыя пачуцці юнака, перад якім жыццё адкрывае шырокія дарогі да здзяйснення найбольш запаветных пажаданняў і мар. Гэты юнак любіўша непаўторнай красой роднай зямлі, з верай і надзеяй думае пра лёс свайго народа.

На працягу ўсяго жыцця ў паэтычнай творчасці Аляксандр Барскі застаецца "з зямлёю роднаю ў вечным ладзе", што ён сам засведчыў у вершы "Каб не забыць". Натхнёна апявае красу наднарвянскай прыроды, бандарскіх краявідаў, выяўляе сымбальную вернасць роднай зямлі. Адным з сімвалаў яе непаўторнай красы служыць Белавежская пуш-

Г. Бэрд, А. Барскі, М. Заморскі

ча, што раскінулася ў адлегласці нейкіх дзесяці кіламетраў ад Бандароў. Родная вёска жыўе ў яго сэрцы і пачуццях, куды б не закідаў лёс. "У Бандарах мой аграмадны свет", — пісаў паэт у адным з вершаў. А яшчэ апублікаваў ён зборнік успамінаў "З пабача-нага і перажытага".

Неацэнны ўклад Аляксандр Баршчэўскі зрабіў у справу даследавання беларускага фальклору, беларуска-польскіх літаратурных і культурных сувязяў, гісторыі беларускай літаратуры і літаратурнага жыцця на Беластоцчыне на сучасным этапе. У 1976 г. у Варшаве выйшаў з друку яго падручнік "Гісторыя беларускай літаратуры. Ч. I. Фальклор".

У 1981 г. з'явілася другая частка "Гісторыі беларускай літаратуры" — "Перыяд Кіеўскай Русі і Вялікага княства Літоўскага". Асаблівай увагі заслугоўвае вялікая манаграфія "Творцы беларускага руху ў Польшчы. 1958—1998". (Мінск, 2001), якая застаецца надзейным арыенцірам і багатай крыніцай ведаў пра рэальныя здзяйсненні пісьменнікаў Беластоцчыны для многіх пакаленняў самаадданых даследчыкаў роднай гісторыі, літаратуры, культуры.

У бягучым годзе выйшаў з друку першы том даследавання "Беларуская эміграцыйная пісьмовасць". Аўтар працягвае працу над гэтай тэмай і рыхтуе да друку другі том.

Гэтымі публікацыямі творчыя здзяйсненні Аляксандра Баршчэўскага не вычэрпваюцца. Разам з А. Бергман і Е. Тамашэўскім апублікаваў ён кнігу "Ігнат Дварчанін — беларускі палітык і вучоны" (Варшава, 1990). З Віктарам Шведкам падрыхтаваў хрэстаматый па беларускай літаратуры для беларускіх школ у Польшчы "Дружба і праца" (для VIII кл. Варшава, 1967) і "Насустрач жыццю" (для VII кл. Варшава, 1974). Акрамя таго, на польскую мову перакладае творы беларускіх аўтараў — з мінулых стагоддзяў і сучасных. У 1984 г. у Варшаве выдаў зборнік Янкі Купалы "Poezje wybrane" ("Выбраныя паэтычныя творы"), дзе змясціў у сваім перакладзе паэму "Яна і я" і вершы. У 1985 г. паэма ў перакладзе А. Барскага з'явілася асобным выданнем у Мінску. Для зборніка "Antologia Wilenska. Rzeczpospolita Trzech Narodow" (Т.П. Warszawa. 1977) пераклаў матэрыялы Францішка Скарыны, Філона Кміты Чарнабыльскага, Андрэя Рымшы, Сімяона Полацкага, Хронікі Бы-

хаўца, Баркулабаўскай хронікі, Прамову Мялешкі, артыкул Вацлава Ластоўскага. А яшчэ пераклаў на польскую мову некалькі зборнікаў беларускіх, украінскіх і рускіх казак: "Д'яблава скрыпка". (Беларускія казкі са збораў М. Федароўскага) (Варшава, 1973. 2-е выд. 1977), "Невычэрпны збан. Казкі зямлі Мінскай, Смаленскай, Магілёўскай, Гродзенскай і Палесся" (Варшава, 1976), "Зачараваныя колеры стэпу. Украінскія казкі" (Варшава, 1987), "Магутныя чараўнікі. Рускія казкі" (Варшава, 1984).

І гэта яшчэ не ўсё. У беларускім твднёвіку "Ніва" ў Беластоку ў 1986—1987 гг. А. Баршчэўскі апублікаваў каля 60 артыкулаў, прысвечаных беларускаму фальклору, а ў 1971—1984 гг. — каля 500 артыкулаў, прысвечаных беларускай літаратуры.

У розных навуковых і перыядычных выданнях пабачыла свет значная колькасць спецыяльных артыкулаў і дакладаў, прачытаных на навуковых канферэнцыях. 38 разоў удзельнічаў ён у міжнародных навуковых канферэнцыях, у тым ліку ў Англіі, Брэсце, Мінску, Полацку, Гродна, Віцебску. Акрамя таго, выступаў з лекцыямі па беларускай літаратуры і фальклору ў замежных універсітэтах — у Нью-Йорку, Лондане, у Мінску, Гродна, Віцебску, Полацку, Гомелі.

Заслугоўвае ўвагі і навукова-арганізацыйная і грамадская дзейнасць Аляся Барскага. Ён узначальваў Беларускае грамадска-культурнае таварыства (1982—1990), з'яўляецца членам Беларускага таварыства, членам Камітэта славяназнаўства Польскай акадэміі навук, выконвае і іншыя грамадскія абавязкі. За свае здзяйсненні атрымаў Залаты крыж заслугі, Кавалерскі крыж адраджэння Польшчы, медаль Нацыянальнай асветы. Прэзідыум Вярхоўнага Савета РБ узнагародзіў яго медалём Францішка Скарыны.

Пажадаем Аляксандру Баршчэўскаму новых творчых здзяйсненняў у наступных дзесяцігоддзях.

Уладзімір КАЗБЯРУК

Школа гнева і любові

Адзін з паказчыкаў папулярнасці і сапраўднай народнасці ў творчасці пісьменніка — крылатыя фразы, “выпушчаныя” ім у свет. Мяркуючы па гэтым, Андрэй Макаёнак, папулярны ў сярэдзіне мінулага стагоддзя, застаецца такім і сёння. Нават назвы яго п’ес “маюць крылы” — “Выбачайце, калі ласка!”, “Добра, калі добра канчаецца”, “Таблетку пад язык”, “Лявоніха на арбіце”, “Каб людзі не журыліся”, на слыху шматлікія выразы, як, напрыклад, “Самая вялікая хлусня — гэта хлусня маленькаму чалавеку”, “Хоць круць-верць, хоць верць-круць”, “Калі б я што-небудзь якое, дык я ж ніколі, нічога, ніякага. А калі што якое, дык што тут такое?” і многія іншыя.

на “грознымі” стрэламі свайго выкрыцця, я ў той жа час імкнуўся яму на дапамогу, ранычы яго ўласнай рукой, я ўласнай жа рукой выпіраў кроў з яго ран”...

А перад гэтым ён зрабіў выбух, стварыў пераварот у камедыяграфіі, ды і ўвогуле ў літаратуры, напісаўшы дзве трагікамедыі — “Зацюканы апостал” (1969) і “Трыбунал” (1970).

“Зацюканы апостал”, паводле вызначэння аўтара, з’яўляецца “вынікам роздуму над праблемамі агульначалавечага характару”. Абагуленасць і выразная сімвалічнасць вобразаў-персонажаў твора, яго прытчава-філасофскі, падкрэслена інтэлектуальны характар дагэтуль выклікаюць захапленне, неадназначнасць у ацэнцы і разуменні.

“Трыбунал” — першы ў гісторыі

літаратуры камедыіны твор пра гераізм народа ў час Вялікай Айчыннай вайны. Драматург вызначыў жанр п’есы як “трагікамедыя — народны лубок”, а яе шматаспектнасць, асабліва выяўленчы прыёмы і сродкаў прымушаюць рэжысёраў-пастаноўшчыкаў, тэатразнаўцаў і даследчыкаў драматургіі па сённяшні дзень абвргаць гэта аўтарскае вызначэнне, спрачацца між сабой, знаходзіць нешта новае як у адносінах жанру, так і ў змесце.

На адзначаных трагікамедыях творчыя эксперыменты не спыніліся. Жанрава і тэматычна наватарскімі сталі таксама наступныя п’есы: камедыя-рэпартаж “Таблетку пад язык” (1972), сатырычная камедыя “Кашмар” (1974, другая назва “Святая прастата”), камедыя — сентыментальны фельетон “Верачка” (1979), трагікамедыя “Пагарэльцы” (1980), трагікамедыя “Дыхайце эканомна” (1982). Іх галоўная вартасць — мастацкая праўдзівасць, што разам з жыццёвай, канкрэтна-бытавой рэальнасцю ўключае ў сябе праўду часу, сапраўднасць характараў і выяўляе адметнае ўласна-аўтарскае светабачанне.

М. Яроменка, І. Шамякін, А. Макаёнак

Наталля ЯКОВЕНКА
Фота забяспечана аўтарам

Памяці Мацея Бурачка

“Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!” — словы, вядомыя кожнаму беларусу ад самага маленства. Але ці выконваем мы завет, пакінуты нам нашым славытым земляком Ф. Багушэвічам? Бо “шмат было такіх народаў, што страцілі найперш мову сваю, так як той чалавек прад скананнем, катораму мову займе, а потым і зусім замёрлі”. У душы, якая нараджала гэтыя словы, жыла бязмерная любасць да заняволенай Бацькаўшчыны, прага паслужыць роднаму люду. Для многіх свядых беларусаў творчасць Ф. Багушэвіча стала пучыводнай зоркай, заклікам шанавання і берагчы сваю мову, свае карані. І не толькі на Беларусі, а і за яе межамі.

У кастрычніку адбылася вельмі значная для ўсёй свядомай грамадскасці падзея. У Польшчы ў Аб’яднанні Музей і асяродак беларускай культуры ў Гайнаўцы прайшло ўрачыстае адкрыццё выставы “Шляхамі Францішка Багушэвіча”. Выстава створана пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Пасольства Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Польшча ў рамках рэалізацыі праграмы па супрацоўніцтве з беларускімі нацыянальнымі меншасцямі ў Польшчы. Аўтарамі выставы сталі супрацоўнікі Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры (навуковая канцэпцыя Вольгі Чурлы, мастацкае афармленне Генадзя Чыстага, фотаработы Валерыя Сіبرىкава).

Выстава акрэслівае жыццёвы і творчы шлях славытага песняра і складаецца з дзвюх частак. Адна гаворыць з намі на мове мінуўшчыны — архіўных дакументаў, аўтарскіх рукапісаў і фотаздымкаў. Другая — гэта сучасныя мастацкія фотасюжэты, зробленыя на радзіме паэта. Кожны фотаздымак — спроба зірнуць на свет вачыма лірычнага героя твораў Ф. Багушэвіча, запрашэнне прайсціся жыццёвымі сцежкамі беларускага дударя. Гэта спроба запраسیць на спатканне мінулае і сучаснае.

Урачыстае мерапрыемства не абмінуў сваёй увагай дыпламатычны корпус Пасольства Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Польшча на чале з паслом Паўлам Латускам і Генеральным Консулам у Беластоку Леанідам Карадайкам, а таксама Саветнік па справах культуры Пасольства Тадэвуш Стружэцкі. Сярод гасцей прысутнічаў старшыня Беларускага Грамадскага Культурнага таварыства і віцэ-маршалак падляскага сойма Ян Сычэўскі, прадстаўнікі мясцовай улады.

Склалася такое ўражанне, што на прэзентацыі прысутнічалі людзі, для якіх размовы пра ўшанаванне памяці Ф. Багушэвіча не пустыя словы, а яго заклік бараніць сваю мову выконваецца як святы абавязак.

Вольга АТРОПЧАНКА,
навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры

А. Макаёнак з П. Кавалёвым

“Вырас я, мама, якраз на мяжы, якраз у свежай баразне паміж мінулым і будучым”, — гаворыць персанаж п’есы “Зацюканы апостал”. У пэўным сэнсе тое самае можна сказаць і пра Андрэя Макаёнка як драматурга-наватара, творцу, што ішоў насуперак трывалым грамадскім і літаратурным канонам.

Літаратурная праца драматурга пачалася з дзённікаў, якія ён, тады намеснік камандзіра роты, палітрук, вёў у гады вайны насуперак афіцыйнай забароне(!), з розных псіхалагічных замалёвак, дыялагізаваных сцэнак, нататкаў, а пазней — з прызначаных для “Вожыка” (працаваў у ім з 1949 па 1953 г.), гумарэсак і фельетонаў.

Першай п’есай была напісаная ў 1945-м аднаактоўка “Добра, калі добра канчаецца”, у 1951-м пачылася свет першая кніга А. Макаёнка, куды ўвайшлі аднаактоўкі “Перад сустрэчай” і “Жыццё патрабуе”, якія сталіся непрафесійнымі тэатральнымі калектывамі. У тым жа годзе ён “з’явіўся” на вялікай сцэне з “поўнаметражнай” п’есай “На досвітку”. Праз два гады — у 1953-м незвычайны поспех атрымала камедыя “Выбачайце, калі ласка!”, пастаўленая купалаўцамі, а затым літаральна ўсімі тэатрамі СССР. Аднак не ўсё было так лёгка, як здаецца — хутчэй наадварот.

У канцы 40-х — пачатку 50-х гадоў у крытыцы панавала сумнаведомая тэорыя бесканфліктнасці, якая рэгулявала творчую практыку літаратараў увогуле і драматургаў-сатырыкаў у прыватнасці. П’есы падвяргаліся вострай крытыцы за “скажэнне рэчаіснасці”, адсутнасць станоўчага героя ў цэнтры твора і г.д. Вось і на “Выбачайце, калі ласка!” (у рускім перакладзе “Камні в печени”) маскоўская прэса рыхтавала разгромны артыкул з абвінавачаннем у “ідэйнай заганнасці”. Перашкодзіла смерць правадыра — Сталіна.

Твор быў сапраўдным выклікам савецкай сістэме, бо ярка і недвухсэнсоўна гаварыў пра яе ашуканства, паказуку, выкрываў прыстасавальніцтва, да таго ж галоўным у п’есе з’яўляецца адмоўны персанаж Калібераў. Між тым, наватарства Андрэя Макаёнка толькі пачыналася, і цяжкасці таксама.

Наступную камедыю “Каб людзі не журыліся” (1957) знялі з рэпертуару Купалаўскага тэатра адразу пасля пастаноўкі, бо яна занадта смела па тым часе выкрывала загану ў сельскай гаспадарцы. Пазней за “Лявоніху на арбіце” (1961) узніклі абвінавачанні ў кан’юктуршчыне, а сатырычную п’есу “З кірмашу” (1967) увогуле не дапусцілі да паказу. Але Макаёнак, верны сабе, быў нескаронным.

У 1979 годзе, гаворачы пра ўласную творчасць у часопісе “Літаратурное обозрение”, драматург прызнаўся: “Я думаю, што камедыяграфы павінны любіць сваіх адмоўных персанажаў. Парадокс? Як гэта — любіць хабарнікаў, любіць кансерватараў?.. І тым не менш толькі так можна напісаць аб’ёмны, жывы сатырычны вобраз. (...) мае п’есы, пачынаючы хоць бы з “Лявоніху на арбіце”, былі для мяне пэўнай школай не аднаго гневу, але і любові. Знішчаючы Ляво-

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Літаратура і Мастацтва”; e-mail: minsk@lim.by Адрас у Інтэрнэце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»

— прымае да разгляду выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
— выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
— арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-79-65
Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе “Літаратура і Мастацтва”. Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-79-65; (факс) 284-82-04.

Кінематограф Іспаніі — бадай што, адзін з самых паспяхоўных у сучаснай Еўропе. Толькі ён у стане быць нарадзіць гэткую фігуру, як Пэдра Альмадовар. Да апошняга, аднак, дагэтуль шмат хто ставіцца з асцярогай.

Магчыма, і з гэтай прычыны супрацоўнікі кінатэатра "Перамога", якія падаравалі мінчанам тыдзень іспанскага кіно, вырашылі пазбегнуць фільмаў недазацверджанага мэтра. У іх праграме — крыху менш прыкметных, але не менш вартых іберыйскія стужкі апошніх гадоў, прычым усе распавядаюць пра тое, чым славуця Іспанія ў свеце. Вядомы тыпаж іспанскай феміністкі, а таксама найбольш выбітныя асобы краіны — Федэрыка Гарсія Лорка і Сальвадор Далі — менавіта іх прадставіў фестываль.

Феміністкі, перамены і Далі з Лоркам

Школа спакушэння
Escuela de seducción, 2004
Рэж. Хав'ер Балагэр

Не дужа інтэлектуальная, але натуральная іспанская камедыя аб педагагічнай практыцы маладога *tascho*, і аб тым, якія простыя комплексы звычайна штурхаюць людзей да катастрофічнага снабізму.

Прадаючы жаночую касметыку, малады хлопец дасканала вывучае жаночую псіхалогію. Але аднойчы гіпермаркет, у якім ён працаваў, абвешчаюць банкрутам, і герой застаецца без сродкаў да існавання. Назапашаныя веды не дадуць яму памерці з голаду: ён адкрые школу, дзе будзе вучыць тэорыі спакушалініцтва прадстаўнікоў супрацьлеглага полу, а паралельна зоймецца практычнай часткай.

Стужка класная ўжо тым, што мокрага месца не пакідае ад *найстарэйшай фашыстоўскай ідэалогіі*, імя якой — фемінізм. Тыповая *пераэмансіпіраваная* кар'ерыстка Сандра, вядучая папулярнага жаночага шоу на радыё фарміруе вакол сябе аўру чэрствасці, абьякавасці да чужых лёсаў і самадастатковасці дажджавага чарвяка. "Вы праўда нас так ненавідзіце?", — пытае адзіны мужчына, што прыйшоў па аўтограф Сандры з яе бестселерам "El *tascho castrado*". "Як від. Некаторыя асобы мне падабаюцца", — адказвае феміністка. Але ўжо праз колькі дзён сталёвая лэдзі пацерпіць крушэнне, прадстаючы перад сваёй велізарнай аўдыторыяй як звычайная пакрыўджаная жыццём жанчына...

Але што яшчэ робіць стужку адным з шэдэўраў іспанскага кіно апошніх гадоў, дык гэта тая прафесійнасць, з якой сваю ролю Сандры выконвае Вікторыя Абріль. Упарты кар'ерызм, так уласцівы ўсім маім знаёмым іспанкам, крыху дзіцячай непаўторнасці і крышачку натуральнай іспанскай псіхануасці — тыя яркава ўвасобленыя рысы яе гераіні, якія дазваляюць назваць 45-гадовую Вікторыю адной з найлепшых актрыс сённяшняй Еўропы.

Фінал, канечне, складзецца ўдала для ўсіх, але перш-наперш для галоўнага героя і феміністкі: яны разам распачнуць працу над новым кніжным праектам і новым жыццём, нягледзячы на пазакладравую 20-гадовую

розніцу ва ўзросце. Менавіта таму мы не раім гэты фільм маралістам са стажам.

Гала
Gala, 2003
Рэж. Сільвія Мунт

Дакументальная праца іспанскіх тэлевізійшчыкаў распавядае пра лёс Алены Дзмітрыёўны Д'яканавай, "прафесійнай" музы XX стагоддзя, якая натхняла трох найвялікшых геніяў: Поля Элюара, Макса Эрнста і Сальвадора Далі.

Знятая ў тыповай манеры іспанскай дакументалістыкі, стужка ў стане адпудзіць тых, хто больш звывык да тыповых еўрапейскіх хронік. Маладая прысутнасць старых дакументальных кадраў, наадварот, багата скарыстаных фотаздымкаў і сучасныя размовы "спецыялістаў" за вячэрай, якія мала паходзяць на імправізацыю — вось тыя недарэчнасці, якія TV Espana, бадай што, лічыць сваімі "фішкамі".

Як і належыць стужцы з такой назвай, галоўная лінія тут разварочваецца не вакол геніяў сюррэалізму, а вакол Галы як іх — для кожнага персанальна — генія. Усім сваім жыццём яна даказала сусветную значнасць ідэі ідэальнага кахання. Адмовіцца ад уласных творчых амбіцый і стаць той Галатэяй — спн. Д'яканавы не толькі не паўстала супраць наканаванасці, але і ўнесла сябе ўсю, без астатку, на рахунак поспеху сваіх пігмаліонаў. Выйгрыш ад такога бізнесу атрымаў увесь свет — у форме соцен шэдэўраў і цэлых трох (!) недарэмна пражытых жыццяў.

Ці была Гала апошняй музай у гісторыі? Сучасныя жанчыны не здольныя на такія авярты, ім найважней уласная кар'ера, з гаргатою канстатэра пра сябе ж рэжысёр-жанчына. Мо таму і жывых геніяў сёння... малавата?

Адкрытае неба
(Дзесяць дзён без кахання)
El cielo abierto / Ten Days Without Love, 2001
Рэж. Мігель Альба-ладэха

Аптымістычная меладрама маладога іспанскага рэжысёра з амаль галівудскім хэпі-эндмам: гэта калі ўсім — і добрым, і злым — напрыканцы шанцуе.

Жыццё — штука сапраўды не з лёгкіх, і неспрактываванаму ў прадказальніцтве абывацельна цяжка дазнацца наперад, што яго чакае ў бліжэйшай будучыні. Да галоўнага героя двойная бяда таксама прыйшла знянацку: ягоная жонка з'ехала за мяжу з ягоным жа ўласным бацькам... і тут жа прыперлася цешча — высвятляць, што такое здзейсніў зяць, што яе любяе дачкі немагчыма дашукацца ў Іспаніі. У выніку герой выракаецца жонкі і бацькі, знаходзіць сваё шчасце нумар два ў пралетарскім раёне Мадрыда, а цешча і зяць

робяцца ці не лепшымі сябрамі.

Калі глядзіш гэты фільм, зусім не адчуваеш палёту мастацкай фантазіі: усё ў ім адбываецца як бы і на самай справе. Стужка да таго рэалістычная, што людзі, выходзячы з кіназалы, гаварылі: "Так яно і бывае ў жыцці". Гаварылі, пэўна, спадзеючыся: бо гэта кіно пра перамены, якіх мы ўсе, у глыбіні душы, часам так хочам у нашым жыцці. Пра перамены, якія прыходзяць неспадзеўкі, разбіваючы мінулае ўшчэнт, на мірыяды аскепкаў, з якіх ужо ніколі больш не сабярэш мазаіку. Нарэшце, пра перамены, якія змяняюць свет, прыстасоўваючы яго пад індывідуальныя патрэбы чалавека, хоць пасля іх і свет навакольны ўжо не патрэбны як такі. Бо — насамрэч — ніхто не паведаміць// калі прыйдзе// першы дзень// самае цудоўнае часткі// твайго жыцця.

Боскае святло
Luz prodigiosa, 2003
Рэж. Мігель Эрмоса

У 1937-м, падчас крывавага фашысцкага тэрору ў Іспаніі, юнаксірата Хаакін знаходзіць у чыстым полі чалавека, які цудам выжыў пасля расстрэлу. Неякі час юнак выходжае яго, але потым, з боязі быць выкрытым, падкідае свайго "нязванага" госьця ў жаночы кляштар.

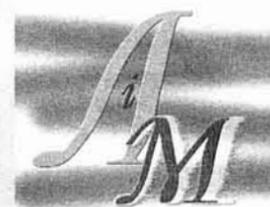
Праз 40 гадоў, пасля падзення дыктатуры Франка, Хаакін спецыяльна знойдзе "Чарапаху". Нікому не патрэбны, цалкам страціўшы памяць стары бамжуе па Гранадзе, а гаралскія хлапчухі здзекуюцца з небаракі. Задаўшыся мэтай даведацца, кім ёсць той нападвар'ят, Хаакін выпадкова адкрывае страшэнную таямніцу: перад ім выжыўшы пасля расстрэлу найвядомейшы грамадзянін Гранады, адзін з найвялікшых паэтаў XX стагоддзя Федэрыка Гарсія Лорка.

Фільм мае некалькі ляпаў. Галоўным чынам яны тычацца біяграфіі Лоркі, Далі і прадстаўнікоў іх агульнага кола знаёмых.

У астатнім "Боскае святло" — даволі майстэрская спроба раскрыць трагічную асобу паэта ў адным мастацкім творы, а таксама абмаляваць адзін з магчымых варыянтаў лёсу Федэрыка Гарсіі. Справа ў тым, што цела Лоркі пасля расстрэлу 8 ліпеня 1937-га насамрэч так і не было знойдзена...

... "На жаль, гэта ўсё няпраўда", — падвяла вынік адна маладая беларуская паэтка пасля прагляду стужкі.

Мікалай АНШЧАНКА

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Уладзімір ДАВЫДОЎСКІ
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Віктар КАВАЛЁЎ
Янка ЛАЙКОЎ
Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Ірына ШАЎЛЯКОВА
Наталля ЯКАВЕНКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захаравы, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага
жыцця, крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылання на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856 Наклад 2895
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
9.11.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1306

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

**ПРАЦЯГВАЕЦЦА
ПАДПІСКА
НА IV КВАРТАЛ
2005 ГОДА!**

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малалосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10800 руб.
Ведамасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 4 месяцы — 7600 руб.
Ведамасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 4800 руб.
на 4 месяцы — 9600 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 4000 руб.
на 6 месяцаў — 12000 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.